

Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός των Γυναικών Θυμάτων Βίας στην Οικογένεια

Νοέμβριος 2010

**Συγγραφέας: Στάλω Λέστα, Ερευνητική Συνεργάτης, Μεσογειακό Ινστιτούτο
Μελετών Κοινωνικού Φύλου**

Πίνακας περιεχομένων

1. Περίληψη.....	4
2. Εισαγωγή.....	6
2.1. Σκοπός του προγράμματος.....	8
2.2. Μεθοδολογία της έρευνας.....	8
2.3. Ορισμός της ενδοοικογενειακής βίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.....	11
2.4. Βία κατά των γυναικών και κοινωνικός αποκλεισμός.....	12
3. Η Κυπριακή πραγματικότητα σε σχέση με την ενδοοικογενειακή βία και τον κοινωνικό αποκλεισμό.....	14
3.1. Στοιχεία σε σχέση με την ενδοοικογενειακή βία και βία κατά των γυναικών.....	14
3.2. Στοιχεία σε σχέση με τον κοινωνικό αποκλεισμό.....	16
4. Μόρφωση και επαγγελματική κατάρτιση.....	18
5. Οικονομικές πτυχές.....	222
5.1. Απασχόληση.....	222
5.2. Εισόδημα και η οικονομικά ευάλωτη θέση των γυναικών.....	266
5.3. Στέγαση.....	27
6. Διαζύγιο και Μονογονεϊκές Οικογένειες.....	29
7. Υγεία.....	32
7.1. Επιπτώσεις της βίας και της φτώχειας στην υγεία των γυναικών.....	32
7.2. Υπηρεσίες Υγείας.....	34
7.3. Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας.....	37
8. Κοινωνικές Παροχές.....	41
8.1. Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας.....	42
8.2. Αστυνομία.....	44
8.3. Νομική Υπηρεσία και στήριξη από νομικούς συμβούλους.....	47
8.4. Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια.....	50
8.5. Καταφύγιο.....	51
8.6. Κοινωνικές Παροχές και Επιδόματα.....	544
8.7. Διατμηματικές διαδικασίες και συντονισμός.....	566
9. Συμπεράσματα και Εισηγήσεις.....	57
10. Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	61

Ακρώνυμα

ΣΕΠΚΒΟ	Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια
ΕΣΚΕ	Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ενσωμάτωση
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικοί (Μη κερδοσκοπικοί) Οργανισμοί
MIGS	Μεσογειακό Ινστιτούτο Ερευνών Κοινωνικού Φύλου
ΣΠΑΒΟ	Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια
ΠΟΥ	Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας
WAVE	Women Against Violence Europe Network
ΑναΔ	Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
EU-SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions
ΥΚΕ	Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας
ΥΨΥ	Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας
ΕΣΔ-ΠΚΒΟ	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Καταπολέμηση Βίας στην Οικογένεια
ΚΣΟΠ	Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού

1. Περίληψη

Η βία και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν είναι έννοιες άσχετες με την κυπριακή πραγματικότητα. Περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας τα οποία καταγγέλλθηκαν στην Αστυνομία παρουσιάζουν μια ανησυχητικά αυξητική τάση με σχεδόν διπλασιασμό των περιστατικών τα τελευταία 4 χρόνια. Οι συνολικές καταγγελίες στην Αστυνομία κατά την περίοδο 2001-2005 επιβεβαιώνουν την έμφυλη διάσταση της βίας αφού αφορούν στη συντριπτική τους πλειοψηφία γυναίκες θύματα ενώ αντίθετα στην πλειοψηφία τους οι δράστες είναι άντρες.

Σε σχέση με την φτώχεια, οι συνθήκες κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής συνοχής στη Κύπρο παρουσιάζονται να είναι σταθερές, με τον κίνδυνο της φτώχειας ανάμεσα στο γενικό πληθυσμό να φτάνει το 16% (ποσοστό που συνάδει με το μέσο όρο των 27 της ΕΕ). Παρόλα αυτά, μια διεξοδική ανάλυση των στοιχείων αποδεικνύει ότι συγκεκριμένες ομάδες όπως οι ηλικιωμένοι, μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα που ζουν μόνα, οι μετανάστες από τρίτες χώρες και οι αιτητές πολιτικού ασύλου συγκαταλέγονται στις πιο φτωχές και κοινωνικά ευάλωτες ομάδες στην Κύπρο. Ανάμεσα στις ευάλωτες προς τη φτώχεια ομάδες συγκαταλέγονται και οι γυναίκες, οι οποίες αντιμετωπίζουν ψηλότερο κίνδυνο από ότι οι άνδρες.

Ο αυξημένος κίνδυνος φτώχειας που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες αποτελεί συνέπεια της περιθωριοποιημένης θέσης τους σε σχέση με την απασχόληση, το εισόδημα και γενικά την κοινωνική ενσωμάτωση. Τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης γυναικών, το συνεχιζόμενο χάσμα αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών, ο έμφυλος διαχωρισμός στην εργασία, η εστίαση της απασχόλησης των γυναικών σε χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα, η μικρότερη επαγγελματική πείρα των γυναικών, τα μεγαλύτερα ποσοστά γυναικών στην μερική απασχόληση καθώς και τα ψηλότερα ποσοστά γυναικών ανέργων και οικονομικά αδρανών, συνδέονται άμεσα με τον ψηλό κίνδυνο φτώχειας των γυναικών. Αυτό, μεταφράζεται σε χαμηλότερες συντάξεις και μεγαλύτερη εξάρτηση των γυναικών στις κοινωνικές συντάξεις και τα δημόσια βοηθήματα.

Η βία αποτελεί ακόμα ένα σημαντικό εμπόδιο στην πρόσβαση των γυναικών σε διάφορους υλικούς και άυλους πόρους, ενώ παράλληλα έχει σοβαρές επιπτώσεις σε διάφορες πτυχές της ζωής τους, επιπτώσεις που χαρακτηρίζονται ως 'παγίδες της φτώχειας' και οδηγούν τις γυναίκες θύματα και τα παιδιά τους σε κοινωνικό αποκλεισμό. Συγκεκριμένα η βία έχει σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία των γυναικών, οι οποίες κατά συνέπεια επιβαρύνουν την ικανότητα τους να εργαστούν ή να ανταποκριθούν επάξια στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις, οδηγώντας στην οικειοθελή ή όχι ανεργία. Η βία οδηγεί επίσης στον αποκλεισμό από την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση, στην περιορισμένη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, σε μειωμένους οικονομικούς πόρους, στην έλλειψη στέγης, στη μονογονεϊκότητα και στην εξάρτηση από κοινωνικές παροχές. Όλοι αυτοί οι λόγοι επιδεινώνουν αισθητά την ήδη περιθωριοποιημένη θέση των γυναικών και αυξάνουν τον κίνδυνο να βρεθούν κάτω από το όριο της φτώχειας.

Οι μετανάστριες γυναίκες θύματα αντιμετωπίζουν ακόμα περισσότερα εμπόδια όσο αφορά την κοινωνική τους ενσωμάτωση, ιδιαίτερα όσο αφορά την ένταξή τους στην απασχόληση. Εκτός από τα εμπόδια που αφορούν τη φροντίδα των παιδιών (μην έχοντας καμιά στήριξη από οικογενειακό ή κοινωνικό ιστό ή οποιαδήποτε πρόσβαση σε παιδικούς σταθμούς λόγω των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν), προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί σε σχέση με την άδεια παραμονής τους στη χώρα, μη αναγνώριση των σπουδών τους και των δεξιοτήτων τους και τέλος η γλώσσα, φαίνεται να αποτελούν σημαντικά εμπόδια στην εξεύρεση εργασίας και την παραμονή τους σε αυτή.

Ως επί το πλείστον υπάρχει παραδοχή ως προς την έλλειψη ικανοποιητικού συντονισμού σε θέματα βίας στην οικογένεια ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς, όπως επίσης και στο γεγονός ότι οι διαδικασίες του εγχειριδίου Διατμηματικών Διαδικασιών για το χειρισμό περιστατικών βίας στην οικογένεια δεν εφαρμόζονται ικανοποιητικά. Η μη επαρκής στελέχωση των Υπηρεσιών και ελλείψεις που αφορούν την εξειδίκευση και κατάρτιση των λειτουργών που έρχονται σε επαφή με θύματα βίας (αστυνομικοί, επαγγελματίες υγείας, οικογενειακοί σύμβουλοι, ψυχολόγοι) επηρεάζουν άμεσα τον βαθμό ετοιμότητας και την έλλειψη άμεσης ανταπόκρισης σε περιστατικά, με αποτέλεσμα οι διάφορες Υπηρεσίες να αδυνατούν να παρέμβουν αποτελεσματικά.

Διαφαίνεται επίσης και η ανάγκη για συνεχή, συστηματική ψυχολογική στήριξη των γυναικών η οποία χρειάζεται να παρέχεται σε τακτή βάση καθώς και προγράμματα που να στοχεύουν προς την ουσιαστική ενδυνάμωσή τους. Για να μπορέσει να γίνει αυτό εφικτό, χρειάζεται να παρέχεται στα θύματα μία γκάμα υπηρεσιών οι οποίες να είναι επαρκείς, αποτελεσματικές και να αντανακλούν τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Στις υπηρεσίες αυτές συγκαταλέγονται (i) η προστασία (ειδικά εξειδικευμένοι, επαρκής και προσβάσιμοι χώροι φιλοξενίας ή καταφύγια), (ii) η οικονομική στήριξη (επαρκή κοινωνικά βοηθήματα, προγράμματα επανένταξης στην απασχόληση, ειδικά προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης) (iii) η νομική στήριξη (σωστή και ολοκληρωμένη πληροφόρηση όσο αφορά τα δικαιώματά τους) (iv) καθώς και κρατικές υπηρεσίες φροντίδας παιδιών. Για την παροχή ενός ευρύ και ολοκληρωμένου πλαισίου στήριξης των θυμάτων είναι σημαντικό να υπάρχει απόλυτος συντονισμός και εναρμόνιση μεταξύ των διάφορων κοινωνικών εταίρων π.χ. Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Υπηρεσίες Υγείας, Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας, Μη-Κυβερνητικοί Οργανισμοί, Αστυνομία και Νομικές Υπηρεσίες.

Από την πλευρά του το κράτος έχει επιδείξει την ανάληψη διαφόρων θετικών πρωτοβουλιών όσο αφορά στην πρόληψη και καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας καθώς και την κοινωνική προστασία και κοινωνική ενσωμάτωση. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, το οποίο έχει υιοθετηθεί πρόσφατα, δίνει έμφαση στην παροχή άμεσης βοήθειας στα θύματα βίας, καθώς και στην παροχή προστασίας, στέγης και νομικής υποστήριξης. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης όμως δεν ενσωματώνει πλήρως τη διάσταση του φύλου, παρά την αναγνώριση ότι η βία πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες. Αρκετά σημαντικό είναι το γεγονός ότι δεν έχουν τεθεί χρονοδιαγράμματα και προϋπολογισμός για την άμεση υλοποίηση των δράσεων που προνοεί το Σχέδιο, με αποτέλεσμα να υπάρχουν βασικές ελλείψεις στην παροχή υπηρεσιών προς τα θύματα.

Η δημιουργία της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ενσωμάτωση (ΕΣΚΕ) έχει θέσει βασικές προτεραιότητες που αποσκοπούν στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με στόχο τη διασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης όλων των πολιτών σε υλικούς και άυλους πόρους, σε δικαιώματα και υπηρεσίες¹. Η ΕΣΚΕ περιγράφει πολυάριθμα μέτρα πολιτικών που αφορούν την κοινωνική ενσωμάτωση των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, εντούτοις όμως οι γυναίκες θύματα βίας (καθώς και ομάδες συναφείς με αυτές όπως π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, γυναίκες μετανάστριες κλπ) δεν αναγνωρίζονται ως ξεχωριστές ευπαθείς ομάδες και αντιμετωπίζονται αποσπασματικά. Προγράμματα για την κοινωνική ένταξη ή επανένταξη των θυμάτων της βίας στην αγορά εργασίας π.χ., είναι σπάνια και δεν αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ευρύτερης στήριξης των θυμάτων.

Γενικά παρατηρείται μια ευρύτερη έλλειψη ευαισθησίας και ευαισθητοποίησης όσο αφορά την ισότητα των φύλων, η οποία δεν ενσωματώνεται στα μέτρα καταπολέμησης της βίας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι ο κίνδυνος για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό έχει μια έμφυλη διάσταση, εκτός αν οι στρατηγικές και πολιτικές καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ενσωματώσουν τον παράγοντα του φύλου στο σχεδιασμό και εφαρμογή τους, το χάσμα των φύλων δε θα εξαλειφθεί και ο κίνδυνος για τη φτώχεια θα συνεχίσει να υφίσταται.

Ο στόχος δεν είναι να έχουμε τις γυναίκες θύματα εξαρτώμενες από τα κρατικά επιδόματα αλλά να δημιουργηθεί ένα σύστημα παροχής ευκαιριών το οποίο θα δημιουργεί γυναίκες ανεξάρτητες οι οποίες να μπορούν να ανακτήσουν ξανά τον έλεγχο της ζωής τους και να μπορούν να ζήσουν με αξιοπρέπεια μακριά από τη βία

2. Εισαγωγή

Η βία στην οικογένεια έχει παγκοσμίως αναγνωριστεί ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποτελεί μια από τις πολλές μορφές βίας κατά των γυναικών. Δυστυχώς το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας δεν είναι άσχετο με την Κυπριακή πραγματικότητα. Πρόσφατα στατιστικά στοιχεία φανερώνουν μια ανησυχητικά αυξητική τάση με διπλασιασμό των περιστατικών τα τελευταία 5 χρόνια. Όπως όλες οι μορφές βίας κατά των γυναικών, έτσι και η βία στην οικογένεια έχει μια έμφυλη διάσταση, με ρίζες στην ανισότητα των φύλων και των διακρίσεων που δημιουργούνται κατά των γυναικών.

Η φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός ευνοούν τη βία και ταυτόχρονα αποτελούν συνέπειες της. Είναι πολύ δύσκολο φτωχές και κοινωνικά αποκλεισμένες γυναίκες να αποφύγουν τη βία, να βρουν προστασία και να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Παρόλο που δεν είναι όλες οι γυναίκες που επηρεάζονται από τη φτώχεια θύματα βίας, εντούτοις, έρευνες που έχουν γίνει σε ευρωπαϊκές χώρες έχουν δείξει ότι λόγω κοινωνικό-οικονομικών παραγόντων η βία, και ειδικά η βία που υφίσταται σε μακροπρόθεσμη βάση, είναι παράγοντας κινδύνου για τη φτώχεια (Women Against Violence in Europe, 2010).

¹ Εθνική Έκθεση Για Τις Στρατηγικές Κοινωνικής Προστασίας Και Κοινωνικής Ενσωμάτωσης 2008 – 2010, σελ. 7

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια θετική πρωτοβουλία και εστίαση από πλευράς του κράτους όσο αφορά την πρόληψη και καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας. Η αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου για την ενδοοικογενειακή βία καθώς και η δημιουργία της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια (ΣΕΠΚΒΟ), αποτελούν θετικά βήματα στην αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας στην οικογένεια. Σε σχέση με την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού κάποια θετικά βήματα έχουν ήδη τροχοδρομηθεί. Η δημιουργία της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ενσωμάτωση (ΕΣΚΕ) 2008 – 2010 έχει θέσει βασικές προτεραιότητες που αποσκοπούν στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με στόχο τη διασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης όλων των πολιτών σε υλικούς και άυλους πόρους, σε δικαιώματα και υπηρεσίες².

Υπάρχουν όμως ακόμα αρκετές ελλείψεις σχετικά με τις υπηρεσίες που παρέχονται στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας και το πλαίσιο της ευρύτερης στήριξης που δέχονται από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς και άλλους οργανισμούς (π.χ. Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις). Προοπτικές κοινωνικής ένταξης των θυμάτων της βίας στην οικογένεια που να ανταποκρίνονται στις συγκεκριμένες ιδιαίτερες ανάγκες τους υστερούν ακόμα σημαντικά.

Στατιστικά στοιχεία τα οποία να περιγράφουν τις διάφορες παραμέτρους που διέπουν τη βία στην οικογένεια στην Κύπρο (π.χ. έκταση, προφίλ θυμάτων και δραστών, αιτίες, επιπτώσεις, αντιλήψεις κλπ) είναι πολύ περιορισμένα και διάσπαρτα σε διάφορες πηγές. Αυτή η έλλειψη συστηματικής ανάλυσης και έρευνας δε δημιουργεί μια ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με την έκταση της βίας στην Κύπρο και τις βαθύτερες αιτίες που την προκαλούν. Επίσης, οι περισσότερες έρευνες φαίνεται να αγνοούν την έμφυλη διάσταση της βίας στην οικογένεια όπως και τις δομικές ανισότητες που διέπουν την ιδιωτική και κοινωνική ζωή των γυναικών.

Η έλλειψη επαρκών δεδομένων και ενδελεχής έρευνας εμποδίζει την ολοκληρωμένη ανάλυση και χάραξη πολιτικής. Ως εκ τούτου χρειάζεται να καθορισθεί ένα ενοποιημένο σύστημα συλλογής στοιχείων μεταξύ των αρμόδιων υπηρεσιών ώστε να υπάρχει συνοχή μεταξύ τους και να είναι δυνατή η διαμόρφωση 'ολοκληρωμένης' πολιτικής. Ωστόσο, η αποτελεσματική εφαρμογή του νόμου και των πολιτικών καταπολέμησης της βίας και κοινωνικής ενσωμάτωσης, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την κατάλληλη κατάρτιση και ευαισθητοποίηση όλων των σχετικών φορέων (αστυνομία, κοινωνικοί λειτουργοί, επαγγελματίες υγείας, σύμβουλοι, ψυχολόγοι κ.α.) καθώς και στον άρτιο συντονισμό και συνεργασία μεταξύ τους.

Η έκθεση αυτή παραθέτει τα πορίσματα ενός ερευνητικού έργου το οποίο έχει διεξαχθεί από το Μεσογειακό Ινστιτούτο Ερευνών Κοινωνικού Φύλου (MIGS) και αποσκοπεί να ερευνήσει τη σχέση μεταξύ ενδοοικογενειακής βίας και κοινωνικού αποκλεισμού. Το

² Εθνική Έκθεση Για Τις Στρατηγικές Κοινωνικής Προστασίας Και Κοινωνικής Ενσωμάτωσης 2008 – 2010, σελ. 7

πρόγραμμα έχει διεξαχθεί στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έτους 2010 για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Κύπρο και χρηματοδοτείται από τον Εθνικό Εκτελεστικό Φορέα (Μονάδα Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου).

2.1. Σκοπός του προγράμματος

Η παρούσα έκθεση είναι αποτέλεσμα του προγράμματος **«Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός των Γυναικών Θυμάτων Βίας στην Οικογένεια»**, το οποίο έχει υλοποιηθεί στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έτους 2010 για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Κύπρο και χρηματοδοτήθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από το Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου [MIGS] σε συνεργασία με το Σύνδεσμο για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια.

Το έργο αυτό αποσκοπεί στην εξέταση της σχέσης μεταξύ της βίας στη οικογένεια και της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, όπως αυτά βιώνονται από γυναίκες θύματα της βίας στην Κύπρο. Το έργο στοχεύει επίσης στην αξιολόγηση των διαφόρων πτυχών της εφαρμογής των σχετικών πολιτικών που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία, καθώς και την ανάπτυξη συστάσεων πολιτικής που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας των υφιστάμενων δομών και υπηρεσιών ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες των γυναικών που υφίστανται βία στην οικογένεια και διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Ομάδα στόχου είναι γυναίκες που έχουν υποστεί βία στην οικογένεια αλλά και οι φορείς/ υπηρεσίες που παρέχουν οποιουδήποτε είδους στήριξη στις γυναίκες αυτές.

Συγκεκριμένα, η έρευνα αποσκοπεί στη χαρτογράφηση των πολιτικών και των υπηρεσιών για την πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των γυναικών θυμάτων και την κριτική αξιολόγησή τους από τη σκοπιά της διάστασης του φύλου, στοχεύοντας στην εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών, την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης τους, καθώς και την αντιμετώπιση των αναγκών τους.

2.2. Μεθοδολογία της έρευνας

Για την επίτευξη των σκοπών του έργου διεξήχθησαν τρεις δράσεις, οι οποίες αφορούσαν πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα. Η πρωτογενής έρευνα επικεντρώθηκε στην ποιοτική ερευνητική μεθοδολογία με τη χρήση προσωπικών εις-βάθος συνεντεύξεων με γυναίκες θύματα βίας και αντιπροσώπους Κυβερνητικών Υπηρεσιών ή ΜΚΟ. Η δευτερογενής έρευνα εστιάστηκε στην ανασκόπηση υφιστάμενων ερευνών, εκθέσεων, στατιστικών στοιχείων, εθνικών σχεδίων δράσης, νομικών παραμέτρων και εθνικών στρατηγικών που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία και την πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των γυναικών θυμάτων, τόσο σε τοπικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Συγκεκριμένα, οι τρεις δράσεις αφορούσαν:

- I. **Την εξέταση της σχέσης μεταξύ της ενδοοικογενειακής βίας και της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού** μέσω διεξαγωγής ποιοτικής έρευνας με γυναίκες θύματα βίας στην οικογένεια
 - II. **Χαρτογράφηση των πολιτικών και των υπηρεσιών** που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία καθώς και την πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των γυναικών θυμάτων. Για την επίτευξη της χαρτογράφησης χρησιμοποιήθηκε ένας συνδυασμός ποιοτικής έρευνας με τους αρμόδιους φορείς καθώς και ανασκόπηση υφιστάμενων στοιχείων (ερευνών, πολιτικών κλπ).
 - III. **Ανάπτυξη Συστάσεων Πολιτικής** που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας των υφιστάμενων δομών και υπηρεσιών ώστε να αντανakλούν τις συγκεκριμένες ανάγκες των γυναικών που υφίστανται βία στην οικογένεια
-
- I. **Εξέταση της σχέσης μεταξύ της ενδοοικογενειακής βίας και της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού**

Η ποιοτική έρευνα διεξήχθη μέσω ημι-δομημένων εις βάθος προσωπικών συνεντεύξεων με γυναίκες θύματα βίας στην οικογένεια οι οποίες συμμετέχουν στα προγράμματα του Συνδέσμου για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια (ΣΠΑΒΟ). Συνολικά διεξάχθηκαν 12 συνεντεύξεις, 9 με μετανάστριες και 3 με Κύπριες γυναίκες. Η στρατολόγηση των συμμετεχόντων στην έρευνα ήταν σκόπιμη και στοχευμένη, και βασίστηκε σχεδόν αποκλειστικά στη διαθεσιμότητα και την προθυμία των θυμάτων βίας να λάβουν μέρος στην έρευνα. Αυτό, οδήγησε στην δυσανάλογη κατανομή μεταναστριών στο δείγμα, λόγω της μεγαλύτερης διαθεσιμότητας και προθυμίας που επέδειξαν.

Από τις 12 γυναίκες, οι 6 εξακολουθούν να διαμένουν ή μόλις έχουν μετακινηθεί από το χώρο φιλοξενίας (καταφύγιο) του Συνδέσμου. Επίσης έγιναν προσπάθειες να συμπεριληφθούν στο δείγμα γυναίκες διαφόρων ηλικιών και με διαφορετικό κοινωνικό υπόβαθρο. Αν και οι ηλικίες των γυναικών συμμετεχόντων κυμαίνονται μεταξύ 24 και 58 χρόνων, παρατηρείται μια εστίαση στις ηλικίες 25-40 η οποία συνάδει και με τις ευρύτερες στατιστικές της έκτασης της βίας στην οικογένεια.

Για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκε ένας ημι-δομημένος οδηγός συνέντευξης ο οποίος αποσκοπούσε στην εξέταση του ιστορικού των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της οικογενειακής τους κατάστασης, εκπαίδευσης, ιστορικού απασχόλησης, εισόδημα κλπ. Επιπλέον, διερευνήθηκε η τωρινή τους κατάσταση σε σχέση με την υγεία, τη στέγαση, την εκπαίδευση και κατάρτιση, την απασχόληση, την εξάρτηση τους σε κοινωνικές παροχές, καθώς και την εμπειρία τους με τις δημόσιες υπηρεσίες και άλλους κοινωνικούς φορείς.

Οι συνεντεύξεις διεξάχθηκαν κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου και Οκτωβρίου 2010 από εκπαιδευμένους ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς με εμπειρία στην αντιμετώπιση θυμάτων της βίας. Για τη διασφάλιση του κώδικα δεοντολογίας της έρευνας οι συμμετέχουσες υπόγραψαν έντυπα συγκατάθεσης της συμμετοχής τους με σκοπό την προστασία τους και την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων. Επίσης τα προσωπικά δεδομένα των ερωτηθέντων αντιμετωπίστηκαν από τους ερευνητές με αυστηρή

εμπιστευτικότητα, ενώ παράλληλα η ανωνυμία διατηρήθηκε εξολοκλήρου και σε όλα τα στάδια συλλογής, ανάλυσης και παρουσίασης των στοιχείων.

II. Χαρτογράφηση των πολιτικών και των υπηρεσιών για την πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας

Ποιοτική έρευνα

Για την επίτευξη της χαρτογράφησης των διαφόρων υπηρεσιών διεξήχθησαν ημι-δομημένες εις βάθος συνεντεύξεις με κυβερνητικούς αξιωματούχους και αντιπρόσωπους Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας και εμπλέκονται σε θέματα κοινωνικής ενσωμάτωσης. Συγκεκριμένα πραγματοποιήθηκαν 8 συνεντεύξεις με τις ακόλουθες υπηρεσίες/ΜΚΟ : Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Γραφείο Αστυνομίας για την Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας – Ενήλικες, Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας – Παιδιά και Έφηβοι, Εθνικός Μηχανισμός για τα δικαιώματα της γυναίκας, Νομική Υπηρεσία, Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού και Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια.

Η θεματολογία των ποιοτικών συνεντεύξεων επικεντρώθηκε στην αξιολόγηση του ευρύτερου πλαισίου στήριξης των θυμάτων βίας στην οικογένεια (νομικό, ψυχολογικό, οικονομικό κλπ) καθώς και στην επάρκεια των υφιστάμενων δομών και πολιτικών να ανταποκριθούν στις συγκεκριμένες ανάγκες των θυμάτων και να συμβάλουν στην πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού τους. Οι συμμετέχοντες υπόγραψαν έντυπα συγκατάθεσης της συμμετοχής τους στην έρευνα και για σκοπούς διασφάλισης του κώδικα δεοντολογίας της έρευνας, διατηρήθηκε αυστηρή εμπιστευτικότητα και ανωνυμία όσο αφορά τα προσωπικά στοιχεία των συγκεκριμένων αντιπροσώπων των κρατικών φορέων και ΜΚΟ.

Δευτερογενής έρευνα

Η δευτερογενής έρευνα εστιάστηκε στην ανασκόπηση υφιστάμενων πολιτικών, στρατηγικών, εθνικών σχεδίων δράσης, βέλτιστων πρακτικών, ερευνών και στατιστικών στοιχείων που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία και την πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των γυναικών θυμάτων τόσο σε τοπικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Σκοπός της ανασκόπησης των υφιστάμενων στοιχείων είναι να εξετάσει κατά πόσο η υφιστάμενη νομοθεσία, οι υφιστάμενες πολιτικές και στρατηγικές ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των γυναικών θυμάτων βίας στην οικογένεια και κατά πόσο οι γυναίκες αυτές προστατεύονται από την φτώχεια και των κοινωνικό αποκλεισμό. Τέλος, η χαρτογράφηση αποσκοπεί στη δημιουργία μιας πιο αποτελεσματικής γέφυρας επικοινωνίας μεταξύ των διάφορων συμβαλλόμενων μερών, με κύριο στόχο πάντα τη βελτιστοποίηση των υπηρεσιών τους προς τις γυναίκες θύματα βίας.

III. Ανάπτυξη Συστάσεων Πολιτικής που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας των υφιστάμενων δομών και υπηρεσιών

Με βάση την μελέτη χαρτογράφησης και την ποιοτική έρευνα, έχουν αναπτυχθεί συστάσεις πολιτικής με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας των υφιστάμενων δομών και υπηρεσιών ώστε να αντανακλούν και να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες των γυναικών που υφίστανται βία στην και διατρέχουν αυξανόμενο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμό.

2.3. Ορισμός της ενδοοικογενειακής βίας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (ΠΟΥ) ορίζει τη βία ως 'τη σκόπιμη χρήση φυσικής δύναμης ή εξουσίας γενικότερα, είτε πραγματικής είτε σε μορφή απειλής ενάντια σε κάποιο άτομο, ή ομάδα ατόμων ή μιας κοινότητας, η οποία προκαλεί ή έχει μεγάλη πιθανότητα να προκαλέσει, τραυματισμό, ψυχολογική βλάβη, ανωμαλία στη φυσική ανάπτυξη του ατόμου, ακόμα και το θάνατο (Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, Γενεύη 2002). Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι ο ορισμός της βίας που δίδεται από την ΠΟΥ αναφέρεται και στην έννοια της 'εξουσίας' περιλαμβάνοντας έτσι και πράξεις βίας που απορρέουν από μια 'σχέση ισχύς'.

Σύμφωνα με τον ορισμό της ΠΟΥ, η βία κατά των γυναικών εκλαμβάνει διάφορες μορφές συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής, σωματικής, ή συναισθηματικής κακοποίησης από το σύντροφο τους, σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης από κάποιο μέλος της οικογένειας ή από άτομο σε θέση ισχύος (διευθυντή, δάσκαλο, αστυνομικό, γιατρό κλπ) εμπορίας προσώπων, εξαναγκασμός στην πορνεία, καθώς και παραδοσιακές πρακτικές όπως ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων, ο εξαναγκασμός ανήλικων κοριτσιών στο γάμο, βία σε σχέση με την προίκα και εγκλήματα στο όνομα της οικογενειακής τιμής.

Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί την πιο διαδεδομένη μορφή βίας κατά των γυναικών και αφορά τη χρήση βάνουσων, προσβλητικών και απειλητικών συμπεριφορών συμπεριλαμβανομένης της σωματικής, ψυχικής, οικονομικής και σεξουαλικής βίας, καθώς και τον εκφοβισμό, την απομόνωση, τον εξαναγκασμό και την στέρηση ελευθερίας είτε αυτό συμβαίνει σε δημόσια ή σε ιδιωτική ζωή. Οι φεμινιστικές θεωρίες ερμηνεύουν τη βία κατά των γυναικών ως τη συνεχιζόμενη και εξελικτική μορφή των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων (Flinck et al. 2005) ενώ διεθνείς έρευνες καταγράφουν ότι η βία στην οικογένεια συνδέεται άμεσα και με τις σχέσεις ιδιοκτησίας, π.χ. άνδρας προς γυναίκα, γονείς προς παιδιά³. Στοιχεία της ΠΟΥ (2002) επιβεβαιώνουν ότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων η ενδοοικογενειακή βία ασκείται κατά κανόνα από τους άνδρες προς τις γυναίκες. Συνεπώς, η βία στην οικογένεια, όπως και οι άλλες μορφές βίας κατά των γυναικών, πρέπει να ερμηνεύεται μέσα από ένα ευρύτερο κοινωνικό φάσμα της ανισότητας των φύλων και των παραδοσιακά δομημένων σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στα δύο φύλα. Είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την ανισότητα των δύο φύλων και των κοινωνικό-οικονομικών δομών εξουσίας τόσο στην δημόσια, όσο και στην ιδιωτική ζωή,

³ Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια(2010-2015), σελ. 7

δημιουργώντας ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο η βία κατά των γυναικών είναι ανεκτή και αποδεκτή.

Σύμφωνα με την κοινή έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου της Ευρώπης για την κοινωνική ενσωμάτωση, **ο ορισμός της φτώχειας** δεν αφορά μόνο το χαμηλό εισόδημα και τους μειωμένους οικονομικούς πόρους, αλλά συμπεριλαμβάνει οτιδήποτε αφορά μειωμένη πρόσβαση στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και οδηγεί στον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση όπως π.χ. ανεργία, χαμηλό εισόδημα το οποίο δεν καλύπτει τις βασικές ανάγκες, κακές συνθήκες στέγασης, ανεπαρκής ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, παρεμπόδιση της δια βίου μάθησης, αποκλεισμός από τη συμμετοχή στην πολιτική, τον πολιτισμό και την αναψυχή. Σύμφωνα με το WAVE Network (Women Against Violence Europe), η φτώχεια που αφορά τις γυναίκες περιλαμβάνει την έλλειψη της κατ'ιδίαν διαχείρισης των εισοδημάτων και περιουσιών τους, οικονομική εξάρτηση σε άλλα μέλη της οικογένειας, έλλειψη ευκαιριών λόγω άνισης πρόσβασης σε διάφορους πόρους, διακρίσεις, υποτίμηση καθώς και άνιση εκπροσώπηση στα κέντρα λήψης αποφάσεων⁴. Δεν είναι καθόλου ανεξήγητο το γεγονός ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός προσβάλλουν περισσότερο τις γυναίκες.

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελούν συνέπειες των κοινωνικών ανισοτήτων, εκ των οποίων η πιο καθοριστική είναι η ανισότητα των φύλων. Η ανισότητα στην αγορά εργασίας, το χάσμα αμοιβών ανάμεσα στα φύλα, ο έμφυλος διαχωρισμός των επαγγελματιών, η μη ίση συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων, οι μειωμένες συντάξεις, η έλλειψη επαρκών υπηρεσιών φροντίδας παιδιών αποτελούν παράγοντες που θέτουν τις γυναίκες σε μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας από ότι τους άντρες σε οποιαδήποτε ηλικία κι αν αυτές βρίσκονται.

Η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού πρέπει να *‘διασφαλίζει τη δυνατότητα πρόσβασης όλων των πολιτών σε υλικούς και άυλους πόρους, σε δικαιώματα και υπηρεσίες ώστε να προασπίζει τη ενεργό συμμετοχή όλων των πολιτών στο κοινωνικό γίγνεσθαι και να καταπολεμά όλες τις πιθανές μορφές κοινωνικών διακρίσεων που οδηγούν στον αποκλεισμό*⁵. Οι διακρίσεις με βάση το κοινωνικό φύλο σίγουρα πρέπει να συγκαταλέγονται σε αυτές.

2.4. Βία κατά των γυναικών και κοινωνικός αποκλεισμός

Η βία κατά των γυναικών οδηγεί τις γυναίκες και τα παιδιά τους σε κοινωνικό αποκλεισμό και αυξάνει σημαντικά τον κίνδυνο να πληγούν από τη φτώχεια. Η φτώχεια και η οικονομική ή άλλου είδους εξάρτηση είναι οι πιο συχνοί παράγοντες κινδύνου για τη βία⁶

⁴ WAVE- Policy that hinders and helps to improve access to vulnerable groups, focusing on women experiencing domestic violence and migrant women (2009)

⁵ Εθνική Έκθεση Για Τις Στρατηγικές Κοινωνικής Προστασίας Και Κοινωνικής Ενσωμάτωσης 2008 - 2010

⁶ WAVE- Policy that hinders and helps to improve access to vulnerable groups, focusing on women experiencing domestic violence and migrant women (2009)

λόγω του ότι γυναίκες και παιδιά που ζουν σε βίαιο περιβάλλον βρίσκονται συχνά αντιμέτωποι με πολλές 'παγίδες φτώχειας' οι οποίες παρεμποδίζουν την ικανότητά τους να εγκαταλείψουν το περιβάλλον αυτό και να αναπροσδιορίσουν τη ζωή τους χωρίς τη βία. Σύμφωνα με το δίκτυο WAVE (Women Against Violence Europe) οι συγκεκριμένες 'παγίδες της φτώχειας' οδηγούν τις γυναίκες θύματα και τα παιδιά τους σε κοινωνικό αποκλεισμό. Συγκεκριμένα, οι 'παγίδες φτώχειας' περιλαμβάνουν :

- i. σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία (συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής υγείας) οι οποίες επηρεάζουν την ικανότητα των θυμάτων να εργαστούν ή να ανταποκριθούν επάξια στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις
- ii. τον αποκλεισμό από την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση
- iii. περιορισμένη πρόσβαση στην αγορά εργασίας και κατ' επέκταση μειωμένοι οικονομικοί πόροι
- iv. εξάρτηση από επιδόματα (δημόσια βοηθήματα) τα οποία συχνά αδυνατούν να καλύψουν τις βασικές ανάγκες των γυναικών θυμάτων και των παιδιών τους
- v. η έλλειψη στέγης : η βία συχνά καθιστά τις γυναίκες άστεγες
- vi. η μονογονεϊκότητα : η βία οδηγεί στη διάλυση του γάμου /συμβίωσης με τις γυναίκες να αναλαμβάνουν σχεδόν αποκλειστικά τη φροντίδα των παιδιών τους ως μονογονιοί
- vii. επιπτώσεις στις άδειες παραμονής των μεταναστριών, με κίνδυνο την απέλαση τους από την χώρα ειδικά εάν δεν υπάρχουν παιδιά στο γάμο.

Εκτός από τις πιο πάνω 'παγίδες φτώχειας' οι γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας βρίσκονται επίσης αντιμέτωπες με τις διακρίσεις και τις δομικές ανισότητες (structural inequalities) οι οποίες 'βαραίνουν' όλες τις γυναίκες ανεξαιρέτως και περιορίζουν σημαντικά τις ευκαιρίες και την ίση πρόσβαση τους σε υλικούς πόρους (π.χ. την ανισότητα στην αγορά εργασίας, το χάσμα αμοιβών ανάμεσα στα φύλα, τις μειωμένες συντάξεις, την έλλειψη επαρκών υπηρεσιών φροντίδας παιδιών κ.α.). Αυτό χειροτερεύει αισθητά την ήδη υποβαθμισμένη θέση τους στην κοινωνία και τις καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτες στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Είναι εμφανές ότι η βία στην οικογένεια όπως και η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν μια έντονη 'γυναικεία χροιά' και είναι ριζωμένες στις ανισότητες των φύλων τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια ζωή. Δυστυχώς όμως η διάσταση του φύλου δεν αναγνωρίζεται έμπρακτα και συγκεκριμένα στις πολιτικές, νομοθεσίες και εθνικές στρατηγικές που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία και την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στις πλείστες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται γενικευμένοι ή απροσδιόριστοι με βάση το φύλο όροι όπως π.χ. βία ανάμεσα σε μέλη της οικογένειας, μονογονεϊκή οικογένεια, άνεργοι, άτομα με αναπηρίες κ.α. Στην καλύτερη περίπτωση γίνεται αναφορά στις γυναίκες ως 'ευάλωτη ομάδα' του πληθυσμού αλλά αυτό δεν είναι αρκετό να δώσει τη πλήρη εικόνα της έμφυλης διάστασης του προβλήματος ούτε θέτει τις βάσεις που απαιτούνται ώστε να αντανakλούνται οι συγκεκριμένες ανάγκες των γυναικών. Ας μη ξεχνούμε ότι οι γυναίκες δεν αποτελούν μόνο μια 'ευάλωτη ομάδα' αλλά τη μισή μερίδα του πληθυσμού!

Από την πλευρά τους, οι πολιτικές και οι στρατηγικές που υιοθετούνται για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, εστιάζονται στη βία στην οικογένεια ή τη βία ανάμεσα σε άτομα του οικείου οικογενειακού περιβάλλοντος. Όντως, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί τη συνηθέστερη μορφή βίας κατά των γυναικών, και πιθανόν για αυτό το λόγο δικαιολογείται η εστίαση αυτή. Παρόλα αυτά όμως, η εστίαση στην ενδοοικογενειακή βία παραβλέπει άλλες μορφές βίας κατά των γυναικών (π.χ. σεξουαλική παρενόχληση και κακοποίηση, εμπορία προσώπων, εξαναγκασμός στην πορνεία κ.α.) οι οποίες είναι εξίσου σημαντικές. Επίσης, οριοθετώντας την ενδοοικογενειακή βία στο πλαίσιο του οικογενειακού περιβάλλοντος και μόνο, επισκιάζεται το γεγονός ότι η βία κατά των γυναικών απορρέει, σε μεγάλο βαθμό, από τη συνεχιζόμενη και εξελικτική μορφή των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων και βασίζεται στις ανισότητες μεταξύ τους.

Παρομοίως, όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς στην Κύπρο τείνουν να υιοθετούν τον ευρύ και γενικευμένο νομικό ορισμό όσο αφορά ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας, ιδίως σε όσο αφορά τα μέτρα προστασίας. Κοινωνικές παροχές, όπως π.χ. δημόσιο βοήθημα, επίδομα τέκνου ή αναπηρίας, καθώς και το δημόσιο βοήθημα για μονογονεϊκές οικογένειες δεν αναγνωρίζουν τη διάσταση του φύλου, και αγνοούν το γεγονός ότι οι συνθήκες που καθιστούν κάποιες συγκεκριμένες ομάδες ατόμων, ως κοινωνικά ευάλωτες, βασίζονται στις ανισότητες μεταξύ των δύο φύλων. Γενικότερα, παρατηρείται μια ευρύτερη έλλειψη ευαισθησίας και ευαισθητοποίησης όσο αφορά την ισότητα των φύλων, η οποία δεν ενσωματώνεται στα μέτρα καταπολέμησης της βίας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι ο κίνδυνος για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό έχει μια έμφυλη διάσταση, εκτός αν οι στρατηγικές και πολιτικές καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ενσωματώσουν τον παράγοντα του φύλου στο σχεδιασμό και εφαρμογή τους, το χάσμα των φύλων δε θα εξαλειφθεί και ο κίνδυνος για τη φτώχεια θα συνεχίσει να υφίσταται.

3. Η Κυπριακή πραγματικότητα σε σχέση με την ενδοοικογενειακή βία και τον κοινωνικό αποκλεισμό

3.1. Στοιχεία σε σχέση με την ενδοοικογενειακή βία και βία κατά των γυναικών

Στατιστικά στοιχεία τα οποία να περιγράφουν την έκταση και τις διάφορες παραμέτρους που αφορούν τη βία στην οικογένεια στην Κύπρο είναι περιορισμένα, διάσπαρτα σε διάφορες πηγές και συνεπώς δυσεύρετα. Η Αστυνομία και οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (ΥΚΕ) μόλις πρόσφατα έχουν προχωρήσει σε συλλογή στοιχείων που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία στην Κύπρο. Παρόλα αυτά, δεν υπάρχει μια κοινή τράπεζα δεδομένων ούτε συμβατότητα ή εναρμόνιση των επί μέρους στοιχείων αφού δεν ακολουθείται μέχρι στιγμής οποιαδήποτε ομοιόμορφη διαδικασία καταγραφής των περιστατικών βίας ανάμεσα στους διάφορους εμπλεκόμενους φορείς (Αστυνομία, Υπηρεσίες Υγείας, Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Εισαγγελία κλπ). Τα περισσότερα στοιχεία αφορούν καταγγελίες περιστατικών βίας και όχι την έκταση της βίας καθεαυτό.

Λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι στο παραδοσιακό περιβάλλον της Κυπριακής κοινωνίας επικρατεί έντονα ακόμα η αντίληψη του 'τα εν οίκο μη εν δήμο' με τη βία να αποτελεί ταμπού, δεν μπορούμε παρά να υποθέσουμε ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας φτάνει μέχρι την Αστυνομία ή τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας. Τα περισσότερα περιστατικά παραμένουν ακόμα 'αποσιωπημένα' και 'εν οίκο'. Ως εκ τούτου, είναι ασφαλές να συμπεράνουμε ότι η έκταση της ενδοοικογενειακής βίας είναι πολύ μεγαλύτερη από ότι διαφαίνεται από τον αριθμό των καταγγελλθεισών περιστατικών.

Επίσης, στοιχεία από καταγγελίες και έρευνες σχετικά με τη βία δίνουν ιδιαίτερη (αν όχι αποκλειστική) έμφαση στην ενδοοικογενειακή βία παρουσιάζοντας όμως μια μονοδιάστατη σκοπιά της φύσης της βίας κατά των γυναικών, με αποτέλεσμα εγκληματικές ενέργειες όπως σεξουαλική κακοποίηση, εγκλήματα τιμής, παράνομη εμπορία και διακίνηση προσώπων και εξαναγκασμός στην πορνεία πολύ συχνά να αγνοούνται. Επιπλέον στοιχεία που αφορούν την ύπαρξη βίας ανάμεσα σε περιθωριοποιημένες ή ευάλωτες ομάδες, όπως π.χ. αιτητές πολιτικού άσυλου, πρόσφυγες και μετανάστες, είναι ανύπαρκτα. Παράλληλα, η έλλειψη συστηματικής ανάλυσης των στοιχείων αυτών δε δημιουργούν την πραγματική και ολοκληρωμένη εικόνα όσο αφορά την έκταση και τις βαθύτερες αιτίες που προκαλούν αυτά τα εγκλήματα στην Κύπρο.

Στοιχεία με βάση τις μόνες δύο έρευνες που πραγματοποιήθηκαν από τη Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια καταγράφουν ότι η έκταση της βίας στην Κύπρο φτάνει το 10.8% ανάμεσα στον πληθυσμό 16 χρονών και άνω⁷ (στοιχεία του 2000) και μέχρι 20.1% ανάμεσα στα παιδιά (ηλικίες 12-18, στοιχεία του 2004⁸). Στην πραγματικότητα το ποσοστό αυτό είναι πολύ μεγαλύτερο. Στατιστικά στοιχεία από το Family Violence Prevention Fund (FVPPF)⁹, καταγράφουν ότι 1 στις 3 γυναίκες παγκόσμια έχει βιώσει σωματική, σεξουαλική, λεκτική, ψυχολογική ή άλλες μορφές βίας κατά τη διάρκεια της ζωής της. Αν και είναι δύσκολο να υπολογίσουμε ακριβώς τον 'γκρίζο' αριθμό μη αναφερόμενων /καταγελλόμενων περιστατικών βίας στην Κύπρο μπορούμε να υποθέσουμε ότι και η Κύπρος ακολουθεί κατά πόδας αυτή την παγκόσμια τάση. Επίσης, στη πιο συχνή της μορφή η βία στην οικογένεια αποτελεί βία μεταξύ συζύγων ή συμβίων. Αστυνομικά στοιχεία τοποθετούν αυτή την έκταση της βίας στο 79% (δηλαδή 79% των γυναικών θυμάτων στην Κύπρο έχουν κακοποιηθεί από το σύζυγο ή σύντροφό τους).

Περιστατικά Βίας τα οποία καταγγέλλθηκαν στην Αστυνομία παρουσιάζουν μια ανησυχητικά αυξητική τάση¹⁰ : 940 υποθέσεις το 2005 σε σύγκριση με 505 το 2004, δηλαδή σχεδόν διπλασιασμός των περιστατικών ή αύξηση 86%. Οι συνολικές καταγγελίες στην Αστυνομία κατά την περίοδο 2001-2005 επιβεβαιώνουν την έμφυλη διάσταση της βίας αφού αφορούν στη συντριπτική τους πλειοψηφία γυναίκες θύματα (79.5 % γυναίκες, 11,2% παιδιά, 9.3%

⁷ Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, 2000: Βία στην Οικογένεια

⁸ Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, 2004: Η Έκταση και οι Μορφές της Βίας ενάντια στα παιδιά στην Κυπριακή Οικογένεια

⁹ <http://endabuse.org/>

¹⁰ Κώστας Μ. Βέης, Βία + Οικογένεια = Έγκλημα, Ποιοτική ανάλυση της βίας στην οικογένεια στην Κύπρο, 2007

άντρες) ενώ αντίθετα στην πλειοψηφία τους οι δράστες (83.9%) είναι άντρες. Αν και η ενδοοικογενειακή βία αφορά γυναίκες όλων των ηλικιών, ωστόσο φαίνεται να είναι πιο συχνή στις πιο νεαρές ηλικιακές ομάδες (ενδεχομένως το μεγαλύτερο ποσοστό (68%) των θυμάτων εμπίπτει ανάμεσα στην ηλικιακή ομάδα 20 μέχρι 47 ετών).

Σε σχέση με την κοινωνική τάξη, η βία φαίνεται να πλήττει γυναίκες όλων των κοινωνικών τάξεων, μορφωτικών επιπέδων και επαγγελμάτων. Αστυνομικά στοιχεία αναφέρουν μια σχετικά μεγαλύτερη εστίαση στις οικοκυρές και τις άνεργες (26% των περιστατικών), όμως στην πραγματικότητα αυτά τα στοιχεία συνάδουν με την ευρύτερη κατανομή αυτών των επαγγελμάτων στο σύνολο του πληθυσμού.

Εκεί που παρουσιάζεται αισθητή διαφορά είναι σε σχέση με την εθνικότητα. Σύμφωνα με καταγγελίες στην αστυνομία¹¹, το ποσοστό των θυμάτων τα οποία είναι μη Κύπριοι φτάνει το 21%. Αυτό το ποσοστό είναι πολύ μεγαλύτερο από την αναλογία των μεταναστριών στο σύνολο του πληθυσμού στην Κύπρο, η οποία υπολογίζεται γύρω στο 12%. Άρα είναι εμφανές ότι η θυματοποίηση των μεταναστριών γυναικών σε σχέση με τη βία υπερβαίνει αισθητά την πληθυσμιακή τους αναλογία, με τις οι γυναίκες αυτές να αποτελούν μια εξαιρετικά ευάλωτη ομάδα του πληθυσμού. Όσο αφορά τους δράστες μη Κύπριους, αυτοί συγκαταλέγονται στο 11% των συνολικών δραστών, όσο δηλαδή είναι και η πληθυσμιακή τους αναλογία. Με βάση αυτά τα δεδομένα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η βία ενάντια στις γυναίκες μετανάστριες προέρχεται στην πλειοψηφία των περιστατικών από τους Κύπριους συζύγους ή συντρόφους τους.

Σύμφωνα με τον Αστυνόμο Κ. Βέη του Γραφείου Χειρισμού Θεμάτων Βίας στην Οικογένεια και Κακοποίησης Ανηλίκων, *‘ οι αλλοδαπές γυναίκες αποτελούν ομάδα ιδιαίτερα υψηλού κινδύνου θυματοποίησης όσο αφορά τη βία στην οικογένεια. Η πολύ ψηλή επικινδυνότητα γυναικών σε μεικτούς γάμους ενδέχεται να συσχετίζεται με την έλλειψη οικογενειακού και κοινωνικού ιστού, καθώς επίσης και με τη διαφοροποίηση του ισοζυγίου ισχύος μεταξύ των φύλων σε αυτές τις περιπτώσεις’*¹².

3.2. Στοιχεία σε σχέση με τον κοινωνικό αποκλεισμό

Σύμφωνα με ανεξάρτητους αναλυτές, εμπειρογνώμονες και διαθέσιμα στοιχεία, οι συνθήκες κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής συνοχής στη Κύπρο είναι σταθερές, με τον κίνδυνο της φτώχειας ανάμεσα στο γενικό πληθυσμό να φτάνει το 16% (ποσοστό που συνάδει με το μέσο όρο των 27 της ΕΕ). Το ποσοστό της φτώχειας ανάμεσα στα παιδιά είναι επίσης σχετικά χαμηλό (11%, το δεύτερο χαμηλότερο στην Ευρώπη), ενώ το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά χωρίς απασχόληση ήταν 4.5% το 2007, το χαμηλότερο των 25 της ΕΕ. Παρόλα αυτά, μια διεξοδική ανάλυση των στοιχείων αποδεικνύει ότι συγκεκριμένες ομάδες όπως οι ηλικιωμένοι, μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα που ζουν

¹¹ Κώστας Μ. Βέης, Βία + Οικογένεια = Έγκλημα, Ποιοτική ανάλυση της βίας στην οικογένεια στην Κύπρο, 2007

¹² Κώστας Μ. Βέης, Βία + Οικογένεια = Έγκλημα, Ποιοτική ανάλυση της βίας στην οικογένεια στην Κύπρο, 2007

μόνα, οι μετανάστες από τρίτες χώρες και οι αιτητές πολιτικού ασύλου συγκαταλέγονται στις πιο φτωχές και κοινωνικά ευάλωτες ομάδες στην Κύπρο. Ανάμεσα στις ευάλωτες προς τη φτώχεια ομάδες συγκαταλέγονται και οι γυναίκες, οι οποίες αντιμετωπίζουν ψηλότερο κίνδυνο από ότι οι άνδρες.

Ένα πολύ ψηλό ποσοστό των ηλικιωμένων, αντιμετωπίζει σημαντικό κίνδυνο φτώχειας (51% των ατόμων ηλικίας 65 ετών σε σχέση με το 10% των ατόμων ηλικίας 18-64). Οι αριθμοί είναι ακόμα πιο εντυπωσιακοί στην περίπτωση των ηλικιωμένων ατόμων που ζουν μόνα με το ποσοστό να φτάνει το 70%. Οι ηλικιωμένες γυναίκες αντιμετωπίζουν αισθητά μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας σε σχέση με τους άνδρες (54% των ηλικιωμένων γυναικών έναντι 47% των ανδρών, το μεγαλύτερο ποσοστό στην ΕΕ25). Η διαφορά αυτή δημιουργεί ένα σκεπτικισμό ως προς τις συνθήκες που οδήγησαν τις γυναίκες αυτές σε αυτή την ευάλωτη θέση. Με βάση τα δεδομένα αυτά είναι ασφαλές να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι ο αυξημένος κίνδυνος φτώχειας που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες αποτελεί συνέπεια της περιθωριοποίησης της θέσης τους σε σχέση με την απασχόληση, το εισόδημα και γενικά την κοινωνική ενσωμάτωση. Τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης γυναικών, το συνεχιζόμενο χάσμα αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών, ο έμφυλος διαχωρισμός στην εργασία συνδέεται άμεσα με τον ψηλό κίνδυνο φτώχειας των ηλικιωμένων γυναικών. Αυτό μεταφράζεται σε χαμηλότερες συντάξεις και μεγαλύτερη εξάρτηση των γυναικών στις κοινωνικές συντάξεις και τα δημόσια βοηθήματα.

Οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία των ατόμων που λαμβάνουν ελάχιστη σύνταξη, και αποτελούν το 98% των ληπτών κοινωνικής σύνταξης. Οι δείκτες δείχνουν επίσης ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις, όπως οι συντάξεις και άλλες παροχές, δεν προστατεύουν τα άτομα που βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας. Παρόλα αυτά, δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα θα μεταρρυθμιστούν για να διευκολύνουν την αποτελεσματικότερη μεταφορά παροχών σε συνταξιούχους που αντιμετωπίζουν σχετικά ψηλότερα επίπεδα φτώχειας. Επίσης, δεν υπάρχουν οποιαδήποτε σχέδια για την αύξηση της κοινωνικής σύνταξης, αφού το κράτος ισχυρίζεται ότι κάτι τέτοιο θα μείωνε τα κίνητρα για εργασία. Αυτό είναι ενδιαφέρον, αφού λαμβάνοντας υπόψη το τεράστιο χάσμα στα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ γυναικών και ανδρών ηλικίας 55-64, κανένα μέτρο δεν αναφέρεται στην Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ενσωμάτωσης για να ενταχθούν οι ηλικιωμένες γυναίκες στην αγορά εργασίας

Στοιχεία του 2006 δείχνουν ότι ενώ το εισόδημα των ανδρών σε κίνδυνο φτώχειας ήταν 18% πιο κάτω από το καθορισμένο όριο, το αντίστοιχο εισόδημα των γυναικών ήταν χαμηλότερο, φτάνοντας τα 20%. Η πιο αισθητή διαφορά παρουσιάζεται ανάμεσα στα άτομα τα οποία ζουν μόνα, με 52% των γυναικών που ζουν μόνες να βρίσκονται σε κίνδυνο της φτώχειας σε σύγκριση με 28% των ανδρών¹³.

Οι μονογενεικές οικογένειες επίσης αποτελούν μια ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα η οποία βρίσκεται σε αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Εκτιμάται ότι 1 στις 3 μονογονιούς (33%) αντιμετωπίζουν αυτό τον κίνδυνο, ανεξάρτητα από το αν εργάζονται ή όχι. Ο κίνδυνος αυτός είναι και πάλι άμεσα συνδεδεμένος με το φύλο αφού 9 στις 10

¹³ Στατιστική Υπηρεσία, 'Το Στατιστικό Πορτραίτο της Γυναίκας της Κύπρου', 2008

μονογονεϊκές οικογένειες είναι γυναίκες¹⁴. Επίσης, στοιχεία που αφορούν τα παιδιά των μονογονεϊκών οικογενειών είναι περισσότερο ανησυχητικά. Υπολογίζεται ότι ένα στα δύο παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, με το συνολικό αριθμό των παιδιών αυτών να αυξάνεται συνεχώς καθώς ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών παρουσιάζει αυξητική τάση.

Τέλος, ο κίνδυνος για τη φτώχεια για άτομα που ζουν σε ιδιόκτητες κατοικίες είναι 14%, ενώ για όσους ζουν με ενοίκιο είναι 28%. Ο κίνδυνος για τη φτώχεια ανάμεσα σε γυναίκες που ζουν σε ιδιόκτητες κατοικίες κυμαίνεται στο 12% και στο 25% ανάμεσα σε αυτές που ζουν σε ενοικιασμένα υποστατικά.

4. Μόρφωση και επαγγελματική κατάρτιση

Μόρφωση

Στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι το ποσοστό αναλφαβητισμού στην Κύπρο είναι μηδαμινό, γύρω στο 1%. Τα ποσοστά εκπαίδευσης είναι σχετικά ψηλά και στα δύο φύλα¹⁵ και πολύ ψηλότερα από το μέσο όρο της ΕΕ27, ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση¹⁶. Παρατηρώντας τη γενική τάση ανάμεσα στα δύο φύλα¹⁷, διαφαίνεται ότι το μορφωτικό επίπεδο των γυναικών είναι ελαφρώς μεγαλύτερο από αυτό των αντρών. Συγκεκριμένα, εκεί που ένα 33.9% των αντρών 25-64 χρονών έχει ακολουθήσει πανεπιστημιακή μόρφωση (συμπεριλαμβανομένου και του διδακτορικού) το αντίστοιχο ποσοστό στις γυναίκες φτάνει το 35.1%.¹⁸ Παρόλα αυτά, ένα μικρότερο ποσοστό των γυναικών 25-64 χρονών (38% σε σχέση με 43% στους άντρες)¹⁹ συνεχίζει την εκπαίδευσή του συμμετέχοντας σε δραστηριότητες τυπικής και άτυπης δια βίου μάθησης. Αν αναλύσουμε τα ίδια ποσοστά ανάμεσα στις ηλικίες 35-64 η διαφορά είναι σαφώς πιο αισθητή (59% στις γυναίκες σε σύγκριση με 78.4% στους άντρες). Αν και οι ακριβείς λόγοι που οδηγούν τις γυναίκες στη μη συνέχιση της εκπαίδευσής τους δεν έχουν καταγραφεί συγκεκριμένα, θα ήταν βάσιμο να υποθέσουμε ότι τα βάρη οικογενειακών υποχρεώσεων (φροντίδας των παιδιών καθώς και άλλων μελών της ευρύτερης οικογένειάς τους) αποτελούν το κύριο εμπόδιο. Αυτό φαίνεται να συνάδει και με το γεγονός ότι στις ηλικίες 35-49, το ποσοστό των γυναικών που συμμετέχουν σε δραστηριότητες συνέχισης της εκπαίδευσής τους σχέση με νεαρότερες ηλικίες πέφτει δραματικά (από 57% στις ηλικίες 25-34 στο 39% στις ηλικίες 35-49).

¹⁴ Στατιστική Υπηρεσία(2004). [Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος III, Νοικοκυριά Και Οικιστικές Μονάδες](#)

¹⁵ Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας ανάμεσα στον πληθυσμό 15 ετών και πάνω, 27% έχουν συμπληρώσει πρωτοβάθμια εκπαίδευση, 48% δευτεροβάθμια και 22% τριτοβάθμια ή τεχνική εκπαίδευση

¹⁶ Σύμφωνα με τις Στατιστικές της Εκπαίδευσης (2008/2009), το ποσοστό του πληθυσμού 25-64 με προσόντα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης φτάνει το 34.5% σε σύγκριση με 24.2% το οποίο αποτελεί το μέσο όρο στη ΕΕ27.

¹⁷ Στατιστική Υπηρεσία(2004). [Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος I, Γενικά Δημογραφικά Χαρακτηριστικά](#)

¹⁸ Στατιστική Υπηρεσία, Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2008/2009

¹⁹ Στατιστική Υπηρεσία, Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2008/2009

Ο συσχετισμός μεταξύ της έλλειψης μόρφωσης και της φτώχειας είναι σαφής. Ένα χαμηλό μορφωτικό επίπεδο μειώνει σημαντικά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και κατ'επέκταση τις ευκαιρίες απόκτησης ενός σταθερού και αξιοπρεπούς εισοδήματος. Γυναίκες με χαμηλότερο επίπεδο μόρφωσης εστιάζονται σε χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα (γραφείς, πωλήτριες, καθαρίστριες κλπ), κάτι που τις καθιστά πιο ευάλωτες προς τη φτώχεια.

Έρευνες οι οποίες συσχετίζουν τη βία με το μορφωτικό επίπεδο των θυμάτων ή δραστών είναι συχνά αντικρουόμενες. Τα τελευταία χρόνια επικρατεί μια γενική παραδοχή ότι η βία επηρεάζει γυναίκες απ'όλα τα κοινωνικά στρώματα ανεξαιρέτως, ακόμα και γυναίκες με ψηλό μορφωτικό επίπεδο. Οι δικές μας συνεντεύξεις με θύματα βίας στην οικογένεια συνάδουν με αυτό το γεγονός: από τις 12 γυναίκες που έλαβαν μέρος στην έρευνα, 1 γυναίκα δεν είχε τελειώσει το δημοτικό, 5 ήταν απόφοιτες γυμνασίου, 2 είχαν συμπληρώσει μερικό κολλέγιο και 4 είχαν πανεπιστημιακή μόρφωση.

Εκείνο που προκαλεί το μεγαλύτερο ενδιαφέρον όμως είναι το γεγονός ότι οι περισσότερες γυναίκες θύματα δεν είναι ικανοποιημένες από το τωρινό επίπεδο μόρφωσής τους και θα προτιμούσαν να είχαν την ευκαιρία να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους. Ακόμα και οι γυναίκες οι οποίες δήλωσαν να είναι κάπως ικανοποιημένες με τη μόρφωσή τους, παραδέχονται ότι αναγκάστηκαν να συμβιβαστούν 'λόγω των συνθηκών', κυρίως λόγω των οικογενειακών ευθυνών που αφορούν τη φροντίδα παιδιών, αλλά και σε κάποιο βαθμό λόγω της επίδρασης της βίας στην ψυχολογική τους υγεία, η οποία δεν καθιστούσε τη συνέχιση της εκπαίδευσης ως προτεραιότητα.

Οι μετανάστριες αντιμετωπίζουν και επιπρόσθετα προβλήματα σε σχέση με το μορφωτικό τους επίπεδο αφού συχνά υπόκεινται στη μη αναγνώριση των ακαδημαϊκών τους προσόντων, των δεξιοτήτων και ικανοτήτων τους. Αν και μπορεί να είναι κάτοχοι πανεπιστημιακού διπλώματος, μπροστά στην έλλειψη αναγνώρισης των σπουδών τους, αναγκάζονται να συμβιβαστούν σε ανειδίκευτα και χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα τα οποία δεν ανταποκρίνονται στα προσόντα τους. Αυτές οι υποβαθμισμένες συνθήκες εργασίας τις οδηγούν συχνά στο να χάσουν πολύτιμη επαγγελματική πείρα, γνώση και δεξιότητες κάτι που διαιωνίζει την παραμονή τους σε χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα και δυσχεραίνει την ήδη επιρρεπή θέση τους στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

'έχω το bachelor μου (στα οικονομικά)... όταν ήρθα εδούλευα στο παζάρι, λαϊκή... ύστερα εδούλευα φρουταρία από 6 ώρα το πρωί χωρίς φαί μέχρι τις 10 τη νύχτα τζιαι επεριπαίζαν με τζιαι εν εθέλαν να με πληρώσουν τα λεφτά ...'

- γυναίκα θύμα βίας από την Ρωσία, 32 χρονών

'Άμα δε δουλεύεις ξεχνάς τα πράγματα... φεύκουν οι γνώσεις ξέρεις... είσαι συνέχεια σ' αυτό το σημείο συνέχεια...'

- γυναίκα θύμα βίας από την Ρωσία, 32 χρονών

Επαγγελματική κατάρτιση

Τα περισσότερα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης προσφέρονται μέσω της Αρχής Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού (ΑνΑΔ). Στοιχεία για την περίοδο 2006-2007, καταγράφουν ένα μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής σε δραστηριότητες επαγγελματικής κατάρτισης ανάμεσα στους άντρες εργαζόμενους παρά στις γυναίκες (57,5% σε σύγκριση με 43.1% γυναίκες). Στοιχεία που αφορούν τη συμμετοχή άλλων ευάλωτων ομάδων σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης όπως π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα με ειδικές ανάγκες, μετανάστες/ριες δεν είναι διαθέσιμα. Εκτιμάται ότι στην πράξη οι ευάλωτες αυτές ομάδες του πληθυσμού έχουν μειωμένη (ως και καθόλου) πρόσβαση στα προγράμματα αυτά. Επισημαίνεται επίσης, ότι αρκετά από τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης τα οποία στοχεύουν στις γυναίκες, εστιάζονται στην παροχή γραμματειακών γνώσεων, κάτι που ουσιαστικά διαιώνίζει τον έμφυλο διαχωρισμό των επαγγελματιών καθώς και την επικράτηση των γυναικών στα χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα, επιδεινώνοντας έτσι το χάσμα αμοιβών των φύλων.

Μέσα στα πλαίσια της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ενσωμάτωση έχουν επίσης τεθεί σε εφαρμογή διάφορα προγράμματα, συγχρηματοδοτούμενα από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), τα οποία στοχεύουν στην επαγγελματική κατάρτιση των ληπτών δημοσίου βοηθήματος, των άνεργων και της οικονομικά αδρανής μερίδας του πληθυσμού (με εστίαση στις γυναίκες και στους νέους), στην κατάρτιση στη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών καθώς και στην ανάπτυξη προγραμμάτων που προωθούν τη συμφιλίωση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Αν και στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες στα προγράμματα που επικεντρώνονταν στους άνεργους και στη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών ήταν γυναίκες (πάνω του 80%) οι αριθμοί των συμμετεχόντων παραμένουν ακόμα πολύ χαμηλοί. Κατά την περίοδο 2006-2008 στα διάφορα προγράμματα έλαβαν μέρος 780 οικονομικά αδρανή άτομα, 800 άνεργοι και 650 λήπτες δημοσίου βοηθήματος. Στοιχεία συμμετοχής γυναικών μονογονιών, μεταναστριών και γυναικών με αναπηρίες, οι οποίες αποτελούν ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, δεν έχουν καταγραφεί, εκτιμάται όμως ότι η συμμετοχή τους θα είναι πολύ χαμηλή.

Επίσης, αν και τα πιο πάνω προγράμματα κοινωνικής ενσωμάτωσης παρέχουν κίνητρα για επανένταξη στην εργασία, εντούτοις, λόγω περιορισμένων στοιχείων που αφορούν την αξιολόγηση τους, είναι δύσκολο να συμπεραίνουμε την ακριβή επίδραση που έχουν αυτές οι πρωτοβουλίες στην ένταξη των γυναικών στην απασχόληση και στη μειωμένη εξάρτηση τους από κοινωνικές παροχές. Προς το παρόν δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία που να καταγράφουν πόσα άτομα που επωφελήθηκαν από τα προγράμματα αυτά έχουν ενταχθεί στην απασχόληση, τον τύπο απασχόλησης τους, αν η εργασία τους είναι εξασφαλισμένη, ποιο είναι το εισόδημά τους και αν αυτό είναι επαρκές ώστε να μειώνει την εξάρτησή τους από το δημόσιο βοήθημα. Για να μπορούν τα προγράμματα αυτά να είναι αποτελεσματικά και να προωθούν την ενεργό ενσωμάτωση, χρειάζεται να στηριχτούν σε μελέτες ανάλυσης των αναγκών των ευάλωτων ομάδων (και ιδιαίτερα των γυναικών) και η επιτυχία αυτών των προγραμμάτων να αξιολογείται βάσει ποσοτικών αλλά και ποιοτικών στόχων.

Αν και οι γυναίκες εκφράζουν την επιθυμία για συνέχιση της μόρφωσής τους ή της επαγγελματικής τους κατάρτισης, πολύ δύσκολα θα το πράξουν. Το γεγονός ότι οι γυναίκες

αναγκάζονται να σταματήσουν την επαγγελματική τους καριέρα και να επωμιστούν το βάρος της ανατροφής των παιδιών τους, θέτει κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με την προσβασιμότητα τους σε αυτά τα προγράμματα κατάρτισης, καθώς και για το σχεδιασμό και την ποιότητα των προγραμμάτων αυτών.

Γυναίκες θύματα βίας έχουν ακόμα λιγότερες έως ελάχιστες πιθανότητες να συμμετέχουν σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας και να έχουν το δικό τους εισόδημα. Κατά συνέπεια έχουν πολύ περιορισμένες δυνατότητες κοινωνικής ενσωμάτωσης και άρα αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Λόγω της οικονομικής βίας που συχνά βιώνουν τα θύματα βίας στις σχέσεις τους (οικονομική εξάρτηση, μη προσωπική περιουσία, αποκλεισμός από την αγορά εργασίας κλπ) αδυνατούν να επωμιστούν το κόστος συνέχισης των σπουδών τους οι ίδιες, ενώ στις πλείστες περιπτώσεις οι σύζυγοι/ δράστες παραμένουν απρόθυμοι να αναλάβουν τα έξοδα αυτά. Έτσι παραμένουν σε χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο από ότι θα τους ήταν επιθυμητό και περιορίζονται σε χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα ή παραμένουν άνεργες. Σε κάποιες περιπτώσεις τίθεται επίσης και θέμα ελέγχου από το σύζυγο²⁰, ο οποίος εμποδίζει την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας και απαγορεύει τη συμμετοχή τους σε προγράμματα κατάρτισης.

Επίσης, όπως φαίνεται από τις προσωπικές συνεντεύξεις με θύματα βίας, υπάρχει σημαντική έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, η οποία λειτουργεί ανασταλτικά στη συμμετοχή τους αφού δηλώνουν άγνοια. Επίσης για να μπορέσουν αυτά τα προγράμματα να στοχεύσουν στη συμμετοχή και αυξημένη πρόσβαση των γυναικών βίας στην οικογένεια, είναι απαραίτητο όπως λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες τους (ειδικά όσο αφορά τις δυσκολίες σε σχέση με την φροντίδα παιδιών) τόσο στο σχεδιασμό όσο και στην εφαρμογή τους.

‘δεν ξέρω... κάπου άκουσα ότι μπορεί να βοηθούν... courses κάπου για Ελληνική Γλώσσα... υπάρχουν νομίζω... δεν ξέρω’

- γυναίκα θύμα βίας από την Ουκρανία, 29 χρονών

‘δεν ξέρω τίποτα για τα προγράμματα αυτά. Αν ήξερα ίσως θα πήγαινα... έχει σημασία όμως τι ώρα προσφέρονται γιατί έχω και την κόρη μου και δεν είναι εύκολο. Εξαρτάται... δεν ξέρω ...ίσως είναι δύσκολο’

-Κύπρια γυναίκα θύμα βίας, 39 χρονών

²⁰ WAVE (2009). Policy that hinders and helps to improve access to vulnerable groups, focusing on women experiencing domestic violence and migrant women

5. Οικονομικές πτυχές

5.1. Απασχόληση

Το κράτος αποδίδει τα ψηλά επίπεδα κοινωνικής ένταξης στα χαμηλά ποσοστά ανεργίας. Σύμφωνα με τις εθνικές στατιστικές, η Κυπριακή αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από ψηλά ποσοστά απασχόλησης, με τα ποσοστά αυτά να φτάνουν το 71% μέσα στο 2007, ξεπερνώντας τον εθνικό στόχο του 70%, καθώς και τον στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης του 65.4%. Η απασχόληση των γυναικών έφτασε στο 62.4% το 2007, ξεπερνώντας τους στόχους της Λισσαβόνας για το 2010. Ωστόσο, ρίχνοντας μια πιο προσεκτική ματιά στους διαθέσιμους δείκτες και αξιολογώντας μέσα από την έμφυλη προσέγγιση, αυτή η θετική εικόνα παρουσιάζει κάποια σημαντικά κενά.

Εν όψει της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης τα ποσοστά ανεργίας έχουν διπλασιαστεί σε σχέση με πριν τρία χρόνια. Στοιχεία του Eurostat παρουσιάζουν ότι η ανεργία στην Κύπρο κυμαίνεται γύρω στο 7.1% το 2010 (μέχρι το Σεπτέμβριο) σε σύγκριση με 3.9% το 2007. Τα ποσοστά ανεργίας παραμένουν διαχρονικά μεγαλύτερα στις γυναίκες από ότι στους άντρες. Ακόμα και αυτό το χρόνο, όπου τα ποσοστά ανεργίας παρουσίαζαν την πιο μικρή διαφορά μεταξύ των φύλων, εκτιμάται ότι κυμαίνεται στο 6.9% ανάμεσα στους άντρες και 7.4% στις γυναίκες.

Παρά τα ψηλά ποσοστά απασχόλησης των γυναικών και ανδρών, ανισότητες με βάση το φύλο εξακολουθούν να υφίστανται στην αγορά εργασίας. Ανάμεσα στις ηλικίες 25-44, η απασχόληση των αντρών φτάνει τις 110,000 άτομα ενώ στις γυναίκες είναι μόνο 98,600²¹. Ο μεγαλύτερος αριθμός άνεργων γυναικών σε αυτές τις ηλικίες υποδεικνύει ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην προσπάθεια τους να επανενταχθούν στο εργατικό δυναμικό μετά από μια περίοδο αδράνειας, η οποία συνήθως οφείλεται στο γεγονός ότι κάνουν παιδιά.

Σύμφωνα με τους δείκτες του Eurostat (2007) το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών με παιδιά 0-6 είναι 69%, με τα αντίστοιχα ποσοστά για τους άνδρες να φτάνουν μέχρι 97%. Μελέτες έχουν επίσης δείξει ότι οι γυναίκες με μικρά παιδιά εργάζονται λιγότερες ώρες από ότι οι άντρες, ενώ αντίθετα, οι ώρες εργασίας των αντρών αυξάνονται αφού αποκτήσουν παιδιά. Αυτό αντικατοπτρίζει τις παραδοσιακές δομές και τον έμφυλο διαχωρισμό των ρόλων στην Κυπριακή οικογένεια, όπου είναι αναμενόμενο για τις γυναίκες να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στα παιδιά τους - ενώ για τους άντρες ισχύει το αντίθετο, καθώς αναμένεται να εργάζονται τις ίδιες ή και περισσότερες ώρες για να 'συντηρήσουν την οικογένειά τους'. Αυτό υποδεικνύει και πάλι την έλλειψη επαρκών κρατικών μέτρων, στρατηγικών, πολιτικών και προγραμμάτων για προσβάσιμες υπηρεσίες καθημερινής φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων - πράγμα που έχει ως συνέπεια την ύπαρξη λιγότερων γυναικών στο εργατικό δυναμικό και στην πλήρη απασχόληση. Σε κάποιο βαθμό, η εργοδότηση μεταναστριών ως οικιακών βοηθών και φροντιστών παιδιών και ηλικιωμένων έχει προσωρινά «σώσει» το κράτος από μια πιθανή κρίση πολιτικής όσο

²¹ Στατιστική Υπηρεσία, Εργατικές Στατιστικές 2008

αφορά την παροχή υπηρεσιών φροντίδας αυτών των ατόμων τόσο σε ποσότητα αλλά και σε ποιότητα. Σύμφωνα με μελέτη του Πανεπιστημίου Κύπρου, οι γυναίκες που εργοδοτούν μετανάστριες ως οικιακές βοηθούς έχουν 20.5% περισσότερες πιθανότητες να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας. Παρόλο που η εργοδότηση των μεταναστριών οικιακών βοηθών διευκολύνει τη συμμετοχή πολλών Κυπρίων γυναικών στην αγορά εργασίας, αυτό δεν αντικατοπτρίζει καθόλου ιεραρχικές ή διαρθρωτικές αλλαγές αφού ο καταμερισμός εργασίας και το είδος εργασίας εξακολουθούν να διατηρούν μια έμφυλη διάσταση .

Παρατηρούμε επίσης ότι, πολύ μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών σε σχέση με τους άντρες εργοδοτούνται σε μερική απασχόληση (12.5% έναντι 5% στους άντρες²²). Σύμφωνα με τις Εργατικές Στατιστικές του 2008, οι γυναίκες που εργοδοτούνται σε μερική απασχόληση αναφέρουν ως κύριο λόγο (43%) τις οικογενειακές υποχρεώσεις (φροντίδα του σπιτιού, των παιδιών και ηλικιωμένων ατόμων) και σε λιγότερο βαθμό τη δυσκολία να βρουν μια πλήρους απασχόλησης εργασία (20%)²³.

Οι γυναίκες έχουν επίσης μικρότερη επαγγελματική πείρα: δεν είναι ασυνήθιστο για εργαζόμενες γυναίκες να εγκαταλείπουν την εργασία τους για να μετακινηθούν σε άλλες θέσεις ενώ, συχνότερα από ότι οι άντρες, αναγκάζονται να τερματίσουν ή να αναβάλουν για μεγάλο χρονικό διάστημα την επαγγελματική τους καριέρα λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων.

Το 2005 η Κύπρος είχε το μεγαλύτερο έμφυλο διαχωρισμό επαγγελμάτων από όλες τις χώρες της Ε.Ε. Οι γυναίκες φαίνεται να κυριαρχούν στα επαγγέλματα τα οποία χρειάζονται λίγη ή καθόλου ειδικευση (elementary professions) (45,7% σε σύγκριση με 19.6% για τους άνδρες). Ωστόσο, το ζήτημα του έμφυλου διαχωρισμού των επαγγελμάτων σπάνια αποτελεί θέμα συζήτησης σε επίπεδο εθνικής πολιτικής στρατηγικής. Ο έμφυλος διαχωρισμός έχει σημαντικές συνέπειες στο χάσμα των μισθών, με την γυναικεία απασχόληση να εστιάζεται σε πιο χαμηλά αμειβόμενους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της οικιακής φροντίδας και γενικά των υπηρεσιών. Αν και δεν υπάρχουν στοιχεία που να καθορίζουν τις κύριες αιτίες του επαγγελματικού αυτού διαχωρισμού στην Κύπρο, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι αυτό οφείλεται στα στερεότυπα των φύλων και των παραδοσιακών προσδοκιών της κοινωνίας προς τους κοινωνικούς ρόλους των γυναικών και των ανδρών, όπως επίσης και στην ανάγκη των γυναικών για συμφιλίωση μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

Οι γυναίκες πλήττονται επίσης και από ψηλά ποσοστά αδράνειας. Η οικονομική αδράνεια σχετίζεται απόλυτα με το φύλο και την ηλικία. Αν και οι νέοι απέχουν από την αγορά εργασίας λόγω σπουδών, οι γυναίκες αναφέρουν ότι απέχουν κυρίως λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων. Ανάμεσα στον εργατικά ενεργό πληθυσμό (ηλικίες 24-64 ετών, εξαιρώντας τους φοιτητές), τα συνολικά ποσοστά αδράνειας αγγίζουν το 19%, με τις γυναίκες να έχουν σχεδόν τριπλάσιο ποσοστό αδράνειας από ότι οι άντρες (27.9% με 10.1% αντίστοιχα)²⁴. Η οικονομική αδράνεια των γυναικών αυξάνεται αισθητά με την ηλικία και είναι ιδιαίτερα ψηλή για την ηλικιακή ομάδα 55-64 ετών, όπου 3 στις 5 γυναίκες (58%) είναι αδρανείς σε

²² Στατιστική Υπηρεσία(2009). Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

²³ Στατιστική Υπηρεσία, Εργατικές Στατιστικές 2008

²⁴ Στατιστική Υπηρεσία(2009). Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

σύγκριση με 25% των αντρών. Αυτό έχει άμεση και αρνητική επίδραση στις συντάξεις των γυναικών, αυξάνοντας το κίνδυνο των ηλικιωμένων γυναικών (65+) να βρεθούν κάτω από το όριο της φτώχειας.

Σε αρκετά ευάλωτη θέση όσο αφορά την απασχόληση βρίσκονται οι μετανάστες και ιδιαίτερα οι μετανάστες από Τρίτες Χώρες. Πράγματι, οι υπήκοοι τρίτων χωρών αποτελούν ένα φθηνό εργατικό δυναμικό, με την απασχόλησή τους να συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας στους οποίους οι Κύπριοι ή άλλοι Ευρωπαίοι πολίτες δε δείχνουν κανένα ενδιαφέρον π.χ. γεωργία, κτηνοτροφία, οικοδομές, τουρισμός κ.α., όπου δηλαδή υπάρχει ζήτηση για ανειδίκευτους και χαμηλόμισθους εργάτες. Αυτό τους καθιστά σε ιδιαίτερα ευάλωτη θέση όσο αφορά τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Επίσης, οι υπήκοοι τρίτων χωρών εξαιρούνται από τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης και στην περίπτωση που βρεθούν άνεργοι, δεν μπορούν να εγγραφούν στα επίσημα αρχεία ανέργων της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης για εξεύρεση εργασίας. Επιπλέον, αν και αποτελούν ένα μεγάλο ποσοστό στο σύνολο των μεταναστών, οι υπήκοοι τρίτων χωρών δεν συμπεριλαμβάνονται σε οποιαδήποτε από τα εθνικά σχέδια δράσης, είτε σε σχέση με την εφαρμογή της στρατηγικής απασχόλησης της Λισσαβόνας είτε στο Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ενσωμάτωση.

Οι μετανάστριες εργαζόμενες βρίσκονται σε ακόμα πιο ψηλό κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού αφού είναι και αυτές θύματα του έμφυλου διαχωρισμού των επαγγελματιών και του χάσματος αμοιβών. Σε τομείς όπου γυναίκες και άντρες μετανάστες έχουν ίση πρόσβαση (όπως στον τουρισμό για παράδειγμα) παρατηρούμε ότι υπάρχει μια τάση από πλευράς εργοδοτών να εργοδοτούν τις γυναίκες σε εργασίες που θεωρούνται πιο 'γυναικείες' (καθαρίστριες, καμαριέρες κ.λπ.) ενώ τους άνδρες σε εργασίες που θεωρούνται πιο 'κατάλληλες για άνδρες' (π.χ. προσωπικό κουζίνας, σερβιτόροι, κλπ)²⁵. Οι μετανάστριες γυναίκες που εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί πληρώνονται πολύ λιγότερο από τον κατώτατο μισθό, είναι πλήρως εξαρτημένες από τους εργοδότες τους και αποκλεισμένες από την κοινωνία, ενώ οι όροι εργασίας τους (απαίτηση για διαθεσιμότητα τους ολόκληρο το 24ωρο, και να παρέχουν πολλαπλές υπηρεσίες όπως καθάρισμα, μαγείρεμα, φροντίδα) τις καθιστούν ευάλωτες σε πιθανή εκμετάλλευση από τους εργοδότες. Επίσης, δεν επωφελούνται από τις εισφορές στο ταμείο των κοινωνικών ασφαλίσεων, αφού δεν υπάρχουν διμερείς συμφωνίες μεταξύ της Κύπρου και των χωρών καταγωγής τους. Παρόλο που σύμφωνα με το Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ενσωμάτωση, η κοινωνική ένταξη των μεταναστών αποτελεί ένα από τους στόχους κοινωνικής ενσωμάτωσης, η διάσταση του φύλου δεν λαμβάνεται υπόψη.

Η βία αποτελεί ακόμα ένα εμπόδιο στην πρόσβαση των γυναικών στην εργασία, ενώ παράλληλα, αυξάνει τον κίνδυνο του θύματος για ανεργία. Πολύ συχνά οι γυναίκες θύματα οδηγούνται σε 'εξαναγκαστική' ανεργία ή αδράνεια ως συνέπεια της πίεσης και του εξαναγκασμού που δέχονται από τους συζύγους τους. Επίσης, οι ίδιες οι γυναίκες οδηγούνται στην απόφαση να εγκαταλείψουν την εργασία τους λόγω προβλημάτων υγείας (συμπεριλαμβανομένου και της ψυχολογικής υγείας) τα οποία είναι επακόλουθα της βίας

²⁵ INEK/PEO, Cyprus: Collective bargaining and continuous vocational training, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 31.05.07 <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0701038s/cy0701039g.htm>.

που δέχονται. Γυναίκες θύματα βίας μπορεί ακόμα και να απολυθούν από τους εργοδότες τους λόγω της μειωμένης απόδοσης τους στην εργασία τους ως συνέπεια των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στο σπίτι ή της κατάθλιψης που βιώνουν.

Οι συνεντεύξεις με τις γυναίκες θύματα βίας επιβεβαιώνουν τα πιο πάνω. Αρκετά σημαντικό είναι το γεγονός ότι αναγνωρίζουν την οικονομική βία που δέχθηκαν, αν και παραμένουν ανήμπορες να αντιδράσουν ή να αντισταθούν.

‘εδημιουργούσε μου πρόβλημα συνέχεια να μην πάω δουλειά για να έχω ανάγκη από ‘κείνον... και εδιούσε μου 100 ευρώ ας πούμε...’

- γυναίκα θύμα βίας από τη Ρωσία, 32 χρονών

Οι μετανάστριες γυναίκες θύματα βίας βρίσκονται σε ακόμα πιο δύσκολη θέση, ειδικά αν έχουν ήδη εγκαταλείψει το βίαιο γάμο τους. Οι γυναίκες αυτές αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια στην εξεύρεση εργασίας και παραμονή τους στην απασχόληση. Το πρώτο και μεγαλύτερο εμπόδιο αφορά τη φροντίδα των παιδιών : μην έχοντας καμιά βοήθεια από κανένα ή οποιαδήποτε πρόσβαση σε παιδικούς σταθμούς (λόγω των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν) αναγκάζονται να αναλάβουν τη φροντίδα των παιδιών τους εξολοκλήρου, κάτι που καθιστά την εξεύρεση και παραμονή τους στην εργασία αδύνατη. Προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί σε σχέση με την άδεια παραμονής τους στη χώρα (καθυστερήσεις, γραφειοκρατία, μη επαρκή στήριξη από τους δικηγόρους τους και άγνοια όσο αφορά την αναγκαία διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί για παράταση της άδειας παραμονής) αποτελούν επίσης εμπόδια στην επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Τέλος, η γλώσσα φαίνεται να αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην εξεύρεση εργασίας. Οι λιγοστές μετανάστριες θύματα βίας οι οποίες διατηρούν κάποιου είδους απασχόληση είτε εργάζονται σε μερική απασχόληση ή δεν έχουν σταθερή δουλειά. Παρόλα αυτά, καμιά από αυτές δεν είναι ευχαριστημένη με την εργασία τους αφού νοιώθουν ότι εκ των πραγμάτων αναγκάστηκαν να συμβιβαστούν σε κάτι που δεν ανταποκρίνεται στις δεξιότητες και τα προσόντα τους και ούτε τους παρέχει κάποιο αξιοπρεπές εισόδημα.

‘εδώ ούτε full ούτε καθόλου δεν μπορώ να δουλέψω... λόγω των μωρών’

- γυναίκα θύμα βίας από τη Ουκρανία, 39 χρονών η οποία διαμένει στο καταφύγιο

‘δουλεύω ναι... αλλά ακόμα δεν είμαι σταθερή...’

’ - γυναίκα θύμα βίας από τη Ουκρανία, 29 χρονών

‘η τωρινή σας εργασία ανταποκρίνεται στις ικανότητες και δεξιότητές σας;

No... no... περιορισμένη, νιώθω αδικημένη...’

- γυναίκα θύμα βίας από τη Νικαράγουα, 48 χρονών

5.2. Εισόδημα και η οικονομικά ευάλωτη θέση των γυναικών (financial vulnerability)

Όπως έχει αναφερθεί πιο πάνω (στην ενότητα της απασχόλησης) η περιθωριοποίηση των γυναικών από την αγορά εργασίας επηρεάζει άμεσα την οικονομική τους ευρωστία, αυξάνοντας σημαντικά τον κίνδυνο τους να βρεθούν κάτω από το όριο της φτώχειας. Αν και η έννοια της φτώχειας δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στα χαμηλά εισοδήματα, υπάρχει μια έντονη συσχέτιση μεταξύ του επιπέδου του εισοδήματος και του επακόλουθου βιοτικού επιπέδου²⁶.

Αδιαμφισβήτητα, οι γυναίκες έχουν πολύ χαμηλότερο εισόδημα από ότι οι άντρες. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία του Eurostat²⁷ το χάσμα μισθών μεταξύ αντρών και γυναικών στην Κύπρο φτάνει το 21.6% και είναι ανάμεσα στα μεγαλύτερα στην Ευρώπη. Ο μέσος όρος μηνιαίου μισθού για τους άντρες φτάνει τα €2.267 ενώ για τις γυναίκες τα €1.760 (€507 διαφορά). Επίσης, οι γυναίκες υπερτερούν σε σχέση με τους άντρες στα χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα, κάτι που επηρεάζει άμεσα το χάσμα αμοιβών μεταξύ των δύο φύλων στην Κύπρο. Αντιμέτωπες με ψηλά ποσοστά ανεργίας και μεγάλες περιόδους οικονομικής αδράνειας, οι γυναίκες που αποφασίζουν να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας και να έχουν το δικό τους εισόδημα είναι συχνά αναγκασμένες να δεχτούν χαμηλά αμειβόμενα πόστα, δουλειές μερικής απασχόλησης ή να ενταχθούν σε επαγγέλματα με υποβαθμισμένες συνθήκες εργασίας.

Τα θύματα βίας βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευάλωτη θέση οικονομικά. Αρκετές γυναίκες, μαζί με τη σωματική και ψυχολογική βία, βιώνουν επίσης και οικονομική βία. Δεν είναι ασυνήθιστο για τις γυναίκες θύματα οι οποίες εργάζονται, να μη διαχειρίζονται οι ίδιες το προσωπικό τους εισόδημα (συμπεριλαμβανομένου και των επιδομάτων που δικαιούνται όπως π.χ. επίδομα μητρότητας, επίδομα τέκνου, κλπ.), αφού αυτά τα ελέγχει και τα διαχειρίζεται ο σύζυγός τους. Υπήρξαν περιπτώσεις όπου και οι ίδιες οι γυναίκες έχουν υπογράψει πληρεξούσια σύμφωνα με τα οποία δίνουν το δικαίωμα στο σύζυγό τους να διαχειρίζεται ακόμα και την προσωπική τους περιουσία²⁸.

Οι γυναίκες θύματα συμμετέχουσες στην έρευνα αναφέρουν ότι ανεξαρτήτως από το αν εργάζονται ή όχι παρέμειναν απόλυτα εξαρτημένες οικονομικά από τους συζύγους τους, χωρίς να έχουν οποιαδήποτε προσωπική περιουσία. Σε όλες τις περιπτώσεις οι γυναίκες παραδέχονται ότι το εισόδημά τους (ανεξάρτητα αν το εισόδημα αυτό προέρχεται από κρατικά βοηθήματα ή από προσωπικό μισθό) δεν είναι αρκετό για να καλύψει τις βασικές τους ανάγκες. Στην πλειοψηφία τους παραδέχονται ότι δεν έχουν αρκετά ούτε καν για να καλύψουν τις ανάγκες των παιδιών τους σε φαγητό και ρούχα. Για τις Κύπριες γυναίκες θύματα βίας, κάποιες από αυτές τις ανάγκες καλύπτονται από άλλα μέλη της οικογένειάς τους (γονείς, αδέρφια), ενώ οι μετανάστριες παραμένουν εντελώς 'ξεκρέμαστες' αφού στην

²⁶ WAVE, (2009). Policy that hinders and helps to improve access to vulnerable groups, focusing on women experiencing domestic violence and migrant women

²⁷ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=685&langId=en>

²⁸ Βέης Κ.Μ. (2010). 'Άρειανοί Vs. Αφροδιτιανές : Ο Κυπριακός Εμφύλιος Πόλεμος των Διαζευγμένων', *εφημερίδα 'Φιλελεύθερος'*

απουσία του οικογενειακού και κοινωνικού ιστού δεν έχουν κανένα στον οποίο μπορούν να αποταθούν για βοήθεια και στήριξη.

'This is my husband, ex- husband... he make everything so I' ll never have nothing... never have nothing on my name, never have even good salary so I can do nothing... he is the boss...'

- γυναίκα θύμα βίας από την Ρωσία, 32 χρονών

'Την προηγούμενη εβδομάδα πήγε η αδερφή μου και μου ψώνισε από το σούπερ μάρκετ. Μου έδωσε και ο αδερφός μου λεφτά για να γοράσω ρούχα της μιτσιάς... ντρέπουμε πάρα πολλά που εν έτσι τα πράματα... εν μου αρέσκει να ζητώ... νοιώθω άσχημα μα τι να κάμω;'

- Κύπρια γυναίκα θύμα βίας, 39 χρονών

'έχουν ανάγκη, πραγματική ανάγκη... αν δεν είναι Κυπραίιοι, αν δεν έχω παπά και μάμα, το λογαριασμό στην τράπεζα, το αυτοκίνητο, ε πώς να ζω...'

- γυναίκα θύμα βίας από την Ουκρανία, 39 χρονών

'I don't feel in the reality someone will help me... and by being alone now...I feel afraid, helpless and also loneliness...'

- γυναίκα θύμα βίας από τις Φιλιππίνες, 36 χρονών

5.3. Στέγαση

Στην Κύπρο δεν παρουσιάζονται ιδιαίτερα προβλήματα στέγασης. Σύμφωνα με στοιχεία του EU-SILC (2007) το μεγαλύτερο ποσοστό των Κυπρίων διαμένει σε ιδιόκτητες κατοικίες (88% των αντρών και 83% των γυναικών). Η ποσοστιαία διαφορά που παρουσιάζεται ανάμεσα στα δύο φύλα σε σχέση με την ιδιοκατοίκηση φαίνεται να είναι κι αυτή αποτέλεσμα των χαμηλότερων ποσοστών απασχόλησης, των χαμηλότερων μισθών και του υψηλότερου κινδύνου φτώχειας που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες (τα θέματα αυτά έχουν αναλυθεί λεπτομερώς πιο πάνω).

Αν κοιτάξουμε τον κίνδυνο για τη φτώχεια ανάμεσα σε άτομα που ζουν σε ιδιόκτητες κατοικίες, αυτός φτάνει το 14%, ενώ για άτομα που ζουν με ενοίκιο ο κίνδυνος είναι 28%, σχεδόν διπλάσιος σε σύγκριση με στοιχεία του 2004. Για τις γυναίκες τα ποσοστά αυτά είναι ελαφρώς μεγαλύτερα, φτάνοντας στα 16% των γυναικών που ζουν σε ιδιόκτητες κατοικίες και 30% ανάμεσα σε εκείνες που ζουν με ενοίκιο να αντιμετωπίζουν κίνδυνο να βρεθούν κάτω από το όριο της φτώχειας.

Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί αδιαμφισβήτητα μια σημαντική αιτία που οδηγεί σε προβλήματα στέγασης στις γυναίκες. Συχνά θύματα βίας αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη συζυγική εστία έστω και για μικρό χρονικό διάστημα, ώστε να προστατέψουν τον εαυτό τους και τα παιδιά τους. Οι Κύπριες γυναίκες αναζητούν καταφύγιο σε συγγενικά σπίτια ή φιλοξενούνται σε φίλους. Η λύση αυτή όμως είναι προσωρινή. Αρκετές γυναίκες που φεύγουν από το σπίτι τους αναγκάζονται να επιστρέψουν αφού δεν έχουν οποιαδήποτε

προσωπική περιουσία, δεν είναι οικονομικά ανεξάρτητες και συνεπώς δεν μπορούν να συντηρήσουν τον εαυτό τους και τα παιδιά τους. Η ενοικίαση ενός άλλου σπιτιού δεν είναι καν επιλογή γι'αυτές. Εκείνες οι οποίες αποφασίζουν να εγκαταλείψουν οριστικά το γάμο τους και να προχωρήσουν σε διαζύγιο, πολλές φορές βρίσκονται χωρίς σπίτι, ανεξαρτήτως από το αν το σπίτι τους αποτελεί κοινή ιδιοκτησία με το σύζυγό τους. Γυναίκες που έλαβαν μέρος στην έρευνα ανέφεραν ότι μετά από τα περιστατικά βίας ο σύζυγός τους τις έδιωξε από το σπίτι και αναγκάστηκαν να ενοικιάσουν κάποιο άλλο χώρο, κάτι που επιβάρυνε αισθητά την ήδη οικονομικά δυσμενή θέση τους. Μια από τις γυναίκες ανέφερε ακόμα ότι, παρόλο που ο σύζυγος της την έδιωξε από το σπίτι συνέχισε η ίδια να πληρώνει ολόκληρη τη δόση της υποθήκης τους!

Οι μετανάστριες βρίσκονται σε ακόμα πιο ευάλωτη θέση. Συνήθως διαμένουν σε κατοικίες οι οποίες ανήκουν στους συζύγους τους και έτσι είναι πιο εύκολο για τους συζύγους/δράστες να τις 'πετάξουν' οριστικά έξω από το σπίτι. Μην έχοντας άλλη επιλογή καταλήγουν στο χώρο φιλοξενίας του ΣΠΑΒΟ.

'Because my husband threw me out of the house and I go to Police...And it was difficult, for example for the police, to tell him to leave so he will go out of the house and you will stay...He doesn't want to leave the house... so the Police called for the shelter for helping me because I have nobody here in Cyprus'

- γυναίκα θύμα βίας από τη Ρουμανία, 24 χρόνων

'Ήταν εφικτό για σένα να μείνεις στο σπίτι και να βγει ο άντρας σου από το σπίτι; Αυτό προσπαθώ να κάνω απλά το σπίτι είναι πάνω στο όνομά του και ακόμα δεν μπήκαμε σπίτι, δεν καταφέραμε...'

- γυναίκα θύμα βίας από τη Βουλγαρία, 35 χρόνων

Η παραμονή στο καταφύγιο αποτελεί όμως μια πολύ προσωρινή λύση για τα θύματα βίας. Μετά από την παραμονή στο καταφύγιο πολλές γυναίκες δεν μπορούν να επιστρέψουν πίσω στα σπίτια τους. Επομένως η ανάγκη να βρεθεί κάποιος νέος, ασφαλής χώρος στέγασης αποτελεί προτεραιότητα αλλά και σημαντική πρόκληση για αυτές. Πολλές από αυτές τις γυναίκες δεν διαθέτουν τα οικονομικά μέσα για να επωμιστούν το ενοίκιο του καινούργιου τους σπιτιού. Επιπλέον, τις περισσότερες φορές αδυνατούν να ανταποκριθούν επίσης στα έξοδα που χρειάζεται ένα νέο σπίτι όπως π.χ. καινούργια έπιπλα, κουζινικά, ρούχα, αντικείμενα που χρειάζονται τα παιδιά τους κλπ.

'Λίγα είναι τα λεφτά... έπιασα και διαμέρισμα, 450 ευρώ... και τώρα μόλις βγήκα από το σπίτι, 40 ευρώ το νερό αλλά είναι νερό, επλήρωσα νερό...'

- γυναίκα θύμα βίας από την Ουκρανία, 32 χρόνων

'Of course no...I have no money...my kids want to buy some things like clothes, stuff for their school, food...'

- γυναίκα θύμα βίας από τις Φιλιππίνες, 36 χρόνων

Είναι σημαντικό κατά την περίοδο που διαμένουν στο καταφύγιο, οι γυναίκες αυτές να μπορούν να λαμβάνουν την ανάλογη υποστήριξη από κάθε πιθανή άποψη (ενδυνάμωση,

ψυχολογική στήριξη, πληροφόρηση, νομική βοήθεια, πρόσβαση σε επιδόματα τα οποία δικαιούνται, πρόσβαση σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης κλπ) έτσι ώστε αυτές και τα παιδιά τους να μπορούν να ζήσουν οικονομικά ανεξάρτητα, απαλλαγμένοι από τη βία και μακριά από τον κίνδυνο της φτώχειας²⁹.

6. Διαζύγιο και Μονογονεϊκές Οικογένειες

Οι μονογονεϊκές οικογένειες στην Κύπρο αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο να οδηγηθούν στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Σύμφωνα με στοιχεία του EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions), μονογονεϊκές οικογένειες με τουλάχιστον ένα ανήλικο παιδί διατρέχουν δύο φορές μεγαλύτερο κίνδυνο σε σύγκριση με τον υπόλοιπο πληθυσμό να ζήσουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Υπολογίζεται ότι μια στις τρεις μονογονεϊκές οικογένειες (33%) βρίσκεται κάτω από τα όρια της φτώχειας. Κανόνα αποτελεί επίσης και το γεγονός ότι στη συντριπτική πλειοψηφία τους οι μονογονιοί είναι γυναίκες (11,284 από τις 12,823 οικογένειες ή 88%)³⁰.

Αν και το μεγαλύτερο ποσοστό των μονογονιών εργάζεται (77% των μονογονιών με παιδιά 0-6 χρονών και 85% με παιδιά άνω των 6 χρόνων), ωστόσο παραμένουν μια ομάδα ιδιαίτερα ευάλωτη στη φτώχεια. Οι μονογονιοί παρουσιάζουν επίσης ψηλά ποσοστά αδράνειας (21% ανάμεσα σε μονογονιούς με παιδιά 0-6 χρονών και 11% με παιδιά άνω των 6 χρόνων).

Οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν μια εξαιρετικά ευάλωτη ομάδα του πληθυσμού αφού εκτίθενται σε ένα δύσκολο αγώνα οικογενειακών ευθυνών και οικονομικής επιβίωσης. Οι μονογονιοί καλούνται να ανταπεξέλθουν σε μια ανισόρροπη σχέση μεταξύ της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής αφού αναλαμβάνουν αποκλειστικά όλες τις γονικές ευθύνες χωρίς την σύμπραξη του άλλου γονιού, ενώ πρέπει παράλληλα να ανταποκριθούν στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις. Λαμβάνοντας υπόψη την έμφυλη διάσταση των μονογονεϊκών οικογενειών, ο κίνδυνος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στις περιπτώσεις αυτές είναι ιδιαίτερα ορατός εξαιτίας των διακρίσεων που υπόκεινται οι γυναίκες στην αγορά εργασίας (ανεργία, χαμηλότεροι μισθοί, μερική απασχόληση, έμφυλος διαχωρισμός των επαγγελμάτων κλπ) γεγονός που τις καθιστά σε μειονεκτική θέση όσον αφορά στην εξασφάλιση αξιοπρεπών όρων διαβίωσης για τις ίδιες και τις οικογένειές τους³¹.

Η διάσταση της μονογονεϊκότητας σχετίζεται άμεσα με τη βία καθώς ένας σημαντικός αριθμός των οικογενειών που βιώνουν ενδοοικογενειακή βία καταλήγουν σε διάλυση της συμβίωσης ή του γάμου τους. Λόγω της έλλειψης ερευνών και στοιχείων τα οποία να συσχετίζουν τη βία και το διαζύγιο, είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο ακριβής αριθμός θυμάτων βίας που προχωρούν σε διάλυση της σχέσης τους. Τα διαθέσιμα στοιχεία είναι διάσπαρτα και διαφέρουν μεταξύ τους. Σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας που διεξήχθη από τη

²⁹ WAVE (2009). The poverty risks of women affected by violence and their children

³⁰ Cyprus Statistical Services, (2004), *Census of Population 2001, Housing and Household Units*

³¹ Έκθεση Αρχής κατά του Ρατσισμού και των Διακρίσεων αναφορικά με τις Μονογονεϊκές Οικογένειες, 2007

Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια (ΣΕΠΚΒΟ) το 2000³², 10.1% των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας αναφέρουν ότι είναι διαζευγμένα. Στοιχεία που απορρέουν από τις καταγγελίες στην αστυνομία τα τελευταία χρόνια (κατά την περίοδο 2005-2008) καταγράφουν ένα πολύ μεγαλύτερο ποσοστό το οποίο φτάνει στο 32%. Το ποσοστό αυτό εκτιμάται να είναι ακόμα μεγαλύτερο αφού το σύστημα καταγραφής των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας από την Αστυνομία δεν προνοεί ειδική κωδικοποίηση για καταγραφή όλων των επί διαστάσει ή διαζυγίου περιστατικών³³.

Σημαντικό είναι να σημειωθεί όμως ότι η διάλυση ενός βίαιου γάμου δε σημαίνει απαραίτητα και την εξαφάνιση της βίας από τη σχέση των δύο πρώην συντρόφων. Στοιχεία της Αστυνομίας του 2008 αναφέρουν ότι, 1 στις 3 γυναίκες εξακολουθούν να υφίστανται βία από τον πρώην σύζυγο ή σύντροφό τους ακόμα και μετά το χωρισμό τους.

Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι τα θύματα βίας στην οικογένεια βρίσκονται σε ήδη ευάλωτη θέση όταν δέχονται βία, η διάλυση ενός γάμου και η μονογονεϊκότητα κάνει ακόμα πιο δυσμενή τη θέση των γυναικών θυμάτων. Σχεδόν πάντα οι γυναίκες αυτές αναγκάζονται να αναλάβουν αποκλειστικά όλο το βάρος της φροντίδας των παιδιών τους, ενώ πρέπει παράλληλα να ανταποκριθούν στις επαγγελματικές τους απαιτήσεις χωρίς στήριξη στη φροντίδα των παιδιών τους. Οικονομικά βρίσκουν τους εαυτούς τους σε πολύ πιο δυσμενή θέση, αφού αναγκάζονται να επωμιστούν όλο το οικονομικό βάρος της ανατροφής των παιδιών και της διαχείρισης του νοικοκυριού χωρίς ουσιαστική οικονομική στήριξη. Εξαρτούνται πια από κρατικά επιδόματα και από τη διατροφή την οποία όμως πολύ συχνά αδυνατούν να πληρώσουν οι πρώην σύζυγοι τους.

Πιο συγκεκριμένα, παρατηρώντας τους ιδιαίτερους λόγους που οδηγούν τις διεζευγμένες ή εν διαστάσει γυναίκες σε οικονομική ευπάθεια βλέπουμε ότι οι λόγοι αυτοί σχετίζονται με την οικονομική εξάρτηση η οποία προϋπήρχε μέσα στο γάμο και εξακολουθεί να υφίσταται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ακόμα και μετά το διαζύγιο/διάσταση. Σύμφωνα με τα παράπονα των διαζευγμένων γυναικών³⁴, είναι σύνηθες φαινόμενο η γυναίκα να υπογράφει πληρεξούσια σύμφωνα με τα οποία δίνει το δικαίωμα στο σύζυγό της να διαχειρίζεται την περιουσία της, με την ισχύ του πληρεξούσιου να μην ακυρώνεται αυτόματα με την έκδοση διαζυγίου αλλά να εξακολουθεί να υφίσταται και μετά από αυτό. Επίσης οι γυναίκες πολύ συχνά υπογράφουν εγγυήσεις για δάνεια που αφορούν οικονομικές δραστηριότητες των συζύγων τους με πάλι την ακύρωση του γάμου να μην ακυρώνει αυτές τις τραπεζικές εγγυήσεις. Ως αποτέλεσμα, και χωρίς να έχουν άλλη επιλογή, οι ίδιες οι γυναίκες (ακόμα και τα ίδια θύματα βίας) συνεχίζουν να επωμίζονται το κόστος της δόσης του δανείου για κάτι που ουσιαστικά δεν τις αφορά και δεν τους ανήκει. Το τελευταίο και αρκετά σημαντικό θέμα αφορά τις διατροφές τις οποίες χρειάζεται να καταβάλουν οι πρώην σύζυγοι για κάλυψη των εξόδων των παιδιών τους. Οι διατροφές

³² Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, 2000: 'Βία στην Οικογένεια', http://www.familyviolence.gov.cy/upload/research/erevna_2000.pdf

³³ Βέης Κ.Μ. (2010) Άρθρο στην εφημερίδα 'Φιλελεύθερος'. 'Αρειανοί Vs Αφροδιτιανές : Ο Κυπριακός Εμφύλιος Πόλεμος των Διαζευγμένων'

³⁴ Βέης Κ.Μ. (2010). 'Αρειανοί Vs. Αφροδιτιανές : Ο Κυπριακός Εμφύλιος Πόλεμος των Διαζευγμένων', εφημερίδα 'Φιλελεύθερος'

αυτές όχι μόνο καταβάλλονται με ουσιαστική καθυστέρηση αλλά και σε αρκετές περιπτώσεις δεν καταβάλλονται καθόλου, με τον κρατικό μηχανισμό να αδυνατεί αισθητά να επιβάλει το νόμο και να προχωρήσει σε κυρώσεις των πρώην οι οποίοι δε συμμορφώνονται με τους κανονισμούς³⁵.

Συνεντεύξεις με γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας παρουσιάζουν ξεκάθαρα τις δυσκολίες και τη δυσμενή θέση των γυναικών αυτών που αναγκάζονται να μείνουν μόνες (σημειώνουμε ότι από τις 12 γυναίκες που έλαβαν μέρος στην έρευνα μόνο 2 εξακολουθούσαν να είναι παντρεμένες, άρα στην πλειονότητά τους αφορούσαν μονογονεϊκές οικογένειες). Μετά τα περιστατικά βίας που αντιμετώπισαν, οι περισσότερες αναγκάστηκαν να σταματήσουν να εργάζονται για να προσέχουν τα παιδιά τους. Η βοήθεια στην ανατροφή των παιδιών είναι λιγοστή και η καταβολή οικονομικής ή άλλου είδους βοήθειας από το πρώην σύζυγο ανύπαρκτη.

‘Τη διατροφή δεν την πληρώνει πάντα... Περιμένουμε ακόμα εκδίκηση της υπόθεσής μετά από δύο χρόνια, αν είναι δυνατόν! Ο νόμος δεν μπορεί να τον υποχρεώσει να πληρώσει. Είναι καλός ο μισθός μου (2000 ευρώ) αλλά εγώ πληρώνω ολόκληρη τη δόση του σπιτιού και του ανήκει το μισό’.

-Κύπρια γυναίκα θύμα βίας, 45 χρονών

Σε κάποιες περιπτώσεις η αλληλεξάρτηση μεταξύ των δύο συζύγων συνεχίζει να υφίσταται και μετά το διαζύγιο, με τις γυναίκες να εξακολουθούν να επωμίζονται ακόμα τη φροντίδα των πρώην συζύγων τους ενώ από την πλευρά τους οι σύζυγοι, χωρίς να παρέχουν οποιαδήποτε οικονομική στήριξη, έχουν το ‘ελεύθερο’ να επεμβαίνουν στη ζωή των γυναικών τους, καθορίζοντας τι μπορούν να κάνουν και τι όχι.

‘Ο (πρώην) άντρας μου(ακόμα και τώρα που χωρίσαμε) δε μ’ αφήνει να βρω δουλειά. Δε δέχεται να εργάζομαι. Δε ξέρω γιατί.... όχι δε μου προσφέρει ο ίδιος καμία οικονομική βοήθεια, ούτε τη διατροφή δεν πληρώνειΕγώ τον φροντίζω γιατί είναι ψυχικά άρρωστος’.

-Κύπρια γυναίκα θύμα βίας, 39 χρονών

‘the father of the baby he had an operation... he called me: Please come to the hospital’... so, I have to put the baby with babysitter, to take him on my shoulders to bring him home, to buy him food, to buy him pills, to make him food, everything... his mother appeared only one time to bring him some food... only 5 minutes...’

- γυναίκα θύμα βίας από τη Ρωσία, 32 χρονών

Ιδιαίτερα για μετανάστριες θύματα της ενδοοικογενειακής βίας, η διάλυση του γάμου τους τις καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτες. Μακριά από την οικογένειά τους, γνωρίζοντας μόνο λιγοστά άτομα, μένουν εντελώς ξεκρέμαστες, στο πουθενά. Χωρίς βοήθεια από κανένα στη φροντίδα των παιδιών δεν μπορούν να συνεχίσουν να εργάζονται και μένουν συχνά χωρίς

³⁵ Βέης Κ.Μ. (2010). ‘Αρειανοί Vs. Αφροδιτιανές : Ο Κυπριακός Εμφύλιος Πόλεμος των Διαζευγμένων’, εφημερίδα ‘Φιλελεύθερος’

κανένα εισόδημα πλην του Δημόσιου Βοηθήματος το οποίο όμως δεν είναι αρκετό να καλύψει τις ανάγκες τους.

‘Ο άντρας μου μας αφήνει στο δρόμο... χωρίς λεφτά, δε δίνει διατροφή, δεν προσέχει το παιδί... χωρίς σπίτι... πώς να νιώθω οικονομικά εξασφαλισμένη;’

- γυναίκα θύμα βίας από τη Βουλγαρία, 35 χρονών

‘I’m insecure in my financial... insecure...Because, first of all, I’m a foreigner in this country and I don’t have nothing here... nothing at all...’

- γυναίκα θύμα βίας από τις Φιλιππίνες, 36 χρονών

‘Ναι το Γραφείο (Δημόσιας Απασχόλησης) μου έδωσαν εργοδότη... καθαρίστρια... αλλά εν μπορώ να πάω στη δουλειά του γιατί δεν έχω πού να αφήσω το μωρό... και για 500 ευρώ, συγγνώμη...’

- γυναίκα θύμα βίας από τη Ουκρανία, 32 χρονών

Ιδιαίτερη προτεραιότητα στη στήριξη των οικογενειών αυτών αποτελεί η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης, οικονομικής ενδυνάμωσης και προϋποθέσεων για ένα αποτελεσματικό συνδυασμό οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Εξίσου απαραίτητη είναι η προσφορά κοινωνικής, συμβουλευτικής, ψυχολογικής και νομικής στήριξης στις μονογονεϊκές οικογένειες. Επίσης είναι αρκετά σημαντικό όπως οι πολιτικές που αφορούν την ενεργό ενσωμάτωση των μονογονεϊκών οικογενειών να είναι εστιασμένες και προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες τους οι οποίες θα ενσωματώνουν επίσης τη διάσταση του φύλου κατά το σχεδιασμό και εφαρμογή τους.

7. Υγεία

7.1. Επιπτώσεις της βίας της φτώχειας στην υγεία των γυναικών

Η υγεία είναι ένας από τους πιο ουσιαστικούς δείκτες όσο αφορά τις μελλοντικές δυνατότητες ή προοπτικές ενός ατόμου αφού αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στην αξιοποίηση ευκαιριών³⁶.

Οι συνέπειες από τους διάφορους παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο για τη φτώχεια είναι ιδιαίτερα εμφανείς όσον αφορά την υγεία των γυναικών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι γυναίκες έχουν μια αρνητική αυτό-αντίληψη της ποιότητας της υγείας τους και αναζητούν ιατρική βοήθεια σε μεγαλύτερο βαθμό και πολύ πιο συχνά απ’ ότι οι άντρες, επηρεάζονται πολύ περισσότερο από το στρες της μειωμένης πρόσβασης στην εργασία και των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν (όπως έχουν αναφερθεί πιο πάνω) καθώς και των οικογενειακών ευθυνών που συχνά επωμίζονται.

³⁶ WAVE (2009). The poverty risks of women affected by violence and their children

Η ενδοοικογενειακή βία έχει επίσης άμεσες επιπτώσεις στην υγεία των γυναικών. Εκτός από τους σωματικούς τραυματισμούς (μώλωπες, αιματώματα, κάψιμο, σπασίματα, πληγές, μειωμένη δυνατότητα ακοής, κ.λπ.) τα οποία μπορούν να αποτελέσουν μόνιμα προβλήματα υγείας μέχρι και αναπηρίες, τις χρόνιες παθήσεις (όπως γαστρεντερικά και καρδιακά προβλήματα, διαταραχές ύπνου, κ.λπ.) πολύ μεγάλες είναι και οι επιπτώσεις στη ψυχολογική υγεία με τα θύματα να αναφέρουν ψηλά επίπεδα άγχους, κατάθλιψη, απάθεια, αποδυνάμωση, μετα-τραυματικό στρες, δυσκολία συγκέντρωσης και μειωμένη απόδοση και ανταπόκριση στη διεκπεραίωση εργασιών κλπ.

‘είχα περάσει κατάθλιψη πριν δύο μήνες περίπου μετά τα συμβάντα... Μέχρι τζιαι κιλά έχασα... εν είχα όρεξη να φάω... επηρέασε με ψυχολογικά τζιαι τζιαμέ... είσιε τζιαι αντίκτυπο πάνω στα μωρά... κάπου εν ήθελα να έχω πολλή σχέση με τα μωρά, εφώναζα των μωρών...’

-Κύπρια γυναίκα θύμα βίας στην οικογένεια, 42 χρονών

‘I feel no strong... how I can work... how can I be productive... my psychology, my nerves system I have to also fix it... I need to be strong...’

-γυναίκα θύμα βίας στην οικογένεια από τη Ρωσία, 32 χρονών

Οι γυναίκες θύματα βίας νοιώθουν ντροπή όσο αφορά τις επιπτώσεις της βίας στην υγεία τους. Σε κάποιες περιπτώσεις αδυνατούν να αναγνωρίσουν ότι τα προβλήματα υγείας που αντιμετωπίζουν συνδέονται και είναι άμεσες συνέπειες της βίας που βιώνουν. Επίσης παραδέχονται ότι δε φροντίζουν την υγεία τους όσο θα ήθελαν και αυτό φαίνεται να οφείλεται σε διάφορους λόγους. Κατά κύριο λόγο οι γυναίκες θύματα βίας αναφέρουν ότι η υγεία τους δεν αποτελεί προτεραιότητα γι’αυτές αφού προτεραιότητα έχει η φροντίδα και η ευημερία των παιδιών τους. Αποδίδουν επίσης αυτή την έλλειψη φροντίδας του εαυτού τους στην έλλειψη χρόνου καθώς και στα ψυχολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν (αυξημένο στρες, κατάθλιψη κλπ) τα οποία τις αποδυναμώνουν, μειώνουν την κινητικότητά τους και τη γενική τους διάθεση να ασχοληθούν με τον εαυτό τους.

‘τον εαυτό μου και την υγεία μου τα έχω τελευταία... πρέπει να είναι όλα μπροστά και αυτό τελευταίο...’

- γυναίκα θύμα βίας από τη Γεωργία, 58 χρονών

‘I don’t take care of my health. I care more for my baby than myself. I don’t care enough for myself’

- γυναίκα θύμα βίας από τη Ρουμανία, 24 χρονών

‘To be honest, I don’t have time to take care of myself... if you are a depressed woman... Because I was thinking all my problems coming to me... my babies’ needs, what’s happening in the future, what’s happening with my husband... that’s it...’

- γυναίκα θύμα βίας από τις Φιλιππίνες, 36 χρονών

Σε κάποιο βαθμό οι γυναίκες θύματα αναφέρουν να έχουν μειωμένη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας αφού ως εξαρτώμενες των συζύγων τους δεν έχουν προσωπική κάρτα υγείας, με τις τελευταίες να παραμένουν στην κατοχή των συζύγων τους σε περίπτωση που

το ζευγάρι είναι σε διάσταση. Ακόμα, οικονομικοί λόγοι αποτρέπουν τις γυναίκες να ζητήσουν ιατρική βοήθεια όταν την χρειάζονται, καθότι δεν έχουν την οικονομική ευχέρεια να επωμιστούν το κόστος επίσκεψης σε ιδιωτικούς γιατρούς. Το Γενικό Νοσοκομείο δε θεωρείται καλή επιλογή και παρατηρείται μια γενική έλλειψη εμπιστοσύνης ως προς την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρονται εκεί. Αναγκαστικά όμως δεν έχουν άλλη επιλογή από το να αποταθούν εκεί και να 'συμβιβαστούν' με ένα χαμηλότερο επίπεδο ιατρικής φροντίδας από ότι θα τους ήταν επιθυμητό.

'Ο λόγος είναι ότι προσέχω τωρά συνέχεια το παιδί και την κάρτα για το γιατρό την κρατά ο σύζυγός μου και δεν μπορώ να πάω στο νοσοκομείο..., δεν έχω χρόνο γενικά...'

- γυναίκα θύμα βίας από τη Βουλγαρία, 35 χρονών

'μια φορά πήγα στο χειρουργό αλλά μου ζήτησε 40 ευρώ. θα προτιμούσα (να πήγαινα σε ιδιωτικό γιατρό) γιατί στο Νοσοκομείο οι γιατροί- με συγχωρείτε αλλά- έιννε γιατροί... δεν τους εμπιστεύεσαι καθόλου-καθόλου... στα νοσοκομεία καθόλου'

- γυναίκα θύμα βίας από την Ουκρανία, 39 χρονών

'δε μου άρεσε ο τρόπος που συμπεριφέρονται... νομίζω η εξυπηρέτηση που έχουμε δεν είναι καθόλου καλή... λόγω που η δουλειά γενικά στο Γενικό Νοσοκομείο έχει αυξηθεί πάρα πολλά και το προσωπικό είναι λίγοι... και είναι απαράδεκτα τα πράγματα που συμβαίνουν εκεί μέσα'

- γυναίκα θύμα βίας από την Νικαράγουα, 48 χρονών

Αν και στην Κύπρο δεν υπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεία που να συνδέουν τις επιπτώσεις της βίας στην υγεία με τον κίνδυνο για τη φτώχεια, σύμφωνα με το WAVE οι επιπτώσεις της βίας στην υγεία των γυναικών έχουν άμεση σχέση τον κοινωνικό αποκλεισμό. Τα προβλήματα υγείας τείνουν να μειώνουν την κινητικότητα και την αυτοδιάθεση των γυναικών και αυξάνουν ταυτόχρονα την εξάρτηση τους από το δράστη. Απουσίες από την εργασία λόγω ασθένειας και μειωμένη απόδοση στην εργασία είναι συχνές συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας, και αποτελούν ένα ακόμα λόγο για την απόλυση των γυναικών και την απώλεια εισοδήματος. Οι γυναίκες με προβλήματα υγείας αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στην εξεύρεση εργασίας και παραμονή σε αυτή, με αποτέλεσμα να εκτίθενται σε ψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού και φτώχειας.³⁷

7.2. Υπηρεσίες Υγείας

Το 2002 η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (ΠΟΥ) έβαλε την ενδοοικογενειακή βία στην παγκόσμια ατζέντα, αναγνωρίζοντάς την ως ένα από τα κύρια διεθνή προβλήματα δημόσιας υγείας, προτρέποντας ταυτόχρονα τα κράτη μέλη να αξιολογήσουν το πρόβλημα

³⁷ WAVE (2009). Policy that hinders and helps to improve access to vulnerable groups, focusing on women experiencing domestic violence and migrant women

και να το εντάξουν στις προτεραιότητές τους τόσο στον τομέα της έρευνας όσον και της αντιμετώπισης

Όπως αναφέρουν διάφορες έρευνες μόνο ένα μικρό ποσοστό των κακοποιημένων γυναικών αναζητούν ιατρική βοήθεια μετά από τραυματισμό τους ή ενημερώνουν το γιατρό τους για την κακοποίησή τους³⁸. Ακόμα και ένα μεγάλο ποσοστό από εκείνες που αναζητούν τελικά ιατρική βοήθεια, τείνει να αποκρύπτει το γεγονός της κακοποίησής τους από ντροπή, από φόβο ότι μπορεί να το μάθει ο σύντροφός τους ή ακόμη επειδή δεν βρήκαν την απαιτούμενη κατανόηση από το γιατρό τους (British Medical Association, 1998). Αυτό το γεγονός καθιστά την επαφή των επαγγελματιών υγείας με τα θύματα βίας στην οικογένεια ως εξαιρετικής σημασίας αφού μπορούν να διαδραματίσουν καταληκτικό ρόλο στον εντοπισμό της κακοποίησης και της εξασφάλισης προστασίας του θύματος.

Οι υπηρεσίες υγείας είναι συνήθως οι πρώτοι που έρχονται σε επαφή με κακοποιημένα άτομα και μπορούν να διαδραματίσουν ζωτικό ρόλο στην πρόληψη της βίας κατά των γυναικών, βοηθώντας στον άμεσο εντοπισμό και αναγνώριση της κακοποίησης, παρέχοντας την αναγκαία περίθαλψη στα θύματα, την απαραίτητη στήριξη με στόχο την παρεμπόδιση περαιτέρω τραυματισμού καθώς και παραπομπή σε άλλες σχετικές υπηρεσίες (π.χ. υπηρεσίες ψυχολογικής στήριξης, ΜΚΟ κλπ)³⁹.

Αν και η ενδοοικογενειακή βία έχει αναγνωριστεί διεθνώς ως μείζον ζήτημα δημόσιας υγείας, δυστυχώς αυτή η αναγνώριση απουσιάζει από την Κυπριακή πραγματικότητα με τις υπηρεσίες δημόσιας υγείας να διαδραματίζουν ένα πολύ μειωμένο και μη-ενεργό ρόλο στη συλλογή δεδομένων, την πρόληψη (από την σκοπιά της έγκαιρης αναγνώρισης της κακοποίησης, της ευαισθητοποίησης κ.λπ.), και την αντιμετώπιση της βίας στην οικογένεια. Στην Κύπρο δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία τα οποία να υποδεικνύουν την έκταση στην οποία τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες υγείας, ούτε και οι ίδιες οι υγειονομικές υπηρεσίες διατηρούν κάποιο σύστημα καταγραφής των περιστατικών και συλλογής σχετικών στοιχείων.

Ωστόσο, δύο έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε σχέση με τις υπηρεσίες υγείας και το ρόλο τους στην παροχή υπηρεσιών φροντίδας και περίθαλψης στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, σημειώνουν σημαντικές ελλείψεις⁴⁰. Τις περισσότερες φορές οι επαγγελματίες υγείας δεν έχουν ούτε το χρόνο ούτε την απαιτούμενη κατάρτιση να αναλάβουν την πλήρη ευθύνη φροντίδας των θυμάτων. Οι δύο προαναφερόμενες έρευνες υποδεικνύουν ότι δεν υπάρχει κάποιο εξειδικευμένο και συστηματικό πρόγραμμα για την ειδίκευση και κατάρτιση των επαγγελματιών υγείας σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, με τους ίδιους τους επαγγελματίες υγείας να αισθάνονται ότι δεν είναι επαρκώς καταρτισμένοι για την άμεση

³⁸ Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, (2007) 'Αξιολόγηση των Υπηρεσιών Υγείας που Παρέχονται σε Θύματα Βίας στην Οικογένεια'.

³⁹ Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, (2007) 'Αξιολόγηση των Υπηρεσιών Υγείας που Παρέχονται σε Θύματα Βίας στην Οικογένεια'.

⁴⁰ Αποστολίδου κ.α.. (2007) 'Αξιολόγηση των Υπηρεσιών Υγείας που Παρέχονται σε Θύματα Βίας στην Οικογένεια'. *Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια*.

Apostolidou κ.α.. (2008) 'Attitudes of Health Professionals on Violence in the Family', *United Nations Development Programme*

αναγνώριση των θυμάτων της βίας και συνεπώς να αδυνατούν να παρέμβουν άμεσα και αποτελεσματικά. Επιπλέον, φαίνεται να επικρατεί μια γενική έλλειψη γνώσης όσον αφορά άλλες υπηρεσίες υποστήριξης για τα θύματα (π.χ. υπηρεσίες που παρέχονται από τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας, τις υπηρεσίες κοινωνικής ευημερίας, ΜΚΟ κλπ) κάτι που αποτρέπει τους επαγγελματίες υγείας από το να παρέχουν την σχετική πληροφόρηση και να προχωρήσουν στην απαραίτητη παραπομπή των θυμάτων στις αρμόδιες υπηρεσίες. Δυστυχώς αυτή η έλλειψη παραπομπής και πληροφόρησης έχει άμεσο αντίκτυπο στα θύματα αφού μειώνει τις πιθανότητες στήριξης και ενδυνάμωσής τους, κάτι που τις αφήνει μόνες και αβοήθητες μέσα στον κύκλο της βίας.

‘Όχι... ούτε ήξερα ότι μπορώ να πηγαίνω και να με βοηθάνε... ήταν... πάλι οι πληροφορίες δεν είχα καθόλου.... μπορεί να υπήρχαν κάπου πληροφορίες... αλλά όταν ένας άνθρωπος είναι μες την απομόνωση, πού να τα έβρει...;’

- γυναίκα θύμα βίας από την Ουκρανία, 39 χρονών.

Επίσης, ανάμεσα στους επαγγελματίες υγείας παρουσιάζονται μικρά ποσοστά καταρτισμένων επαγγελματιών, τόσο σχετικά με τις διαδικασίες χειρισμού περιστατικών από τις διάφορες υπηρεσίες, όσο και σε σχέση με το νομικό πλαίσιο στην Κύπρο. Ως επί το πλείστον υπάρχει παραδοχή ως προς την έλλειψη ικανοποιητικού συντονισμού σε θέματα βίας στην οικογένεια, όπως επίσης και στο γεγονός ότι οι διαδικασίες του εγχειριδίου Διατμηματικών Διαδικασιών δεν εφαρμόζονται ικανοποιητικά. Σύμφωνα με τους Αποστολίδου Μ. κ.α. (2007) συμπερασματικά, φαίνεται ότι ένα περιστατικό βίας στην οικογένεια μπορεί να αντιμετωπισθεί με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με την ειδικότητα του επαγγελματία που θα το αναλάβει, τη γνώση του αναφορικά με το θέμα της βίας στην οικογένεια, τη γνώση του για τα δικαιώματα του θύματος και τις στηρικτικές υπηρεσίες που υπάρχουν καθώς επίσης την προσωπική του εμπειρία και ευαισθησία⁴¹.

Οι επαγγελματίες υγείας ανέφεραν επίσης να αντιμετωπίζουν κάποιους ‘πολιτιστικούς φραγμούς’ (cultural barriers) στην προσπάθειά τους να αναγνωρίσουν πιθανά θύματα βίας συμπεριλαμβανομένης της μη γνώσης της γλώσσας του θύματος και άλλους πολιτιστικούς παράγοντες που εμποδίζουν μια ανοικτή συζήτηση επί του θέματος. Πράγματι, διαφαίνεται μια γενική έλλειψη συνειδητοποίησης των επαγγελματιών υγείας ως προς τις αιτίες και τις συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας με τους τελευταίους να έχουν μια τάση να δικαιολογήσουν τις ενέργειες των δραστών και να επιρρίπτουν την ευθύνη για την κακοποίηση στα ίδια θύματα⁴². Οι στάσεις αυτές διέπονται από στερεότυπα και αντανακλούν ακόμα και συμπεριφορές διακρίσεων ενάντια στις μετανάστριες.

‘I was in hospital after this story with my husband... they take the things what he did to me... Without knowing that I speak Greek they were talking in front of me about myself... so many things I heard wrong... it’s disrespectful... They didn’t care actually...’

⁴¹ Αποστολίδου κ.α. (2007) ‘Αξιολόγηση των Υπηρεσιών Υγείας που Παρέχονται σε Θύματα Βίας στην Οικογένεια’. Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια.

⁴² Apostolidou et al. (2008) ‘Attitudes of Health Professionals on Violence in the Family’, *United Nations Development Programme*

- γυναίκα θύμα βίας από τη Ρωσία, 32 χρονών

Σύμφωνα με τις έρευνες των Αποστολίδου κ.α. οι αξιολογήσεις στις οποίες προέβησαν οι κακοποιημένες γυναίκες όσον αφορά τον επαγγελματισμό, την ευαισθησία, την κατανόηση, την προσοχή, το σεβασμό και τη γενική αντιμετώπιση την οποία δέχθηκαν από τους επαγγελματίες υγείας, εκφράζουν τη μη ικανοποίηση των θυμάτων όσο αφορά το χειρισμό της περίπτωσης τους (42,9% των συμμετεχόντων απάντησε ότι ήταν καθόλου μέχρι λίγο ικανοποιητικός)⁴³. Παρομοίως, οι συμμετέχουσες στην παρούσα έρευνα συμμερίζονται τις ίδιες απόψεις.

‘(Μετά από περιστατικό βίας) πήγα στις Πρώτες Βοήθειες μια φορά, δεύτερη φορά, την τρίτη φορά... Πολλές φορές... σαν που μιλάς σαν να και δεν ακούγεσαι... δε δίνουν σημασία... σαν και δεν βλέπεσαι...’

- γυναίκα θύμα βίας από τη Γεωργία, 58 χρονών

7.3. Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας

Αν και οι επιπτώσεις της βίας στην ψυχολογική υγεία των θυμάτων είναι αδιαμφισβήτητες (όπως έχουν παρατεθεί στην ενότητα 7.1 πιο πάνω) ωστόσο παρατηρούνται ελλείψεις όσο αφορά τη ψυχολογική στήριξη και ενδυνάμωση των θυμάτων. Τις περισσότερες φορές παρατηρείται μια γενική δυσκολία πρόσβασης των θυμάτων σε υπηρεσίες στήριξης, η οποία φαίνεται να οφείλεται στην έλλειψη παραπομπής και πληροφόρησης των θυμάτων σχετικά με τις υπηρεσίες αυτές, τη μη άμεση διαθεσιμότητα των αρμόδιων υπηρεσιών την ώρα που τα θύματα χρειάζονται βοήθεια, καθυστερήσεις στην ανταπόκριση των διαφόρων υπηρεσιών λόγω μη επαρκούς στελέχωσης, έλλειψη κατάρτισης των επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή με θύματα βίας και τέλος έλλειψη συντονισμού μεταξύ των διαφόρων εμπλεκόμενων φορέων. Οι δυσκολίες πρόσβασης είναι επίσης μεγαλύτερες στην περίπτωση των μεταναστριών, οι οποίες αντιμετωπίζουν και επιπρόσθετα γεωγραφικά, οικονομικά, πολιτιστικά και γλωσσικά εμπόδια.

Τα θύματα όντως λαμβάνουν ψυχολογική στήριξη αλλά αυτή δεν είναι σε συστηματική βάση. Γυναίκες οι οποίες ζουν πια μόνες, έχοντας εγκαταλείψει τη βίαιη σχέση τους, δε λαμβάνουν ψυχολογική στήριξη σε τακτή βάση από τις διάφορες υπηρεσίες (Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας κλπ), ιδιαίτερα σε μια περίοδο κατά την οποία είναι ιδιαίτερα ευάλωτες και η ψυχολογική στήριξη και ενδυνάμωση τους έπρεπε να αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση. Επίσης παρουσιάζονται ελλείψεις στην παροχή ψυχολογικής στήριξης των γυναικών κατά τη διάρκεια αναμονής της εκδίκασης των υποθέσεών τους, μια περίοδος η οποία θεωρείται ιδιαίτερα κρίσιμη, αφού αν τα θύματα δεν νοιώσουν αρκετά ενδυναμωμένα προχωρούν στην απόσυρση των καταγγελιών τους.

⁴³ Αποστολίδου κ.α.. (2007) ‘Αξιολόγηση των Υπηρεσιών Υγείας που Παρέχονται σε Θύματα Βίας στην Οικογένεια’. Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια.

‘είναι οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας που μπορούν να κλείσουν ραντεβού ... πρόβλημα είναι οι καθυστερήσεις στα ραντεβού, μπορεί να δουν ένα άτομο μετά από 2 μήνες λόγω έλλειψης προσωπικού- ενώ μπορεί το περιστατικό να είναι επείγον, άλλη στήριξη που παρέχουν είναι οι κοινωνικοί οικογενειακοί λειτουργοί του γραφείου ευημερίας που μπορεί να τους δουν... όμως αυτό δεν γίνεται συχνά και σε συστηματική βάση ώστε να παρέχεται επαρκής στήριξη.’

- ΜΚΟ

Σημειώνουμε επίσης ότι δυσκολίες πρόσβασης σε υπηρεσίες ψυχολογικής στήριξης προέρχονται και από τις ίδιες τις γυναίκες: πολιτιστικοί φραγμοί, προκαταλήψεις και ταμπού αποθαρρύνουν τις γυναίκες να ζητήσουν άμεσα ψυχολογική βοήθεια και στήριξη. Αρκετές νοιώθουν ντροπή και φόβο ότι θα το μάθει ο σύζυγός τους και έτσι προτιμούν να κρατήσουν το στόμα τους κλειστό. Η αναζήτηση ψυχολογικής βοήθειας από μόνη της αποτελεί ακόμα ταμπού και οι γυναίκες φοβούνται ότι θα στιγματιστούν αν αποταθούν σε κάποιο ειδικό. Την αντίληψη αυτή επιβεβαιώνουν και οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας:

‘σίγουρα πιστεύω ότι υπάρχουν περιστατικά τα οποία δεν έρχονται σε μας ή δεν διαμορφώνουν αίτημα τα ίδια τα άτομα να βοηθήσουν τον εαυτό τους μέσω υπηρεσιών. Πιστεύω ότι οφείλεται στην προκατάληψη που υπάρχει’.

- Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας

Κύρια πηγή ψυχολογικής στήριξης για τα θύματα βίας αποτελεί ο Σύνδεσμος για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια (ΣΠΑΒΟ) ο οποίος παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες (ψυχολογική στήριξη, πληροφόρηση, παραπομπή σε αρμόδιους φορείς κλπ) τόσο σε προσωπική βάση όσο και τηλεφωνικά, μέσω της γραμμής άμεσης βοήθειας 1440. Ψυχολογική στήριξη παρέχεται και στις γυναίκες οι οποίες φιλοξενούνται στο χώρο φιλοξενίας (καταφύγιο) του ΣΠΑΒΟ, ανάλογα με τις ανάγκες τους, κυρίως κατά τη διάρκεια που διαμένουν εκεί. Όταν τα θύματα εγκαταλείψουν το χώρο φιλοξενίας, εναπόκεινται στις ίδιες να αναζητήσουν ψυχολογική στήριξη είτε μέσω του ΣΠΑΒΟ ή με το να αποταθούν σε ιδιώτες ή κρατικούς ψυχολόγους.

Ο ΣΠΑΒΟ έχει καλύψει ένα τεράστιο κενό όσο αφορά τη στήριξη των θυμάτων βίας στην οικογένεια. Ουσιαστικά είναι το μόνο σημείο επαφής το οποίο φαίνεται να ‘αφουγκράζεται’ τις ιδιαίτερες ανάγκες των θυμάτων και παραμένει προσβάσιμο στα θύματα βίας σε 14ωρη βάση (από τις 8 πμ. μέχρι τις 10 μμ, συμπεριλαμβανομένου των Σαββατοκύριακων και των δημόσιων αργιών) προσφέροντας μία γκάμα υπηρεσιών (ψυχολογική στήριξη, προστασία σε χώρο φιλοξενίας, πληροφόρηση, παραπομπή σε αρμόδιες υπηρεσίες κλπ). Ο ΣΠΑΒΟ όμως λειτουργεί ως μη-κερδοσκοπικός, μη-κυβερνητικός Οργανισμός, με όλες τις δυσκολίες που αυτό συνεπάγεται, ιδιαίτερα όσο αφορά θέματα χρηματοδότησης, επαρκούς στήριξης από το κράτος, επαρκούς στελέχωσης, βιωσιμότητας κλπ. Είναι κατανοητό ότι βάσει των δυσκολιών αυτών ο ΣΠΑΒΟ δεν μπορεί να καλύψει όλες τις ανάγκες στήριξης των θυμάτων και οποιεσδήποτε ελλείψεις στη συστηματική παροχή υπηρεσιών είναι αναμενόμενες. Εξάλλου δεν μπορεί να απαιτείται από ένα φορέα και μόνο να ανταποκριθεί σε ένα τόσο μείζον ζήτημα όπως είναι η βία στην

οικογένεια . Στην πραγματικότητα χρειάζεται μια σύμπραξη από διάφορους φορείς και ένας άρτιος και αποτελεσματικός συντονισμός μεταξύ τους.

Οι Κρατικές Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας για Ενήλικες δεν φαίνεται να έχουν ενεργό ρόλο στην στήριξη των γυναικών θυμάτων αφού τις περισσότερες φορές δε γίνεται καμία παραπομπή κοντά τους από τις Υπηρεσίες Υγείας (Πρώτες Βοήθειες) ή την Αστυνομία, τους δύο δηλαδή φορείς οι οποίοι έχουν την πρώτη επαφή με τα θύματα. Αυτό φαίνεται να οφείλεται σε δύο λόγους. Πρώτο, υπάρχει μια εστίαση και προτεραιότητα όσο αφορά την προστασία των ανήλικων θυμάτων βίας, πράγμα που αφήνει τις γυναίκες θύματα σε δεύτερη μοίρα. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι το τμήμα Παιδιών και Εφήβων των Κρατικών Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας για Παιδιά και Εφήβους φαίνεται να είναι πιο ενεργά αναμειγμένο στη στήριξη κακοποιημένων παιδιών. Δεύτερον, ενώ η ψυχολογική στήριξη των παιδιών προνοείται στο εγχειρίδιο Διατμηματικών Διαδικασιών (σελ.35), δεν υπάρχει η αντίστοιχη αναφορά για γυναίκες θύματα και συνεπώς, οι εμπλεκόμενοι φορείς να μη γνωρίζουν για την ύπαρξή τους και να μην προχωρούν σε παραπομπή.

Πέρα από την πρόσβαση, παρατηρούνται και σημαντικές ελλείψεις όσο αφορά τη στελέχωση των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας (ΥΨΥ) και της ικανότητάς τους να ανταποκριθούν άμεσα σε περιστατικά. Συνεντεύξεις με άλλους φορείς αναφέρουν δυσκολίες διαθεσιμότητας των ΥΨΥ, καθυστερήσεις στο κλείσιμο ραντεβού, έλλειψη επαρκούς στελέχωσης λειτουργιών καθώς και ελλιπή δικτύωση και συντονισμό με άλλες αρμόδιες υπηρεσίες. Αν και οι λειτουργοί των ΥΨΥ είναι καταρτισμένοι σε θέματα παροχής ψυχολογικής στήριξης (λόγω της φύσης της εργασίας τους), ωστόσο πολύ λίγοι είναι ειδικά καταρτισμένοι ή εξειδικευμένοι στο χειρισμό περιστατικών βίας στην οικογένεια.

‘Πιστεύουμε ότι εάν είχαμε περισσότερους λειτουργούς θα μπορούσαμε να αντιμετωπίσουμε πληρέστερα, οπότε θα είχαμε και κατάρτιση επειδή θα μπορούσε να εξειδικευτούν κάποιοι και θα μπορούσαμε να έχουμε και διασυνδέσεις πιο εύκολα και την ενσωμάτωση τη δική μας σε οργανώσεις και συνδέσμους’

- Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας

‘Μπορεί (ένα θύμα) να χρειάζεται εντατική παρακολούθηση και στήριξη και για την ίδια και για τα παιδιά και μεις πρέπει να έχουμε τη διαθεσιμότητα να την παρέχουμε ‘

- Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας

Οι ελλείψεις που αφορούν τις ΥΨΥ αναγνωρίζονται και από τα ίδια τα θύματα. Στην πλειονότητά τους οι συμμετέχουσες στην έρευνα, και ιδιαίτερα οι μετανάστριες, αναφέρουν ότι δεν είχαν παραπεμφθεί από τις ΥΚΕ, την Αστυνομία ή τις Υπηρεσίες Υγείας στις Κρατικές Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας. Εκείνες που αποτάθηκαν τελικά στις ΥΨΥ αναφέρουν μια έλλειψη συνοχής όσο αφορά την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών, με κάποιες από τις γυναίκες να είχαν παραμείνει ικανοποιημένες και κάποιες όχι.

‘Δεν πήγα... ήθελα να πάω σε ψυχολόγο αλλά δεν πήγα... πήγα ακόμα ένα γραφείο που βοηθάνε τις γυναίκες... για να πάω ψυχολόγο, αλλά μετά δεν πήγα πουθενά...’

- Γυναίκα θύμα βίας από Ουκρανία, 29 χρονών

‘είχα ξαναπάει σε μια ψυχολόγο είχα πάει... δημόσιο τομέα... βασικά εν μπορώ να πω ότι με βοήθησε τίποτε το ιδιαίτερο... θα ήθελα να με στήριζε παραπάνω...’

-Κύπρια γυναίκα θύμα βίας, 42 χρονών

‘πήγαινα σε ψυχολόγους... και ιδιωτικοί αλλά και της Κυβέρνησης... ήταν καλοί... εγώ θεωρώ ήταν καλοί... ήβρα υποστήριξη...’

- Γυναίκα βίας από τη Νικαράγουα, 48 χρονών

Άλλες ελλείψεις στην ψυχολογική στήριξη των θυμάτων αφορούν τους λειτουργούς Κοινωνικής Ευημερίας. Όπως και στην περίπτωση των ΥΨΥ, οι ΥΚΕ παρουσιάζουν παρόμοιες δυσκολίες ανταπόκρισης σε περιστατικά βίας στην οικογένεια, δυσκολίες που αφορούν πάλι την ενδελεχή στελέχωση, τη διαθεσιμότητα, την άμεση ανταπόκριση και την παροχή συστηματικής στήριξης των θυμάτων. Οι υπηρεσίες που παρέχονται από τις ΥΚΕ αναλύονται λεπτομερώς στην επόμενη ενότητα της έκθεσης (Κοινωνικές Παροχές, 8.1)

Ψυχολογική στήριξη και προγράμματα παρέμβασης που αφορούν τους δράστες

Εκτός από την παροχή ψυχολογικής στήριξης προς τις γυναίκες θύματα, λειτουργούν και ειδικά θεραπευτικά προγράμματα που απευθύνονται προς τους θύτες. Συγκεκριμένα, μόνο ένα τέτοιο πρόγραμμα είναι σε ισχύ, το οποίο λειτούργησε πιλοτικά για πρώτη φορά το 2007 και έχει διεξαχθεί ακόμα δύο φορές έκτοτε. Το πρόγραμμα ονομάζεται ‘Αγάπη Χωρίς Πόνο’, είναι ενταγμένο στα προγράμματα του ΣΠΑΒΟ και έχει δύο πυλώνες. Ο ένας απευθύνεται αποκλειστικά προς άτομα με βίαιη συμπεριφορά, με σκοπό να τους βοηθήσει να αποτρέψουν τις αρνητικές σκέψεις και τα συναισθήματα που μπορεί να τους οδηγήσουν σε συμπεριφορές βίας. Μέσα από τεχνικές αυτοβελτίωσης οι θύτες μαθαίνουν για το σύστημα εσωτερικών αξιών (προσπαθούν δηλαδή να βρουν τις αξίες τους για να μην έχουν τη συμπεριφορά που έχουν), καλούνται να αναλάβουν την ευθύνη για τη συμπεριφορά τους, να ελέγξουν το θυμό τους, να διατηρούν περισσότερο αυτοέλεγχο και να αλλάξουν τις αντιλήψεις τους σχετικά με τη βία. Ο δεύτερος πυλώνας αφορά γυναίκες θύματα βίας και αποσκοπεί στην ενδυνάμωση τους μέσω τεχνικών αυτό-συμπόνιας ώστε να βρουν την εσωτερική δύναμή τους και να είναι σε θέση να πάρουν τις καλύτερες αποφάσεις για τους εαυτούς τους καθώς επίσης και για τις σχέσεις τους.

Κάποιες ανησυχίες όσο αφορά την αποτελεσματικότητα του προγράμματος αφορούν καταρχάς τη σχετικότητα του προγράμματος με την Κυπριακή πραγματικότητα, λαμβάνοντας υπόψη ότι στη ουσία είναι βασισμένο σε παρόμοιο πρόγραμμα το οποίο λειτουργεί στην Αμερική.

‘Υποτίθεται ήταν πιλοτικό ...τα δικαιώματά του (προγράμματος) είναι αμερικάνικα και εφαρμόζεται με άδεια από την Αμερική. Το πώς αξιολογείται (το πρόγραμμα) είναι άλλο θέμα... επίσης η αποτελεσματικότητά του, να μην περιμένουμε θαύματα’

- Κρατικός Φορέας

Επίσης, οι νομικές υπηρεσίες και η Αστυνομία βρίσκουν δύσκολη την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος από τη στιγμή που ενώ λαμβάνει οικονομική στήριξη από το Κράτος, εν τούτοις λειτουργεί χωρίς κανένα κρατικό έλεγχο ή τη δυνατότητα παρέμβασης από το κράτος. Σύμφωνα με τον Αστυνόμο Βέη του Γραφείου της Αστυνομίας για την Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια *‘για τον ίδιο λόγο που ένας καταδικασθέντας εκτίει την ποινή φυλάκισής του στις Φυλακές και όχι σε ιδιωτικό χώρο ή πληρώνει το πρόστιμό του στο Κρατικό ταμείο και όχι σε ταμείο της επιλογής του, δε νοείται η εκτέλεση της υπαλλακτικής ποινής για θεραπευτική αγωγή να αναλαμβάνεται αποκλειστικά από τον ιδιωτικό τομέα χωρίς ο κηδεμόνας τέτοιου καταδικασθέντα (το Κράτος) να μην έχει δικαίωμα πρόσβασης και ελέγχου στα διοικητικά ζητήματα ενός τέτοιου προγράμματος π.χ. όσο αφορά συμμετοχή-παρουσίες, συνεργασία του καταδικασθέντα κλπ.*⁴⁴ Τέλος, αλλά αρκετά σημαντικό, λαμβάνοντας υπόψη την ανησυχητική αύξηση των περιστατικών βίας στην Οικογένεια δε μπορούμε να μη λάβουμε υπόψη την υπαρκτή πιθανότητα οι εναλλακτικές αυτές ποινές να καταλήξουν να αποτελούν μια ‘εύκολη διέξοδο διαφυγής’ για τους δράστες αφού ουσιαστικά δε θα καταλήγουν σε παραδειγματισμό τους, με το ρίσκο να μη γίνεται αποτελεσματική αντιμετώπιση και πρόληψη του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας.

‘Εγώ δεν το θεωρώ σταθερό πρόγραμμα αποθεραπείας προσώπων που ενεργούν βίαια στην οικογένεια, προσεγγίζει αλλά δεν είναι το παρεμβατικό πρόγραμμα ... δηλαδή θέλει πολύ δουλειά για να συνδεθεί με το ποινικό σύστημα ένα τέτοιο πρόγραμμα’,
- Κρατικός Φορέας

8. Κοινωνικές Παροχές

Είναι αποδεδειγμένο από διάφορες έρευνες ότι τα θύματα βίας αποτίνονται σε αρμόδιες υπηρεσίες για αναζήτηση στήριξης και βοήθειας ως ύστατη λύση, αφού έχουν πρώτα προσπαθήσει να επιλύσουν το πρόβλημα μόνα τους ή ζητώντας τη βοήθεια της οικογένειάς τους και των φίλων τους. Κάποιες γυναίκες παραμένουν στο βίαιο κύκλο της βίας 25-30 φορές πριν αναζητήσουν βοήθεια, κάτι που μπορεί να πάρει μέχρι και 8 χρόνια! Το γεγονός ότι οι αρμόδιοι φορείς αποτελούν το έσχατο μέτρο παρέμβασης για αλλαγή της βίαιης κατάστασης, καθιστά το ρόλο τους και τον τρόπο ανταπόκρισής τους ως εξαιρετικής σημασίας.

Παρόλο που η Κυβέρνηση της Κύπρου δεν έχει θεσπίσει ένα πλήρες εθνικό σχέδιο δράσης για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, εθνικά σχέδια δράσης (ΕΣΔ) έχουν πρόσφατα υιοθετηθεί σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία και την εμπορία

⁴⁴ Βέης, Κ.Μ. (2010). Η ποινική εξέλιξη περιστατικών βίας στην οικογένεια: προεκτάσεις και ζητήματα που εγείρονται.

προσώπων. Στα σχέδια αυτά δίνεται έμφαση στην παροχή άμεσης βοήθειας, όπως παροχή προστασίας, στέγης καθώς και νομικές συμβουλές και υποστήριξη.

Προγράμματα για την κοινωνική ένταξη ή επανένταξη των θυμάτων της βίας στην αγορά εργασίας π.χ. είναι σπάνια και δεν αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ευρύτερης στήριξης των θυμάτων. Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ενσωμάτωση (2008-2010) περιγράφει πολυάριθμα μέτρα πολιτικών που αφορούν την κοινωνική ενσωμάτωση των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, εντούτοις οι γυναίκες θύματα βίας (καθώς και ομάδες συναφείς με αυτές όπως π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, γυναίκες μετανάστριες κλπ) δεν αναγνωρίζονται ως ξεχωριστές ευπαθείς ομάδες και αντιμετωπίζονται αποσπασματικά.

8.1. Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας

Οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (ΥΚΕ) λειτουργούν με βάση τους νόμους Περί Βίας στην Οικογένεια και Περί Προστασίας Θυμάτων του 2000 και του 2004, καθώς και το Νόμο του 2001, ο οποίος αναφέρεται στους οικογενειακούς συμβούλους και προσδιορίζει τις αρμοδιότητές τους. Οι αρμοδιότητες των Οικογενειακών Συμβούλων, οι οποίοι στην ουσία αποτελούν λειτουργούς των ΥΚΕ, αναφέρονται επίσης και στο Εγχειρίδιο Διατμηματικών Διαδικασιών. Σύμφωνα με το τελευταίο, ο οικογενειακός σύμβουλος είναι αρμόδιος να παρέχει ψυχολογική στήριξη στο θύμα, πρακτική βοήθεια (οικονομική), ενημέρωση σχετική με τις υπηρεσίες των ΥΚΕ, ενημέρωση σε σχέση με τις υπηρεσίες άλλων κρατικών φορέων και ΜΚΟ καθώς και ενημέρωση στο θύμα σχετικά με τα δικαιώματά του⁴⁵. Σύμφωνα με τις ΥΚΕ, οι Οικογενειακοί σύμβουλοι έχουν φτάσει τους 67 μέχρι στιγμής και είναι τοποθετημένοι στα κατά τόπους γραφεία όπου και συναντούν τις περιπτώσεις που τυγχάνουν διαχείρισης.

Σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Καταπολέμηση Βίας στην Οικογένεια (ΕΣΔ-ΠΚΒΟ), οι ΥΚΕ είναι επίσης υπεύθυνες για δραστηριότητες κατάρτισης και εκπαίδευσης, ιδιαίτερα του προσωπικού τους, αλλά και για τα προγράμματα στήριξης των οικογενειών, και ιδιαίτερα των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού. Επιπλέον, το ΕΣΔ-ΠΚΒΟ προβλέπει τη δημιουργία κανονισμών που αφορούν τη λειτουργία των καταφυγίων για τα θύματα της βίας καθώς και την οικονομική ενίσχυση των ΜΚΟ και των τοπικών αρχών για την παροχή υπηρεσιών στα θύματα βίας στην οικογένεια⁴⁶.

Οι ΥΚΕ έχουν δεχθεί αρκετή κριτική τόσο από τους διάφορους φορείς οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα όσο και από τις ίδιες τις γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Τα περισσότερα παράπονα επικεντρώνονται στην έλλειψη συντονισμού και οργάνωσης, στον βαθμό ετοιμότητας και την έλλειψη άμεσης ανταπόκρισης, την υποστελέχωση καθώς και θέματα κατάρτισης /εξειδίκευσης των Οικογενειακών Συμβούλων. Η εξειδίκευση των οικογενειακών συμβούλων σε θέματα βίας δεν προνοείται ούτε από τον Περί Βίας στην Οικογένεια Νόμο ούτε από το Εγχειρίδιο Διατμηματικών

⁴⁵ Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια (2002).

Εγχειρίδιο Διατμηματικών Διαδικασιών για το Χειρισμό Περιστατικών Βίας στην Οικογένεια

⁴⁶ Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια(2010-2013)

Διαδικασιών, με αποτέλεσμα αρκετοί από αυτούς (και ιδίως οι επί-καθήκοντι λειτουργοί οι οποίοι καλούνται από την Αστυνομία για το χειρισμό περιστατικών κατά τις μη εργάσιμες ώρες) να είναι στην ουσία απλοί λειτουργοί και όχι Οικογενειακοί Σύμβουλοι. Πρόβλημα επίσης φαίνεται να παρουσιάζει και το γεγονός ότι οι 'Οικογενειακοί Σύμβουλοι' μετακινούνται πολύ συχνά σε άλλα πόστα, με αποτέλεσμα να τίθεται θέμα κατάρτισης, εξουσιοδότησης και ευαισθητοποίησης των λειτουργών των ΥΚΕ να χειριστούν ένα περιστατικό βίας στην οικογένεια. Αυτό το γεγονός επηρεάζει επίσης και τη συνεργασία με άλλους φορείς αφού μέχρι να εξοικειωθούν τα καινούργια άτομα με τις διαδικασίες παρατηρούνται καθυστερήσεις, έλλειψη συντονισμού και ενδεχομένως ένας μη αποτελεσματικός χειρισμός των περιστατικών.

‘τούτο το θέμα θέλει ένα ειδικό χειρισμό, μια ειδική ευαισθητοποίηση, μια ειδική μεταχείριση... είναι σαν να έχουμε μια οπισθοδρόμηση όταν ακούμε ότι όλοι οι λειτουργοί ευημερίας χρήζονται ως οικογενειακοί σύμβουλοι για να δοθεί περισσότερος αριθμός... με αποτέλεσμα η ποιότητα των υπηρεσιών να χειροτερεύει’.

-Κρατικός Φορέας

‘Υπάρχουν άτομα (από τις ΥΚΕ) που συνεργαζόμαστε που φαίνεται ότι έχουν γνώσεις, έχει όμως και άτομα που ίσως να είναι καινούργια και δεν γνωρίζουν τις διαδικασίες, και πολλές φορές μας ρωτούν και μας για το τι πρέπει να κάνουν.’

- ΜΚΟ

‘ Βασικά κάνουν πολλές αλλαγές στο γραφείο ευημερίας ...τώρα κάπως χάλασαν (χαμός) και δεν υπάρχει πολύ καλή συνεργασία. Είναι πιο δύσκολο να βρεις με ποιόν πρέπει να μιλήσεις για ένα θέμα άμα βρεις το άτομο υπάρχει συνεργασία αλλά είναι δύσκολο ... υπάρχουν μέρες που μιλάμε με τον ένα μιλάμε με τον άλλο γιατί αλλάζουν τα άτομα συνέχεια’.

- ΜΚΟ

Πράγματι οι ΥΚΕ πρέπει να αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα υποστελέχωσης, κάτι το οποίο διαφαίνεται από τη δυσκολία τους να ανταποκριθούν άμεσα και σε σημαντικό αριθμό των περιστατικών, ιδίως στις μη-εργάσιμες ώρες όταν καλείται να αναλάβει δράση ο επί-καθήκοντι λειτουργός (μόνο ένας επί-καθήκοντι λειτουργός ανά επαρχία)⁴⁷. Επιπλέον λόγω της έλλειψης προσωπικού και της συχνής μετακίνησης των Οικογενειακών Συμβούλων σε καινούργιες αρμοδιότητες, οι ΥΚΕ αδυνατούν να παρέχουν συστηματική και μακρόχρονη στήριξη στα θύματα αφού δεν μπορεί να υπάρξει επαρκής και διαρκής παρακολούθηση της εξέλιξης των υποθέσεων (follow up). Εντούτοις, λόγω της ιδιαίτερης φύσης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, για τα θύματα βίας η συστηματική, διαρκής και μακρόχρονη στήριξη κρίνεται απόλυτα αναγκαία.

‘Οι ΥΚΕ μπορεί να κάνουν πολλά πράγματα αλλά δεν κάνουν αρκετά. Μπορεί να γνωρίζουν ότι υπάρχει βία στην οικογένεια αλλά είναι μια μακρόχρονη υπόθεση που παν απλά οι λειτουργοί το βλέπουν και μετά φεύγουν... Άρα προβλήματα μακροχρόνια

⁴⁷ Βέης, Κ.Μ. (2006). Όλα της Βίας στην Οικογένεια δύσκολα... κι αυτή ακόμα η ώρα!

γνωστά στην υπηρεσία παραμένουν άλυτα, κάποτε χωρίς να δίνονται λύσεις ακόμα και σε πολύ σοβαρές υποθέσεις'

- Κρατικός Φορέας

Τα θύματα από την πλευρά τους παραπονιούνται για τη μη αποτελεσματική παρέμβαση από πλευράς των λειτουργών, καθυστερήσεις στην έγκριση επιδομάτων, γραφειοκρατία, έλλειψη συντονισμού και οργάνωσης και έλλειψη πληροφόρησης όσο αφορά τα δικαιώματά τους. Στην ουσία, οι καθυστερήσεις, η γραφειοκρατία και η μη άμεση ανταπόκριση των ΥΚΕ στις αιτήσεις των θυμάτων αφήνει τα θύματα εντελώς 'ξεκρέμαστα' και αβοήθητα, χωρίς καμιά οικονομική στήριξη. Τα περισσότερα θύματα αναφέρουν ότι αντιμετωπίζονται με αδιαφορία, απάθεια και έλλειψη επαγγελματισμού. Δυστυχώς όμως αναγκάζονται να υπομένουν αυτή την έλλειψη ενδιαφέροντος μην έχοντας που αλλού να αποταθούν, ιδιαίτερα όσο αφορά τις κοινωνικές παροχές.

'στο Γραφείο Ευημερίας εν θα επήεννα γιατί ακούω πολλά ...ότι εν χάλια η κατάσταση..., πολλά άσιμα πράματα..., ότι εν συμπεριφέρονται καλά... είπαν πως εννά το διορθώσουν, να διορθώσουν τα πράματα αλλά εν βλέπω τίποτε...'

- Κύπρια γυναίκα θύμα βίας, 42 χρονών

'...χάσαν το φάκελο, τρεις φορές πήγα... έβαλαν διεύθυνση λάθος, έβαλαν κοπέλα άλλη στο φάκελο μου, που ήταν στο καταφύγιο, ή μπερδεψαν ή... τρεις φορές πήγα έκαμνα, ξανά-έκαμνα... κανένας δεν ήθελε να μου μιλήσει, έπιασα τη λειτουργό μου, φώναζε μου τζιαι είπε μου: «Ρε θα σε πάρω τηλέφωνο όταν εγώ θέλω» τζιαι έκλεισε το... they don't respect you... don't care...'

- Γυναίκα θύμα βίας από τη Ρωσία, 32 χρονών

'σίγουρα δε μου εξήγησαν τίποτε... ότι μαθαίνω προσπαθώ να τους μιλήσω, από κάποιους άλλους, σαν εμένα άλλες κοπέλες... ότι δικαιούμαι και πάω εκεί τζιαι λαλώ τους «ξέρω ότι δικαιούμαι...» και λαλούν μου «α εντάξει, ξέχασα να σου το πω...».

- Γυναίκα θύμα βίας από τη Ουκρανία, 32 χρονών

'άργησαν πάρα πολλά και ακόμα δεν πήρα τίποτα. Αργούν...'

- Γυναίκα θύμα βίας από τη Βουλγαρία, 35 χρονών

8.2. Αστυνομία

Η Αστυνομία παραμένει το πρώτο σημείο επαφής στο οποίο αποτείνονται τα θύματα για να ζητήσουν βοήθεια και προστασία. Αυτό φαίνεται να συμβαίνει λόγω του ότι κατά τη στιγμή που γίνεται απαραίτητη η αναζήτηση βοήθειας από το θύμα (συνήθως αργά το απόγευμα, βράδυ ή Σαββατοκύριακο) οι αστυνομικοί σταθμοί είναι οι μόνοι διαθέσιμοι και

προσβάσιμοι φορείς μιας και οι άλλες υπηρεσίες στις οποίες θα μπορούσαν να αποταθούν τα θύματα (όπως π.χ. Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας) δεν εργάζονται⁴⁸.

Ο δείκτης προσαγωγής περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας στο Δικαστήριο αγγίζει ένα ιδιαίτερα ψηλό ποσοστό (92%) με τις διωκτικές αρχές να στέλνουν *‘σαφέστατα μηνύματα ως προς τη σοβαρότητα και τη αυστηρότητα με την οποία προσεγγίζουν το θέμα’*⁴⁹. Δυστυχώς όμως αυτή η αυστηρή στάση των διωκτικών αρχών δεν είναι από μόνη της αρκετή να οδηγήσει στην τελεσφόρα εκδίκαση των υποθέσεων και κατά συνέπεια στην απονομή δικαιοσύνης με απόδοση ευθυνών στο δράστη. Προκαταρκτικά στοιχεία που έχουν συλλεχθεί από το Γραφείο Χειρισμού Θεμάτων Βίας στην Οικογένεια και Κακοποίησης Ανηλίκων της Αστυνομίας, καταγράφουν ότι σχεδόν οι μισές υποθέσεις βίας στην οικογένεια *‘λήγουν πρόωρα’* και δεν εκδικάζονται αφού αποσύρονται ή διακόπτονται λόγω της στάσης των θυμάτων. Είναι συχνό φαινόμενο τα θύματα στην τελική να αρνούνται να καταθέσουν εναντίων των δραστών, ίσως λόγω πίεσης, εκφοβισμού, απειλής ή και παραπλάνησής τους⁵⁰. Ως εκ τούτου, κρίνεται απόλυτα αναγκαία η συνεχής ψυχολογική καθώς και άλλης μορφής στήριξη (προστασία, οικονομική στήριξη, νομική στήριξη, ενημέρωση, ενδυνάμωση) των θυμάτων κατά τη περίοδο που μεσολαβεί από το στάδιο της καταγγελίας μέχρι την εκδίκαση των υποθέσεων καθώς και μετέπειτα. Για την παροχή συνεχούς και συχνής στήριξης των θυμάτων είναι σημαντικό να υπάρχει απόλυτος συντονισμός μεταξύ των διάφορων κοινωνικών εταίρων (Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Υπηρεσίες Υγείας, Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας, Μη-Κυβερνητικοί Οργανισμοί) με την Αστυνομία και τις Νομικές Υπηρεσίες.

Αν και η Αστυνομία παραμένει διαθέσιμη και αποτελεί το πρώτο σημείο επαφής για τα θύματα, αδυνατεί ωστόσο να προσφέρει οποιαδήποτε είδους προστασία ή άλλου είδους στήριξη (π.χ. ψυχολογική, νομική, πληροφόρηση κλπ) πέρα της βασικής⁵¹. Σύμφωνα με το Γραφείο Αστυνομίας για την Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, η ψυχολογική στήριξη των θυμάτων δεν μπορεί να αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της Αστυνομίας τη στιγμή που υπάρχουν εξειδικευμένες κρατικές υπηρεσίες (π.χ. Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας) οι οποίες μπορούν να προσφέρουν αυτή τη στήριξη. Ο ρόλος της Αστυνομίας χρειάζεται να εστιάζεται στις αποτελεσματικές, κατασταλτικές και αποτρεπτικές εκείνες ενέργειες οι οποίες θα αποδώσουν ποινικές ευθύνες στους δράστες. Συνεπώς, οι αστυνομικοί πρέπει να περιορίζονται σε μια πρώτη στήριξη των θυμάτων ώστε να διευκολυνθεί περισσότερο το έργο της Αστυνομίας για λήψη καταθέσεων και συλλογή αποδεικτικών στοιχείων που να μπορούν να τεκμηριώσουν την υπόθεση στο Δικαστήριο⁵².

Αν και το Εγχειρίδιο Διατμηματικών Διαδικασιών για το χειρισμό των περιστατικών βίας στην οικογένεια προϋποθέτει την ταυτόχρονη ή διαδοχική στήριξη των θυμάτων από

⁴⁸ Στοιχεία της Αστυνομίας αναφέρουν ότι μόνο 18% των περιστατικών βίας καταγγέλλονται κατά τις εργάσιμες ώρες της δημόσιας υπηρεσίας.

⁴⁹ Βέης, Κ.Μ. (2010). Η ποινική εξέλιξη περιστατικών βίας στην οικογένεια: προεκτάσεις και ζητήματα που εγείρονται

⁵⁰ Βέης, Κ.Μ. (2010). Η ποινική εξέλιξη περιστατικών βίας στην οικογένεια: προεκτάσεις και ζητήματα που εγείρονται

⁵¹ Βέης, Κ.Μ. (2010). Η ποινική εξέλιξη περιστατικών βίας στην οικογένεια: προεκτάσεις και ζητήματα που εγείρονται

⁵² Βέης, Κ.Μ. (2006). Όλα της Βίας στην Οικογένεια δύσκολα... κι αυτή ακόμα η ώρα!

Οικογενειακούς Συμβούλους των ΥΚΕ κατά τη διάρκεια στην οποία προβαίνουν σε καταγγελία στον Αστυνομικό σταθμό, κάτι τέτοιο όμως δεν είναι πάντοτε εφικτό και εξαρτάται αποκλειστικά από τη διαθεσιμότητα των λειτουργών των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας να ανταποκριθούν άμεσα (κάτι που όμως δε συμβαίνει πάντα). Εκ των πραγμάτων, οι αστυνομικοί αναγκάζονται να λειτουργήσουν πέρα από το ρόλο της παραδοσιακής αστυνόμευσης και της απόδοσης ποινικών ευθυνών, πολύ συχνά *‘αυτοανακηρύσσοντας τους εαυτούς τους σε σύμβουλους, ψυχολόγους ή διαμεσολαβητές’*⁵³. Αναλαμβάνοντας όμως οι αστυνομικοί αυτούς τους ρόλους, τίθεται θέμα κατάρτισης και εκπαίδευσης τους. Αν και οι αστυνομικοί έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν κάποια σχετική εκπαίδευση μέσω της αστυνομικής σχολής, δε φαίνεται ωστόσο αυτή να είναι επαρκής. Κριτική από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (ΥΚΕ) και τον ΣΠΑΒΟ, επιβεβαιώνουν ελλείψεις στην παροχή ψυχολογικής στήριξης και ενσυναίσθησης από πλευράς της Αστυνομίας προς τα θύματα.

‘Εξειδίκευση της αστυνομίας για τον τρόπο προσέγγισης των θυμάτων, ας πούμε πώς να μιλάς, πώς να νιώσουν για εκείνο το άτομο και να το στηρίξουν δεν υπάρχει τόσο. Εμπάθεια και αναγνώριση θυμάτων δεν υπάρχει. Χρειάζεται εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση για το θέμα για τους αστυνομικούς’

-ΜΚΟ

Τίθεται επίσης και θέμα προσωπικών προκαταλήψεων και έλλειψη ευαισθητοποίησης από πλευράς των αστυνομικών, κάτι που επηρεάζει το χειρισμό των περιστατικών. Τόσο ο ΣΠΑΒΟ όσο και τα ίδια τα θύματα αναφέρουν μια έλλειψη ευαισθητοποίησης από κάποιους αστυνομικούς, με τα θύματα να βιώνουν συμπεριφορές διάκρισης.

‘τα ίδια τα άτομα εκφράζουν αρνητική άποψη προς την αστυνομία αρνητισμό γιατί λεν ότι πολλές φορές τους κοροϊδεύουν, να μην τους λάβουν υπόψη να τους πουν κάτσε δεν είναι τίποτε. Πολλές καταγγελίες δεν γίνονται, ή δεν τους παίρνουν κατάθεση. Εξαρτάται από τον αστυνομικό έτυχε μας να ακούσουμε πολύ καλά σχόλια αλλά και πολύ κακά’,

- ΜΚΟ

‘Ακόμα πιστεύω, ότι η Αστυνομία δε βοηθά κανενού καθόλου... εννοώ καθόλου... Αν έρχεται ένας Κυπραίος και του ‘λεγε: «Ρε κουμπάρε, αυτή η πουτάνα η Ρωσίδα- η Ουκρανέζα- η Μολδαβέζα κάμνει μου τούτα τα πράματα, ξιτιμάζει...» ο άλλος ο Αστυνομικός ήταν να του πει: «Ναι ρε κουμπάρε καταλαβαίνω σε...» και τότε ποιον θα βοηθήσει...; Αυτή τη γυναίκα που ένας Κυπραίος τη ξιτίμαζε και είναι ένα τίποτα...;’

- Γυναίκα θύμα βίας από την Ουκρανία, 39 χρονών

Υπάρχει όμως και μια μερίδα αστυνομικών οι οποίοι είναι ευαισθητοποιημένοι και προσπαθούν να στηρίξουν τα θύματα, ενδυναμώνοντάς τα. Είναι εμφανές ότι με την έλλειψη ενδεδειγμένης κατάρτισης, παραμένει στον κάθε αστυνομικό να χειριστεί το περιστατικό ανάλογα με την κρίση του, την προσωπική του γνώση και την ευαισθητοποίησή του σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας. Αυτό δημιουργεί μια έλλειψη συνοχής στον τρόπο

⁵³ Βέης, Κ.Μ. (2006). Όλα της Βίας στην Οικογένεια δύσκολα... κι αυτή ακόμα η ώρα!

στήριξης, με κάποιους αστυνομικούς να χειρίζονται τα περιστατικά βίας σωστά και αποτελεσματικά αλλά και αρκετούς άλλους όχι.

‘Η αστυνομία ήταν πολύ ευγενική μαζί μου... προσπάθησαν να κατανοήσουν την κατάσταση ... μου είπαν ότι "είναι εντάξει, θα σε βοηθήσουμε ... πρέπει να πεις τι συνέβη", προσπάθησαν να με κάνουν να νοιώσω δυνατή.’

- Γυναίκα θύμα βίας από τη Ρωσία, 32 χρονών

8.3. Νομική Υπηρεσία και στήριξη από νομικούς συμβούλους

Η Νομική Υπηρεσία είναι ο αρμόδιος κυβερνητικός φορέας για την προσαγωγή ποινικών υποθέσεων στο δικαστήριο. Λαμβάνοντας υπόψη ότι σύμφωνα με τον Περί Βίας στην Οικογένεια Νόμο η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί ποινικό αδίκημα, οι υποθέσεις που αφορούν τη βία στην οικογένεια προσάγονται ενώπιον του δικαστηρίου από τους δημόσιους κατηγορούς, οι οποίοι ενεργούν σύμφωνα με την νομική καθοδήγηση του Γραφείου του Γενικού Εισαγγελέα⁵⁴. Το αρμόδιο τμήμα για την εκδίκαση των υποθέσεων είναι ο Τομέας Ποινικού Δικαίου. Η Νομική Υπηρεσία είναι επίσης μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, η οποία επίσης αποτελεί όργανο του νόμου. Η ΣΕΠΚΒΟ δεν μπορεί όμως να παρέμβει στο θεσμοθετημένο ρόλο των Νομικών Υπηρεσιών, καθώς οι Νομικές Υπηρεσίες (όπως και το Γραφείο του Γενικού Εισαγγελέα στο οποίο υπάγονται) θεωρούνται ως ένα όργανο ανεξάρτητο και θεσμοθετημένα από το Σύνταγμα.

Σημειώνουμε ότι οι υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας προσάγονται στο δικαστήριο από δημόσιους κατηγορούς οι οποίοι είναι ειδικευμένοι στο γενικό ποινικό δίκαιο αλλά όχι απαραίτητα στο χειρισμό υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας συγκεκριμένα. Επίσης, τις υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας τις χειρίζονται τόσο γυναίκες όσο και άντρες δημόσιοι κατηγοροί. Η υπηρεσία δεν υποστηρίζει την εξειδίκευση (ούτε σε συγκεκριμένα θέματα ούτε μεταξύ αντρών και γυναικών δημόσιων κατηγορών) υποστηρίζοντας ότι δεν υπάρχει η απαιτούμενη στελέχωση για κάτι τέτοιο και ούτε η συγκεκριμένη λειτουργία των Νομικών Υπηρεσιών μπορεί να υποστηρίξει αυτή την ειδίκευση. Εκπρόσωπος της υπηρεσίας ανέφερε ότι όλες οι υποθέσεις ποινικού δικαίου λαμβάνουν την ίδια προτεραιότητα και σοβαρότητα στο θέμα χειρισμού, ανεξάρτητα από το θέμα και ανεξάρτητα από τον κατηγορο που το χειρίζεται.

‘Γιατί ειδικά πρέπει να υπάρχει specialization ειδικά για τη βία και όχι για trafficking ή για ναρκωτικά ή για.... ε διότι το γραφείο μας εμάς είναι τόσο πολυάσχολο που δεν μπορεί να έχει ένα εισαγγελέα να κάνει μόνο βία, ένα να κάμνει trafficking, ένα να κάνει κλοπές. Είναι όλοι εξειδικευμένοι του ποινικού, δηλαδή το ποινικό δίκαιο δεν έχει σημασία αν το θύμα είναι γυναίκα ή αν το θύμα είναι υπερήλικας ή αν το θύμα είναι παιδί’.

- Κρατικός Φορέας

⁵⁴ http://www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/dmlindex_gr/dmlindex_gr?OpenDocument

Όπως έχει προαναφερθεί, υπολογίζεται ότι μόνο 58% των καταγγελιών που αφορούν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας προσχωρούν τελικά σε εκδίκαση. Από τις υποθέσεις που ολοκληρώνονται ενώπιον της Δικαιοσύνης, 2 στις 3 (66%) καταλήγουν σε καταδίκη του δράστη⁵⁵. Αν και το ποσοστό αυτό φαίνεται εκ πρώτης όψεως αρκετά ενθαρρυντικό για τα Κυπριακά δεδομένα, ωστόσο παραμένει χαμηλότερο σε σύγκριση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες⁵⁶ και οφείλεται κυρίως στις δυσκολίες που συναντώνται για την τεκμηρίωση των υποθέσεων (ιδίως σε σχέση με την έλλειψη ανεξάρτητης μαρτυρίας και το μικρό αριθμό αποδεικτικών στοιχείων).

Οι ποινές που επιβάλλονται φαίνεται να είναι ως επί το πλείστον οικονομικής φύσης. Σύμφωνα με στοιχεία της Αστυνομίας το 2004 74% των ποινών αφορούσαν χρηματικό πρόστιμο, 21% ποινές φυλάκισης με ή χωρίς αναστολή και 5% κηδεμονική επιτήρηση. Επίσης, πάλι σε σχέση με στοιχεία που αφορούν τις υποθέσεις του 2004⁵⁷, φαίνεται ότι το μέσο χρηματικό πρόστιμο που επιβλήθηκε ήταν £368 (€629) ενώ η μέση ποινή φυλάκισης που αφορούσε Επίθεση με Πρόκληση Πραγματικής Σωματικής Βλάβης ήταν 4 μήνες (με τη μέγιστη ποινή να ανέρχεται στους 14 μήνες). Λαμβάνοντας υπόψη τη συνεχώς αυξητική τάση που παρουσιάζει η έκταση της βίας στην οικογένεια δεν μπορούμε παρά να αναρωτηθούμε αν οι πιο πάνω ποινές είναι από τη φύση τους αποτελεσματικές ή αποτρεπτικές. Σίγουρα δε φαίνεται να προκαλούν παραδειγματισμό ή αποτροπή. Ειδικά η επιβολή χρηματικού προστίμου (η οποία αποτελεί και τη συχνότερη μορφή καταδίκης) δεν παύει να πλήττει και τα ίδια τα θύματα έμμεσα ή άμεσα, λαμβάνοντας υπόψη ότι στις πλείστες περιπτώσεις ο θύμα και ο δράστης εξακολουθούν να συμβιώνουν ως μέλη της ίδιας οικογένειας, με όλες τις οικονομικές και άλλες αλληλεξαρτήσεις που συνεπάγονται. Υπήρχαν ακόμα και περιπτώσεις όπου το ίδιο το θύμα αναγκάστηκε να καταβάλει το χρηματικό πρόστιμο του δράστη, λόγω της εξάρτησης που εξακολουθεί να υπάρχει μεταξύ τους (ή ακόμα και λόγω εκφοβισμού ή απειλών).

‘στο τέλος της ημέρας όπως και να το κάνεις οι ποινές δεν είναι αποτρεπτικέςΔεν είναι ανεπαρκείς.... κατά κανόνα εδώ είναι το κατά πόσο είναι αποτρεπτικές στο γενικό κοινωνικό επίπεδο. Δεν είναι...’

- Κρατικός Φορέας

Υπάρχουν επίσης πρόνοιες στο νόμο που αποσκοπούν σε επιβολή εναλλακτικής ποινής με την προϋπόθεση ο θύτης να παρακολουθήσει κάποια θεραπευτικά προγράμματα αγωγής αυτοελέγχου ώστε να μην επαναλάβει την ίδια συμπεριφορά. Η παραπομπή των καταδικαστέων δραστών απ’ ευθείας σε αυτό το πρόγραμμα, χωρίς την επιβολή οποιασδήποτε άλλης ποινής, χρίζει ακόμα αρκετής συζήτησης και μπορεί να θεωρηθεί ακόμα και επικίνδυνη ιδιαίτερα όσο αφορά την αποφυγή ‘επαρκούς τιμωρίας και

⁵⁵ Βέης, Κ.Μ. (2010). Η ποινική εξέλιξη περιστατικών βίας στην οικογένεια: προεκτάσεις και ζητήματα που εγείρονται

⁵⁶ Σύμφωνα του Home Office της Μεγάλης Βρετανίας (www.crimereduction.homeoffice.gov.uk) το αντίστοιχο ποσοστό καταδικαστέων αποφάσεων σε περιπτώσεις βίας στην οικογένεια αγγίζει το 84%

⁵⁷ Βέης, Κ.Μ. (2010). Η ποινική εξέλιξη περιστατικών βίας στην οικογένεια: προεκτάσεις και ζητήματα που εγείρονται

παραδειγματισμού⁵⁸. Στην Κύπρο λειτουργεί μόνο ένα τέτοιο πρόγραμμα το οποίο έχει λειτουργήσει τρεις φορές από το 2007 μέσω του ΣΠΑΒΟ με τη συνολική συμμετοχή να φτάνει τους 43 θύτες. Κάποιες ανησυχίες που αφορούν την αποτελεσματικότητα του προγράμματος έχουν ήδη συζητηθεί πιο πάνω, στην υποενότητα 7.3 (Ψυχολογική στήριξη και προγράμματα παρέμβασης που αφορούν τους δράστες). Ο στόχος δεν είναι να καταργηθούν προγράμματα τα οποία αφορούν τους θύτες αλλά αντίθετα να τεθούν μέτρα προτεραιότητας όταν τέτοια προγράμματα εξετάζονται ή εφαρμόζονται. Ένας τρόπος είναι να διασφαλιστεί το γεγονός ότι αυτά τα προγράμματα δεν θα συνδέονται με την αποφυγή νομικών συνεπειών εγκληματικής συμπεριφοράς και να μην αντικαθιστούν νομικές κυρώσεις. Τα προγράμματα που επικεντρώνονται στους δράστες χρειάζεται επίσης να εφαρμόζονται σε συνεργασία και συντονισμό με τα προγράμματα προστασίας των θυμάτων.

Όσον αφορά τη νομική στήριξη από νομικούς συμβούλους και δικηγόρους, τα θύματα αναφέρουν ότι αυτή δεν είναι επαρκής. Τα παράπονα των θυμάτων αφορούν κυρίως την έλλειψη σωστής και ολοκληρωμένης πληροφόρησης όσο αφορά τα δικαιώματά τους, παραπληροφόρηση, αδιαφορία στο χειρισμό των υποθέσεών τους και στην περίπτωση των μεταναστών, μη επαρκή βοήθεια όσο αφορά την παράταση της άδειας παραμονής τους στην Κύπρο. Υπήρχαν περιπτώσεις όπου οι δικηγόροι των θυμάτων (και ιδιαίτερα των μεταναστριών) τους είπαν σκόπιμα ψέματα, τις εξαπάτησαν και έπαιρναν ακόμα και το μέρος του δράστη.

‘του είπα ότι θέλω, χρειάζομαι να ανανεώσω το pink slip μου... λαλεί μου: «Σε μια μέρα να σου το κάνω, πλήρωσέ με... δώσε λεφτά και σε μια μέρα να σου κάμουμε pink slip διότι εν έχει πρόβλημα...». Έκαμε μου λάθος pink slip τζιαι ακόμα δεν έχω pink slip... πήγα στο Immigration και είπαν μου ότι έβαλα λάθος και εν μπορείς να εργάζεσαι...’

- Γυναίκα θύμα βίας από τη Ρωσία, 32 χρονών

‘μου είπαν ψέματα ο δικηγόρος του και ο δικός μου... μου είπαν ότι δικαιούται να δει το μωρό και Σάββατο... τζιαι άλλαξα το δικηγόρο μου και έκαμε έρευνα, ήβρε τα ούλλα, και είπε: «Δεν εβγήκε από το Δικαστήριο το χαρτί ότι μπορεί...»

- Γυναίκα θύμα βίας από την Ουκρανία, 32 χρονών

‘Ναι... επεριπαίζαν με (οι δικηγόροι)... η φίλη μου μου είπε: «Αυτός είναι καλός, πάμε να μας βοηθήσει» τζιαι έκλειψε... ή μισά-μισά εμοιρασθήκαν τα λεφτά, εν ηξέρω...’

- Γυναίκα θύμα βίας από τη Ρωσία, 32 χρονών

⁵⁸ VIOLENCE in the EU examined: policies on violence against women, children and youth in 2004 EU accession countries / edited by Milica Antić Gaber. - 1st ed. – University of Ljubljana: Faculty of Arts, 2009, p. 130

8.4. Σύνδεσμος για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια

Ο Σύνδεσμος για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση της Βίας στην Οικογένεια ιδρύθηκε το 1990. Μέχρι σήμερα αποτελεί τον κύριο μη Κυβερνητικό φορέα στη Κύπρο παροχής υπηρεσιών στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Οι υπηρεσίες του Συνδέσμου περιλαμβάνουν: άμεση βοήθεια στα θύματα, ψυχολογική υποστήριξη, καθοδήγηση και πληροφόρηση όσον αφορά τα δικαιώματά τους. Ο Σύνδεσμος λειτουργεί επίσης τηλεφωνική γραμμή άμεσης βοήθειας (1440) η οποία λειτουργεί τις περισσότερες ώρες της μέρας καθώς και βράδυ και Σαββατοκύριακα. Για οποιεσδήποτε άλλες ανάγκες όπως ιατρική βοήθεια, νομικές συμβουλές, κρατικά επιδόματα κ.λπ., το θύμα παραπέμπεται στην αρμόδια κυβερνητική υπηρεσία.

Προγράμματα παρέμβασης είναι επίσης διαθέσιμα τόσο για τα θύματα βίας όσο και για τους δράστες (το Πρόγραμμα Αγάπη χωρίς Πόνο το οποίο έχει αναλυθεί πιο πάνω στην ενότητα 7.3). Παράλληλα, ο Σύνδεσμος διατηρεί το μόνο χώρο φιλοξενίας θυμάτων (καταφύγιο) σε ολόκληρη την Κύπρο.

Εκτός από τις πιο πάνω υπηρεσίες ο ΣΠΑΒΟ συμβάλει αισθητά στην ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού (καθώς και συγκεκριμένων ομάδων όπως γονιών, εκπαιδευτικών, μαθητών και άλλων ενδιαφερόμενων) σε θέματα βίας στην οικογένεια, διοργανώνοντας εκπαιδευτικά επιμορφωτικά προγράμματα, διαλέξεις, ημερίδες, σεμινάρια, παρουσιάσεις και ενημερωτικές εκστρατείες.

Ο ΣΠΑΒΟ έχει πραγματικά καλύψει ένα αρκετά μεγάλο μέρος του κενού που αφορά στις ανάγκες των θυμάτων βίας στην οικογένεια. Η συνεργασία του Συνδέσμου με τους άλλους αρμόδιους φορείς θεωρείται άρτια. Γενικά ο Σύνδεσμος παρουσιάζει ετοιμότητα, άμεση ανταπόκριση στο χειρισμό περιστατικών, επαγγελματισμό, σοβαρότητα και εμπνέει εμπιστοσύνη στο γεγονός ότι παίρνει σοβαρά το ρόλο του.

‘Ο Σύνδεσμος βίας στην οικογένεια έχει ένα προβάδισμα στη παροχή υπηρεσιών, επειδή είναι ένας σύνδεσμος που έμεινε συνεπής στο έργο του και απόδειξε έργο’
-Κρατικός Φορέας

‘στο πλαίσιο της συνεργασίας μας που είναι πάρα πολύ καλή με τον Σύνδεσμο μπορεί να αποταθούμε απευθείας στον Σύνδεσμο για λογαριασμό κάποιου σταθμού που διαχειρίζεται μια περίπτωση... Κανονικά είναι μέσω των υπηρεσιών κοινωνικής ευημερίας, κάποτε γίνεται παράκαμψη, αφού δεν είναι άμεση η ανταπόκριση (από τις ΥΚΕ)’
-Κρατικός Φορέας

Τα θύματα βίας επίσης φαίνονται να είναι ευχαριστημένα από τη στήριξη που λαμβάνουν, ιδιαίτερα από τους ψυχολόγους του Συνδέσμου. Αναφέρουν ότι στο Σύνδεσμο έχουν βρει άτομα τα οποία πραγματικά νοιάζονται και κάνουν ότι μπορούν για να τους βοηθήσουν, παρέχοντάς τους την απαραίτητη στήριξη, την απαιτούμενη πληροφόρηση και άμεση ανταπόκριση στο πρόβλημά τους.

'(I am Satisfied) Enough...Because they were help me the time I was need it.'

- Γυναίκα θύμα βίας από τη Ρουμανία, 24 χρόνων

'I am happy. I receive information about housing, financial assistance, welfare benefits, employment...'

- Γυναίκα θύμα βίας από τη Ρουμανία, 24 χρόνων

'Έβοηθήσαμε πάρα πολλά δαμέ (στο Σύνδεσμο). Ιδιαίτερα η Α. η ψυχολόγος. Διά μου πάρα πολλή στήριξη, μπορεί να μου μιλά ως τζαι μια ώρα ώσπου να νοιώσω καλύτερα. Παίρνω πολλή δύναμη που της μιλώ'

- Κύπρια γυναίκα θύμα βίας, 39 χρονών

Λειτουργώντας ως μη-Κυβερνητικός οργανισμός ο ΣΠΑΒΟ, δεν παραμένει απρόσβλητος από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όλοι οι οργανισμοί οι οποίοι λειτουργούν στο πλαίσιο της κοινωνίας των πολιτών στην Κύπρο. Σύμφωνα με το προσωπικό του Συνδέσμου, το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν αφορά την έλλειψη επαρκούς χρηματοδότησης, κάτι που περιορίζει άμεσα τη λειτουργία του Συνδέσμου, την επαρκή στελέχωσή του και την έκταση των υπηρεσιών του. Επίσης, φαίνεται ότι δεν υπάρχει μεγάλη αναγνωρισιμότητα για τις δραστηριότητες και υπηρεσίες του ΣΠΑΒΟ, οι οποίες δεν προωθούνται ούτε διαφημίζονται αρκετά, με αποτέλεσμα το ευρύ κοινό να μη τις γνωρίζει. Τέλος, ο Σύνδεσμος αναγνωρίζει ότι λειτουργώντας μέσα στα πλαίσια της 'ενδοοικογενειακής βίας' όπως αυτή ορίζεται από το νόμο αδυνατεί να προσφέρει βοήθεια σε θύματα τα οποία έχουν βιώσει άλλες μορφές βίας οι οποίες δεν προνοούνται στο νόμο.

8.5. Καταφύγιο

Σύμφωνα με τις εισηγήσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την προστασία των θυμάτων βίας στην οικογένεια (σύσταση REC (2002)5), η ύπαρξη των καταφυγίων, ο αριθμός θέσεων σε αυτά, η δυνατότητα πρόσβασής τους και η καθιέρωση προτύπων ποιότητας υπηρεσιών αποτελούν τους βασικούς δείκτες κρατικής βούλησης για να την προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας τόσο σε άμεσο όσο και πρακτικό επίπεδο.

Η βία στην οικογένεια φαίνεται να αποτελεί πόλο εστίασης για την Κυβέρνηση από πλευράς πολιτικών και οικονομικής ενίσχυσης, με διάφορες δεσμεύσεις για την προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας να έχουν γίνει σε πολιτικό επίπεδο καθώς και με την πρόσφατη υιοθέτηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης. Παρόλα αυτά, η Κυπριακή κυβέρνηση δεν έχει προχωρήσει στην λειτουργία κρατικού χώρου φιλοξενίας των θυμάτων. Η αποτυχία αυτή της κρατικής μηχανής να διασφαλίσει ότι τα θύματα έχουν άμεση πρόσβαση σε ασφαλή κατοικία, υποθάλλει μια έλλειψη πραγματικής πολιτικής θέλησης από αυτή την άποψη. Επίσης, συγκεκριμένες παροχές που να απευθύνονται ειδικά στις μετανάστριες θύματα, οι οποίες να αντικατοπτρίζουν τις ιδιαίτερες ανάγκες τους, απουσιάζουν.

Το 1990 ο ΣΠΑΒΟ ξεκίνησε τη λειτουργία του μοναδικού χώρου φιλοξενίας για θύματα βίας στην οικογένεια, το οποίο έχει τη δυνατότητα να προσφέρει στέγαση σε 12 γυναίκες θύματα και τα παιδιά τους (για 3 οικογένειες δηλαδή). Σύμφωνα με τις υποδείξεις του

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όσον αφορά την ελάχιστη χωρητικότητα για καταφύγια θυμάτων βίας, απαιτούνται ακόμα 65 θέσεις για οικογένειες. Το καταφύγιο στηρίζεται αποκλειστικά στην κρατική χρηματοδότηση και στεγάζεται στη Λευκωσία. Δυστυχώς δεν υπάρχουν χώροι φιλοξενίας σε άλλες πόλεις, κάτι που εμποδίζει αισθητά την πρόσβαση των θυμάτων που διαμένουν εκτός Λευκωσίας σε κάποιο ασφαλή χώρο όταν αυτό είναι αναγκαίο. Υπάρχουν κάποια σχέδια για το άνοιγμα ενός επιπρόσθετου καταφυγίου στη Λεμεσό αλλά δεν έχουν γίνει κάποιες συγκεκριμένες ενέργειες ακόμα. Στα άμεσα σχέδια του Συνδέσμου όμως είναι η ανέγερση και λειτουργία ενός νέου, μεγαλύτερου χώρου φιλοξενίας, ο οποίος ήδη βρίσκεται στα αρχικά στάδια οικοδόμησης.

Οποιαδήποτε γυναίκα θύμα της βίας στην οικογένεια μπορεί να αποταθεί στο καταφύγιο, ανεξάρτητα από την ηλικία της, την οικογενειακή της κατάσταση και την εθνικότητά της. Οι μόνοι κανονισμοί που αφορούν την εισδοχή των θυμάτων στο χώρο φιλοξενίας είναι η γυναίκα να μην είναι χρήστης ναρκωτικών. Απαγορεύεται επίσης και η κατανάλωση αλκοόλ στο χώρο του καταφυγίου για λόγους ασφάλειας.

Η μέγιστη περίοδος παραμονής στο καταφύγιο είναι 8 εβδομάδες. Σε ακραίες περιπτώσεις όπου το άτομο βρίσκεται ακόμα σε κίνδυνο και αδυνατεί να μετακινηθεί από το καταφύγιο, δίνεται χρονική παράταση. Σύμφωνα με τον Σύνδεσμο, το καταφύγιο δεν παρέχει μόνο μια ασφαλή στέγη στις γυναίκες που τη χρειάζονται, αλλά επικεντρώνεται επίσης στην ενδυνάμωση των θυμάτων έτσι ώστε να μπορούν ελεύθερα να προσδιορίσουν τις ανάγκες τους και να λάβουν τις αποφάσεις τους όσο αφορά τη σχέση τους ή το γάμο τους. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες που φιλοξενούνται στο καταφύγιο λαμβάνουν σημαντικές πληροφορίες όσον αφορά τις επιλογές τους και τα δικαιώματά τους. Αν ζητηθεί, παρέχεται επίσης και νομική συμβουλευτική στήριξη από ειδικούς. Το προσωπικό του καταφυγίου και τα θύματα αναπτύσσουν από κοινού μια προοπτική όσο αφορά την αποχώρησή τους ή όχι από τη βίαιη σχέση τους και συζητούν για την υποστήριξη που χρειάζονται ώστε να μπορέσουν να ζήσουν μια ανεξάρτητη ζωή. Η απόφαση αν μια γυναίκα θα μείνει ή όχι στη σχέση της είναι εντελώς προσωπική και λαμβάνεται από τη γυναίκα την ίδια χωρίς να επιβάλλεται από τον σύμβουλο. Άλλες πληροφορίες που παρέχονται αφορούν τρόπους εξεύρεσης εργασίας (π.χ. μέσω της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης), τη διαδικασία που αφορά την εξασφάλιση επιδομάτων (όπως π.χ. δημόσιο βοήθημα, επίδομα ενοικίου, τέκνου και μονογονιού), καθώς και την αναζήτηση καινούργιας στέγης. Σύμφωνα με τις συμμετέχουσες, αν και οι πληροφορίες που παρέχονται είναι ικανοποιητικές, θα μπορούσαν ωστόσο να παρέχονται περισσότερες πληροφορίες που αφορούν κάποια προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.

Εκτός από πληροφόρηση, παρέχεται και ψυχολογική στήριξη στα θύματα. Χωρίς αυτήν την στήριξη πολλές γυναίκες δεν θα ήταν σε θέση να επιστρέψουν στην απασχόληση και να αναλάβουν την φροντίδα των παιδιών τους. Λαμβάνοντας υπόψη την τεράστια επίδραση των βιωματών της βίας στην ψυχολογική υγεία των γυναικών, η ψυχολογική στήριξη κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης παραμονής τους στο καταφύγιο είναι ζωτικής σημασίας, ώστε να μπορέσουν να ανακτήσουν την αυτοπεποίθησή τους και κατά συνέπεια τον έλεγχο της ζωής τους. Αρκετά σημαντικό όμως είναι να συνεχίζεται αυτή η ψυχολογική στήριξη και ενδυνάμωση σε όλα τα στάδια παραμονής στο καταφύγιο ακόμα και κατά τη διάρκεια μετακόμισης σε καινούργια στέγη. Αν και τέτοιες υπηρεσίες παρέχονται σε κάποιο βαθμό

από το Σύνδεσμο, λόγω έλλειψης επαρκούς στελέχωσης, δεν παρέχονται σε τακτή, μακροπρόθεσμη και συστηματική βάση. Συνήθως μετά την πρώτη περίοδο 'κρίσης', η στήριξη επικεντρώνεται περισσότερο στην εξεύρεση εργασίας και νέας στέγης, τα οποία είναι φυσικά πολύ σημαντικά, αλλά όχι τα μόνα απαραίτητα. Επιπρόσθετα, αν υπήρχε η ανάλογη στελέχωση, θα ήταν πολύ βοηθητικό αν το προσωπικό του Συνδέσμου συνόδευε τις γυναίκες κατά τη διάρκεια των διαδικασιών που αφορούν τις αιτήσεις για κρατικά επιδόματα και άλλες υπηρεσίες, ώστε να μπορέσουν επάξια να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους και να πάρουν αυτό που δικαιούνται. Πολύ συχνά τα θύματα παραπονιούνται ότι δε λαμβάνουν τις ανάλογες πληροφορίες από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας σχετικά με τα δικαιώματά τους και για να τους δοθεί κάποια βοήθεια πρέπει να τη ζητήσουν πρώτα οι ίδιες. Μολαταύτα, το προσωπικό του Συνδέσμου συνοδεύει τις γυναίκες του καταφυγίου στο δικαστήριο και τους παρέχει ψυχολογική στήριξη και ενδυνάμωση κατά την διάρκεια της εκδίκασης της υπόθεσής τους.

Οι ίδιες οι γυναίκες θύματα φαίνονται ως επί το πλείστον ικανοποιημένες από τις υπηρεσίες που τους παρέχονται στο καταφύγιο. Εκτιμούν το γεγονός ότι τους παρέχεται στέγη και ασφάλεια σε μια κρίσιμη περίοδο όπου η ζωή τους και των παιδιών τους βρίσκεται ουσιαστικά σε κίνδυνο. Αναγνωρίζουν ότι το καταφύγιο ανταποκρίνεται στην κάλυψη των βασικών τους αναγκών (φαγητό, ρουχισμός, στέγη) αλλά και τους παρέχει ένα ασφαλές περιβάλλον το οποίο ευνοεί την ενδυνάμωσή τους.

'They offer me house, they offer me food, help, they make contact between me and Welfare...And for court they helped us...'

-Γυναίκα θύμα βίας από τη Ρουμανία, 24 χρονών

'the shelter helped me a lot... by help me... all I need is here... I feel safe when I walk inside this shelter... nobody can harm me, nobody can touch me and all I need is here... food, anything it has here... and also in this place you can think what you want in your life... you become a brave woman and they help you a lot...'

-Γυναίκα θύμα βίας από τις Φιλιππίνες, 36 χρονών

Με την ανέγερση του καινούργιου χώρου φιλοξενίας αναμένεται να καλυφτούν κάποιες ελλείψεις που υπάρχουν κατά την παρούσα περίοδο. Σε πρώτο επίπεδο θα υπάρχει διαθέσιμος λειτουργός 24 ώρες το 24ωρο ώστε να μπορεί να υπάρχει άμεση πρόσβαση στο καταφύγιο οποιαδήποτε ώρα της μέρας, καθώς και συνεχής ψυχολογική στήριξη, ειδικά για άτομα με βαριά ψυχολογικά προβλήματα (π.χ. τάσεις αυτοκτονίας). Σε δεύτερο επίπεδο, λόγω της δυνατότητας φιλοξενίας μεγαλύτερου αριθμού ατόμων, θα υπάρχει η δυνατότητα για τη λειτουργία καλύτερα δομημένων, συχνότερων και πιο συστηματικών προγραμμάτων ψυχολογικής στήριξης όπως π.χ. λειτουργία ομάδων στήριξης (support groups). Όσο αφορά τον ίδιο τον χώρο, ο καινούργιος χώρος φιλοξενίας θα παρέχει πρόσβαση και διευκολύνσεις σε άτομα με ειδικές ανάγκες, κάτι που δεν ήταν εφικτό στον υφιστάμενο χώρο.

8.6. Κοινωνικές Παροχές και Επιδόματα

Αδιαμφισβήτητα, οι κοινωνικές παροχές δρουν αποτελεσματικά στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Εντούτοις, λόγω του ότι οι κοινωνικές παροχές συχνά βασίζονται σε συγκεκριμένα κριτήρια και προϋποθέσεις (π.χ. εισόδημα, διάρκεια στην απασχόληση κλπ), δε διανέμονται ισότιμα, με αποτέλεσμα οι ομάδες οι οποίες έχουν ιδιαίτερη ανάγκη αυτές τις παροχές να επωφελούνται λιγότερο (όπως π.χ. συμβαίνει στην περίπτωση των μονογονιών και των συντάξεων των ηλικιωμένων γυναικών). Οι ανεπαρκείς κοινωνικές παροχές ωστόσο αυξάνουν τον κίνδυνο για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Όπως έχει προαναφερθεί, η περιθωριοποιημένη θέση των γυναικών στους τομείς της απασχόλησης και του εισοδήματος, η οποία συντελεί σημαντικά στον αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού ανάμεσα στις γυναίκες, επιδρά αρνητικά στο ύψος των κοινωνικών επιδομάτων των οποίων δικαιούνται: χαμηλοί μισθοί σημαίνουν και πιο χαμηλές κοινωνικές παροχές. Αυτό φαίνεται να επεξηγεί το γεγονός ότι οι γυναίκες συνταξιούχοι στην Κύπρο αντιμετωπίζουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο για τη φτώχεια σε ολόκληρη την Ευρώπη (54%), λόγω των μειωμένων τους συντάξεων. Κάτι άλλο το οποίο λειτουργεί μειονεκτικά για τις γυναίκες είναι το γεγονός ότι κάποια επιδόματα (όπως π.χ. το Δημόσιο Βοήθημα) βασίζονται στο συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού. Γυναίκες οι οποίες είναι άνεργες, αδρανείς ή σε μερική απασχόληση και οι οποίες ουσιαστικά εξαρτώνται οικονομικά από τους συζύγους/συμβίους τους, εξαιρούνται από το βοήθημα αυτό, αφού πληρώνεται απευθείας στον αρχηγό της οικογένειας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι είναι σύνηθες πρακτική το εισόδημα του νοικοκυριού να το διαχειρίζεται ο άντρας, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τι μερίδιο από τις κοινωνικές παροχές φτάνει τελικά στα χέρια των γυναικών.

Οι γυναίκες θύματα βίας στην οικογένεια σίγουρα εντάσσονται ανάμεσα στην κατηγορία ατόμων με χαμηλό ή έως καθόλου εισόδημα και συνεπώς καταλήγουν να είναι απόλυτα εξαρτημένες από την οικογένειά τους, το σύζυγο ή σύντροφο τους. Από τη στιγμή που οι γυναίκες θύματα έχουν εγκαταλείψει τη βίαιη σχέση τους, εξαρτώνται από το κρατικό σύστημα κοινωνικών παροχών, το οποίο όμως σε αρκετές περιπτώσεις αδυνατεί να τους παρέχει την απαιτούμενη οικονομική στήριξη που χρειάζονται. Επιδόματα όπως οι παροχές ανεργίας, επίδομα τέκνου, συντάξεις κλπ συχνά βασίζονται στο επίπεδο του εισοδήματος. Δεδομένου ότι οι γυναίκες θύματα βίας αντιμετωπίζουν αρκετές δυσκολίες και εμπόδια για να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, έχουν στην καλύτερη περίπτωση δικαίωμα σε αμελητέες κοινωνικές παροχές. Ειδικά για γυναίκες που παρέμειναν οικονομικά αδρανείς για να φροντίζουν το σπίτι τους και τα παιδιά τους, τα επιδόματα που λαμβάνουν (π.χ. συντάξεις) είναι τόσο ανεπαρκή που πολύ συχνά καθιστούν αδύνατη την επιλογή να ζήσουν μια ανεξάρτητη ζωή χωρίς βία.

Σε κάποιο βαθμό η παροχή Δημόσιου Βοηθήματος προσπαθεί να καλύψει αυτό το κενό και να διασφαλίσει το δικαίωμα αξιοπρεπούς διαβίωσης σε κάθε άτομο που διαμένει νόμιμα στη Δημοκρατία και δεν έχει τους αναγκαίους πόρους για κάλυψη των βασικών και ειδικών του αναγκών. Το Δημόσιο Βοήθημα παρέχεται σε άπορα άτομα και το σημερινό ύψος του για τις βασικές ανάγκες ανέρχεται σε € 452 για τον αρχηγό του νοικοκυριού, στα € 226 για

κάθε εξαρτώμενο που έχει συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας του και στα € 135,60 για κάθε εξαρτώμενο που δεν έχει συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας του⁵⁹. Επίσης, σε περίπτωση που ο λήπτης Δημόσιου Βοηθήματος δε διαθέτει ή δε δύναται να εξασφαλίσει δωρεάν στέγη και ζει σε υποστατικό με ενοίκιο, τότε δικαιούται επιπρόσθετο επίδομα ενοικίου, το οποίο δεν υπερβαίνει το 50% του ποσού που έχει οριστεί για τις βασικές του ανάγκες⁶⁰.

Τα θύματα βίας συνήθως πληρούν τις προϋποθέσεις για λήψη δημόσιου βοηθήματος από τη στιγμή που είναι Κύπριοι ή Ευρωπαίοι πολίτες και η οικονομική τους κατάσταση το δικαιολογεί. Γυναίκες υπήκοοι τρίτων χωρών μπορούν να λαμβάνουν το δημόσιο βοήθημα αν έχουν παιδιά από Κύπριους. Σε περίπτωση που γυναίκες θύματα βίας από τρίτες χώρες δεν έχουν παιδιά με τον Κύπριο σύζυγό τους και έχουν εγκαταλείψει το γάμο τους, δε δικαιούνται το βοήθημα. Επιπλέον αν οι γυναίκες αυτές είχαν διαμένει λιγότερο από 3 χρόνια στην Κύπρο, τότε δεν μπορούν να λάβουν άδεια παραμονής και πρέπει να απελαθούν εκτός αν έχουν κινήσει νομική διαδικασία εναντίον των συζύγων τους και περιμένουν την εκδίκαση των υποθέσεών τους. Ακόμα και σε αυτή την περίπτωση δεν δικαιούνται οικονομική στήριξη από το κράτος και άσχετα αν οι ίδιες έχουν θυματοποιηθεί, το κράτος δεν μπορεί νομικά να τις προστατεύσει και να τις στηρίξει.

‘Ναι υπήρξαν περιπτώσεις που γυναίκες έμειναν εκτεθειμένες ...Όμως όταν λέμε θέλω να έχεις νόμιμη διαμονή έχεις ευθύνη να καταφύγεις στο λειτουργό μετανάστευσης για να εξασφαλίσεις τη νόμιμη διαμονή σου στη δημοκρατία..Γιατί ακόμα κι αν εγώ βρω ένα άνθρωπο που είναι σοβαρά ταλαιπωρημένος και πρέπει να του παρέχω επίδομα για 10 μέρες για να μπορέσει να σταθεί, αλλά δεν μπορώ να του διασφαλίσω την παροχή σε όλες οι υπηρεσίες’

- Κρατικός Φορέας

Το κρατικό βοήθημα που λαμβάνουν τα θύματα αποτελείται από το δημόσιο βοήθημα και επίδομα ενοικίου καθώς και επιπρόσθετο βοήθημα για την κάλυψη του κόστους της φροντίδας των παιδιών σε παιδοκομικούς σταθμούς (αν οι σταθμοί είναι κυβερνητικοί). Σύμφωνα με τις συμμετέχουσες στην έρευνα το επίδομα αυτό ανέρχεται γύρω στα € 740. Εκ πρώτης όψεως το ύψος των επιδομάτων φαίνεται να είναι επαρκές αφού κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα με το όριο του κατώτατου μισθού (€743), στην πραγματικότητα όμως αυτό δεν ισχύει. Οι γυναίκες θύματα αναφέρουν ότι δεν φτάνει καν για να καλύψει τις βασικές τους ανάγκες αφού ένα μεγάλο ποσό από αυτό το εισόδημα πηγαίνει στο ενοίκιο (τουλάχιστον 450-500 ευρώ). Σε συνδυασμό με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα θύματα βίας για την επανένταξή τους στην εργασία και την εξασφάλιση προσωπικού εισοδήματος, είναι φανερό ότι βρίσκονται σε πολύ ευάλωτη θέση οικονομικά. Οι περισσότερες αναφέρουν ότι νοιώθουν ντροπή που αναγκάζονται να εξαρτώνται από κρατικά βοηθήματα, αλλά από την άλλη δεν έχουν πολλές εναλλακτικές επιλογές.

⁵⁹ Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας,

<http://www.mlsl.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/All/8ADFCE3C40B256B0C2256E5F002E83A8?OpenDocument>

⁶⁰ Ο περί Δημόσιων Βοηθημάτων και Υπηρεσιών Νόμος (2006)

Το οικονομικό είναι το πιο σοβαρό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα θύματα βίας. Είναι εμφανές η ανάγκη τους για άμεση οικονομική υποστήριξη, καθώς επίσης και την διαθέσιμη από το κράτος παροχή υπηρεσιών φροντίδας παιδιών, ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση τους στην αγορά εργασίας. Όμως η παροχή κοινωνικών παροχών και μόνο δεν λύνει το πρόβλημα: ο στόχος δεν είναι να έχουμε τις γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας εξαρτώμενες από τα κρατικά επιδόματα, αλλά να δημιουργηθεί ένα σύστημα παροχής ευκαιριών το οποίο θα επενδύει στην ενδυνάμωση τους. Οι κοινωνικές παροχές είναι ζωτικής σημασίας στην καταπολέμηση της φτώχειας, αλλά πρέπει να συνοδεύονται από ενεργές πολιτικές ενσωμάτωσης οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τις συγκεκριμένες ανάγκες των γυναικών λαμβάνοντας υπόψη την έμφυλη διάσταση.

8.7. Διατμηματικές διαδικασίες και συντονισμός

Για την παροχή ενός διευρυμένου, πολυθεματικού και ολοκληρωμένου πλαισίου στήριξης των θυμάτων βίας στην οικογένεια είναι σημαντικό να υπάρχει απόλυτος συντονισμός και εναρμόνιση μεταξύ των διάφορων κοινωνικών εταίρων π.χ. Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Υπηρεσίες Υγείας, Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας, Μη-Κυβερνητικοί Οργανισμοί, Αστυνομία και Νομικές Υπηρεσίες. Σύμφωνα με το υφιστάμενο σύστημα διατμηματικής και πολυθεματικής ανταπόκρισης στα περιστατικά βίας στην οικογένεια, διαφαίνεται μια έντονη διάσπαση όσο αφορά τις υπηρεσίες που παρέχονται από τους διάφορους εμπλεκόμενους φορείς..

Ως επί το πλείστον, υπάρχει παραδοχή ως προς την έλλειψη ικανοποιητικού συντονισμού μεταξύ των διάφορων κοινωνικών εταίρων, όπως επίσης και στο γεγονός ότι οι διαδικασίες του εγχειριδίου Διατμηματικών Διαδικασιών για το χειρισμό περιστατικών βίας στην οικογένεια δεν εφαρμόζονται ικανοποιητικά. Παράγοντες που αφορούν την εξοικείωση των διαφόρων λειτουργιών στις Διατμηματικές Διαδικασίες, η μη ομοιόμορφη καταγραφή των περιστατικών ανάμεσα στις διάφορες Υπηρεσίες, η έλλειψη μιας κοινής τράπεζας δεδομένων, η έλλειψη πληροφόρησης όσο αφορά συγκεκριμένες υπηρεσίες που παρέχονται, δυσκολίες στην επικοινωνία, η έλλειψη παραπομπής και η μη παρακολούθηση της προόδου και της έκβασης μιας υπόθεσης, δημιουργούν σημαντικές ελλείψεις στο χειρισμό των περιστατικών με αποτέλεσμα αρκετά προβλήματα να παραμένουν άλυτα και τα θύματα να νοιώθουν ακόμα πιο αποδυναμωμένα.

‘υπάρχουν τεχνικά ζητήματα που δεν δούλεψαν, δηλαδή το να έχεις ένα ομοιόμορφο έντυπο καταγραφής των περιστατικών βίας ε ως και αυτό το θέμα που είναι καθαρά τεχνικό γιατί να μην αποδεχτεί μια υπηρεσία δυο τρεις να εφαρμόσουν το ίδιο έντυπο, για να εφαρμοστεί μια κοινή τράπεζα δεδομένων για να μπορέσει να παρακολουθήσει μια υπόθεση η οποία φεύγει από την αστυνομία πάει στο ευημερίας και πάει στην εισαγγελία κτλ’

- Κρατικός Φορέας

Υπάρχουν εισηγήσεις για τη δημιουργία ενός κοινού φορέα (όπως π.χ. ένα crisis center), ο οποίος θα αποτελεί το κεντρικό σημείο επαφής για τα θύματα όπου κάτω από την ίδια στέγη θα μπορούν να λαμβάνουν άμεσα την πολυθεματική στήριξη την οποία χρειάζονται.

Η κοινή αυτή δομή θα βελτιώσει σημαντικά την αμεσότητα ανταπόκρισης των διαφόρων υπηρεσιών καθώς και το συντονισμό μεταξύ τους.

‘όποτε καταλήγουμε ότι ένα εξειδικευμένο crisis centre το οποίο θα μπορεί ενδεχομένως τη πρώτη φάση να παρέχει άμεσα αυτές τις υπηρεσίες ταυτόχρονα με μια προοπτική ότι θα στηρίξει το θύμα τελείως μέχρι το τέλος που θα το αφήσεις ελεύθερο και θα νιώσει ότι έχει τα εφόδια να σταθεί σίγουρα αυτά θα ήταν το ζητούμενο’

-Κρατικός Φορέας

‘η βέλτιστη πρακτική σε εθνικό επίπεδο δεν μπορεί να εδράζεται σε διατμηματικές διαδικασίες αλλά σε διατμηματικές δομές και υπηρεσίες. Η μοντέρνα προσέγγιση για τη Κύπρο είναι όλες τούτες οι διαδικασίες να γίνονται από κοινού, σε ένα τόπο και κοινή δομή, η οποία θα διαχειρίζεται την κάθε περίπτωση. Δεν θα χρειάζεται να παραπέμπω εγώ το θύμα στον Σύνδεσμο ή στην ΥΚΕ. Θα χω σε ένα τόπο, και την μη κρατική υπηρεσία και την αστυνομία, και την νομική υποστήριξη, και την ψυχική υπηρεσία και τη στήριξη για ευημερία και να μπορεί από κεί να διαχειρίζεται την περίπτωση διατμηματικά αλλά ΚΟΙΝΑ’

- Κρατικός Φορέας

9. Συμπεράσματα και Εισηγήσεις

Με βάση τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας διατυπώνονται οι πιο κάτω εισηγήσεις:

- Στατιστικά στοιχεία τα οποία να περιγράφουν τις διάφορες παραμέτρους που διέπουν τη βία στην οικογένεια στην Κύπρο (π.χ. έκταση, προφίλ θυμάτων και δραστών, αιτίες, επιπτώσεις, αντιλήψεις κλπ) είναι πολύ περιορισμένα και διάσπαρτα σε διάφορες πηγές. Αυτή η έλλειψη συστηματικής ανάλυσης και έρευνας δε δημιουργεί μια ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με την έκταση της ενδοοικογενειακής βίας στην Κύπρο και τις βαθύτερες αιτίες που την προκαλούν, με αποτέλεσμα να αποτελεί εμπόδιο στη μεθοδική και τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής για το θέμα και να δημιουργούνται σημαντικές ελλείψεις στην στήριξη των θυμάτων. Στοχεύοντας στην καλύτερη και πιο αποτελεσματική παροχή υπηρεσιών προς τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, η διεξαγωγή ενδεδειγμένης και συχνής έρευνας, όπως επίσης και η συστηματική ανάλυση των στοιχείων που αφορούν περιστατικά βίας στην οικογένεια είναι απαραίτητη προϋπόθεση. Προς το σκοπό αυτό, χρειάζεται να καθιερωθεί ένα ομοιόμορφο σύστημα συλλογής στοιχείων και καταγραφής των περιστατικών ανάμεσα σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.
- Η βία στην οικογένεια όπως και η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν ένα γυναικείο πρόσωπο και πρέπει να ερμηνεύονται μέσα από ένα ευρύτερο κοινωνικό φάσμα της ανισότητας των φύλων και των παραδοσιακά δομημένων σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες. Η διάσταση του φύλου όμως δεν αναγνωρίζεται έμπρακτα και συγκεκριμένα στις πολιτικές, νομοθεσίες και εθνικές στρατηγικές που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία και την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στοχεύοντας στην αποτελεσματική

αντιμετώπιση της βίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τότε η αναγνώριση της διάστασης του φύλου είναι απαραίτητη προϋπόθεση. Οι στρατηγικές και πολιτικές καταπολέμησης των φαινομένων αυτών χρειάζεται να καταπιάνονται με τις βασικές αιτίες της ανισότητας και να ενσωματώνουν τον παράγοντα του φύλου τόσο στην προετοιμασία και εφαρμογή τους, όσο και στην αξιολόγηση τους.

- Η έμφυλη διάσταση των παραγόντων που οδηγούν στην περιθωριοποιημένη θέση των γυναικών στην εργασία (χάσμα αμοιβών, έμφυλος διαχωρισμός των επαγγελμάτων, εστίαση της απασχόλησης των γυναικών στα χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα, ψηλά επίπεδα οικονομικής αδράνειας στις γυναίκες) χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψη και να έχει άμεση σχέση με την στρατηγική ανάπτυξη πολιτικών ένταξης των γυναικών θυμάτων βίας καθώς και άλλων συναφή ευάλωτων ομάδων (όπως π.χ. γυναίκες μονογονιοί, μετανάστριες) στην απασχόληση
- Τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, τα οποία στοχεύουν στην ένταξη ευάλωτων ομάδων στην εργασία (π.χ. άνεργοι, οικονομικά αδρανείς) χρειάζεται να στηριχτούν σε μελέτες ανάλυσης των αναγκών των ομάδων αυτών και ιδιαίτερα των γυναικών, οι οποίες αποτελούν την πλειοψηφία τους. Η επιτυχία αυτών των προγραμμάτων χρειάζεται επίσης να αξιολογείται βάσει ποσοτικών αλλά και ποιοτικών στόχων, ώστε να μπορεί να παρακολουθείται η αποτελεσματικότητά τους και ο βαθμός στον οποίο προωθούν την ενεργό ενσωμάτωση.
- Οι οικογενειακές υποχρεώσεις που αφορούν τη φροντίδα των παιδιών και του νοικοκυριού παραμένουν το κύριο εμπόδιο στην ένταξη των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας στην απασχόληση, καθώς και στη συμμετοχή τους σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και δραστηριότητες δια βίου μάθησης. Η δημιουργία επαρκών κρατικών μέτρων, στρατηγικών, πολιτικών και προγραμμάτων για υπηρεσίες καθημερινής φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων, που να συντελούν στην ουσιαστική συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, μπορούν να βοηθήσουν αισθητά στην ένταξη των γυναικών αυτών στην απασχόληση και στην εξασφάλιση προσωπικού εισοδήματος, μειώνοντας έτσι την εξάρτησή τους σε δημόσια βοηθήματα.
- Τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας χρειάζεται να αναγνωριστούν ως ευάλωτη ομάδα του πληθυσμού και οι πολιτικές κοινωνικής ενσωμάτωσης χρειάζεται να αντανακλούν και να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Οι γυναίκες θύματα βίας πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ειδικό μηχανισμό κοινωνικής στήριξης σε ότι αφορά την αγορά εργασίας, τη μόνιμη στέγαση και την οικονομική στήριξη. Ο στόχος δεν είναι να έχουμε τις γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας εξαρτώμενες από τα κρατικά επιδόματα, αλλά να δημιουργηθεί ένα σύστημα παροχής ευκαιριών το οποίο θα επενδύει στην ενδυνάμωση και την ανεξαρτητοποίηση τους. Οι κοινωνικές παροχές είναι ζωτικής σημασίας στην καταπολέμηση της φτώχειας, αλλά πρέπει να συνοδεύονται από ενεργές πολιτικές ενσωμάτωσης οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τις συγκεκριμένες ανάγκες των γυναικών από μια έμφυλη διάσταση.

- Οι μετανάστριες θύματα ενδοοικογενειακής βίας βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευάλωτη θέση. Η αποκλειστική τους εξάρτηση (οικονομική και άλλη) από τους συζύγους τους, η μη αναγνώριση των ακαδημαϊκών τους προσόντων και των δεξιοτήτων τους, οι ιδιαίτερες δυσκολίες πρόσβασής τους στην απασχόληση, η έλλειψη στήριξης από τον οικογενειακό και κοινωνικό ιστό, η ανύπαρκτη βοήθεια στη φροντίδα των παιδιών τους, και προβλήματα που δημιουργούνται σχετικά με την άδεια παραμονής τους στη χώρα αν διαλύσουν το βίαιο γάμο τους, δυσχεραίνουν σημαντικά την ήδη ευάλωτη θέση τους. Οι ιδιαίτερες ανάγκες των γυναικών αυτών χρειάζεται να αναγνωριστούν συγκεκριμένα και οι πολιτικές κοινωνικής ενσωμάτωσης να τις αντανακλούν και να ανταποκρίνονται προς αυτές. Είναι απαραίτητο να επανεξεταστούν τα κριτήρια για το καθεστώς διαμονής των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας και με σκοπό την επαρκή προστασία και στήριξή τους (οικονομικής και άλλης). Η προστασία και στήριξή των γυναικών αυτών πρέπει να μπορεί να παρέχεται ανεξαρτήτως της μεταναστευτικής κατάστασης τους. Ένας τρόπος για να μπορέσει να γίνει αυτό εφικτό είναι η παροχή μιας αυτόνομης παράτασης της άδειας παραμονής στη χώρα.
- Οι μονογονεϊκές οικογένειες επίσης αποτελούν μια ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα του πληθυσμού, αντιμετωπίζοντας διπλάσιο κίνδυνο για φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό από ότι ο ευρύτερος πληθυσμός. Η μονογονεϊκότητα συχνά αποτελεί 'μονόδρομο' για τις γυναίκες θύματα βίας στην οικογένεια οι οποίες θέλουν να ξεφύγουν από το βίαιο περιβάλλον που ζουν, μια παράμετρος όμως που αυξάνει ακόμα περισσότερο τον κίνδυνο να βρεθούν αυτές οι γυναίκες κάτω από το όριο της φτώχειας. Διαφαίνεται έντονα η ανάγκη, όπως οι πολιτικές που αφορούν την ενεργό ενσωμάτωση, να είναι εστιασμένες και προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες των μονογονεϊκών οικογενειών οι οποίες θα ενσωματώνουν επίσης τη διάσταση του φύλου κατά το σχεδιασμό και εφαρμογή τους. Ιδιαίτερη προτεραιότητα στη στήριξη των μονογονεϊκών οικογενειών αποτελεί η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης, οικονομικής ενδυνάμωσης και προϋποθέσεων για ένα αποτελεσματικό συνδυασμό οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Εξίσου απαραίτητη είναι και η προσφορά κοινωνικής, συμβουλευτικής, ψυχολογικής και νομικής στήριξης στις μονογονεϊκές οικογένειες.
- Αν και η δημιουργία του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια αποτελεί ένα σημαντικό και θετικό βήμα ως προς την καταπολέμηση του φαινομένου, ωστόσο είναι απαραίτητο να οριστούν άμεσα χρονοδιαγράμματα και προϋπολογισμός για την άμεση και αποτελεσματική υλοποίηση του. Θα πρέπει επίσης να θεσπιστεί η συνεχής και ανεξάρτητη αξιολόγηση των προγραμμάτων στήριξης για θύματα βίας καθώς και των συγκεκριμένων δράσεων που έχουν ανατεθεί στις κρατικές υπηρεσίες και ΜΚΟ σύμφωνα με το ΕΣΔ.
- Η παροχή ενός διευρυμένου, πολυθεματικού και ολοκληρωμένου πλαισίου στήριξης των θυμάτων βίας στην οικογένεια είναι ζωτικής σημασίας για τα θύματα, και αποτελεί την πιο απαραίτητη προϋπόθεση επανένταξής τους στην κοινωνία. Για να γίνει αυτό εφικτό είναι σημαντικό να υπάρχει απόλυτος συντονισμός και εναρμόνιση μεταξύ των διάφορων κοινωνικών εταίρων που ασχολούνται με την προστασία, στήριξη και κοινωνική ενσωμάτωση των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Η εξοικείωση των διαφόρων λειτουργιών με τις Διατμηματικές Διαδικασίες, η ομοιόμορφη καταγραφή

των περιστατικών, η δημιουργία μιας κοινής τράπεζας δεδομένων, η επαρκής πληροφόρηση όσο αφορά συγκεκριμένες υπηρεσίες που παρέχονται από άλλους κοινωνικούς εταίρους, η άμεση ανταπόκριση, η συχνότητα και διαφάνεια στην επικοινωνία μεταξύ των φορέων, η άμεση παραπομπή του θύματος σε αρμόδια υπηρεσία όταν χρειάζεται και η παρακολούθηση της προόδου και της έκβασης μιας υπόθεσης, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις στη δημιουργία ενός αποτελεσματικού πλαισίου στήριξης προς τα θύματα. Προς σ'αυτή την κατεύθυνση χρειάζεται να επανεξεταστεί η σαφής συνεργασία μεταξύ των κυβερνητικών υπηρεσιών μεταξύ τους, καθώς και η συνεργασία μεταξύ των κυβερνητικών τμημάτων και των ΜΚΟ. Η κριτική αξιολόγηση και αναβάθμιση του εγχειριδίου Διατμηματικών Διαδικασιών κρίνεται επίσης απαραίτητη ώστε να καλυφτούν τα ήδη υφιστάμενα κενά που υπάρχουν στις διαδικασίες αυτές και να μπορούν οι υπηρεσίες προς τα θύματα να αναβαθμιστούν.

- Προβλήματα υποστελέχωσης, μη εξοικείωση με τις διατμηματικές διαδικασίες, έλλειψη κατάρτισης και η μη επαρκής εξειδίκευση και ευαισθητοποίηση των λειτουργών των εμπλεκόμενων φορέων σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, επηρεάζουν σημαντικά την άμεση ανταπόκριση τους καθώς και τον αποτελεσματικό χειρισμό των περιστατικών. Όλοι οι κοινωνικοί εταίροι χρειάζεται να επενδύσουν συνειδητά στην επιμόρφωση, κατάρτιση και ευαισθητοποίηση όλων των επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή με θύματα βίας (επαγγελματίες υγείας, αστυνομικοί, νομικοί σύμβουλοι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί κλπ). Επίσης, η εξειδικευμένη εκπαίδευση, με την χρήση της οπτικής του φύλου, θα άρει τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που μπορεί να αντανακλούνται στη στάση των επαγγελματιών αυτών και θα καταπολεμήσει τις συμπεριφορές διάκρισης τις οποίες βιώνουν τα θύματα.
- Η επαρκής στήριξη και ενδυνάμωση των θυμάτων συντείνει θετικά στη πιο τελεσφόρα και γρήγορη απομάκρυνσή τους από το βίαιο περιβάλλον όπου ζουν καθώς και στην εκδίκαση περισσότερων περιστατικών, όπως και στην απόδοση ευθυνών/τιμωρίας δραστών. Για να μπορέσει να καταπολεμηθεί το φαινόμενο 'οπισθοχώρησης των θυμάτων την τελευταία στιγμή, η οποία οδηγεί στην απόσυρση της καταγγελίας τους είναι σημαντικό να παρέχεται επαρκής, συνεχής, συστηματική και τακτική πολυθεματική στήριξη στις γυναίκες θύματα από την πρώτη στιγμή επαφής τους με κάποιο κυβερνητικό φορέα ή ΜΚΟ μέχρι και την εκδίκαση των υποθέσεών τους, κάτι που μπορεί να αποδειχθεί μακροπρόθεσμο. Επίσης χρειάζεται συνέχιση της επαφής όλων των εμπλεκόμενων υπηρεσιών με τα θύματα σε τακτά χρονικά διαστήματα καθώς και παρακολούθηση της προόδου της κάθε υπόθεσης (follow up).
- Ιδιαίτερα σημαντική και απόλυτα απαραίτητη είναι επίσης, η συστηματική και τακτική στήριξη των θυμάτων της ενδοοικογενειακής βίας κατά τη διάρκεια επανένταξης τους στην κοινωνία. Η στήριξη αυτή πρέπει να είναι επίσης πολυθεματικής μορφής όπως π.χ. συμβουλευτική, ψυχολογική, ενδυνάμωση, οικονομική, επαγγελματική κατάρτιση, βοήθεια στην εξεύρεση εργασίας, βοήθεια στη φροντίδα παιδιών κλπ
- Το κράτος χρειάζεται να εκπληρώσει τις υποσχέσεις του σε σχέση με την παροχή ασφαλούς και προσβάσιμης στέγασης για θύματα βίας. Οι υπηρεσίες του υφιστάμενου

καταφυγίου χρειάζεται να αναβαθμιστούν αισθητά ιδιαίτερα σε σχέση με την χωρητικότητα και προσβασιμότητα του. Η στήριξη από το κράτος (και ιδιαίτερα η οικονομική) στην ανέγερση καινούργιων χώρων φιλοξενίας, οι οποίοι να πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις που έχει θέσει το Συμβούλιο της Ευρώπης για την προστασία των θυμάτων βίας, είναι ζωτικής σημασίας.

- Τέλος, χρειάζεται να δοθεί μεγαλύτερη στήριξη από το κράτος στους ΜΚΟ που προσφέρουν υπηρεσίες στα θύματα βίας. Οι μηχανισμοί χρηματοδότησης και συμμετοχής των ΜΚΟ στη διαμόρφωση πολιτικής και στην παροχή υπηρεσιών πρέπει να είναι διαφανείς και να ρυθμίζονται από νομοθεσία.

10. Βιβλιογραφικές Αναφορές

Αποστολίδου Μ., Αποστολίδου Ζ., Παγιάτσου Μ., Μαυρικού Π. (2007) 'Αξιολόγηση των Υπηρεσιών Υγείας που Παρέχονται σε Θύματα Βίας στην Οικογένεια'. Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια. http://www.familyviolence.gov.cy/upload/research/erevna_2007_aksiologisi_ygeias.pdf (κατεβάστηκε στις 3 Νοεμβρίου 2010)

Apostolidou, M., Apostolidou, Z., Biran, M., Kouta, C., Payiatsou, M., Mavrikiou, P. (2008) 'Attitudes of Health Professionals on Violence in the Family', *United Nations Development Programme, Cyprus*

Αστυνομία Κύπρου (2009). Στατιστικά στοιχεία : Βία στην Οικογένεια. <http://www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/6D77EA85A0533DCDC22576F0003AEEAD?OpenDocument>, κατεβάστηκε στις 19 Νοεμβρίου 2010

Βέης, Κ.Μ. (2006). Όλα της βίας στην Οικογένεια δύσκολα... κι αυτή ακόμα η ώρα! *Αστυνομικά Χρονικά*, σελ, 23-31

Βέης, Κ.Μ. (2007). Βία + Οικογένεια = Έγκλημα , Ποιοτική ανάλυση της βίας στην οικογένεια στην Κύπρο. *Επιθεώρηση Κυπριακού Και Ευρωπαϊκού Δικαίου, Τεύχος 3*, σελ. 437-467. Δικαιονομία-Νομικές εκδόσεις

Βέης, Κ.Μ. (2010). Η ποινική εξέλιξη περιστατικών βίας στην οικογένεια: προεκτάσεις και ζητήματα που εγείρονται. *Επιθεώρηση Κυπριακού Και Ευρωπαϊκού Δικαίου, Τεύχος 11*, σελ. 102-126. Δικαιονομία-Νομικές εκδόσεις

Βέης Κ.Μ. (2010). 'Αρειανοί Vs. Αφροδιτιανές : Ο Κυπριακός Εμφύλιος Πόλεμος των Διαζευγμένων', *εφημερίδα 'Φιλελεύθερος'*, 3 Ιανουαρίου 2010, σελ.48

Έκθεση Αρχής κατά του Ρατσισμού και των Διακρίσεων αναφορικά με τις Μονογονεϊκές Οικογένειες (2007), *Γραφείο Επιτρόπου Διοικήσεως*, κατεβάστηκε στις 10 Νοεμβρίου από

http://www.ombudsman.gov.cy/Ombudsman/ombudsman.nsf/presentationsArchive_Archive_gr?OpenForm

Joint Report on Social Inclusion (7101/04) (March, 2004). *European Commission and Council*

Get the Facts: The Facts on Domestic, Dating and Sexual Violence. *Family Violence Prevention Fund* , <http://endabuse.org/>

Flinck, A., Paavilainen, E., & Åstedt-Kurki, P. (2005). Survival of intimate partner violence as experienced by women. *Journal of Clinical Nursing*, 14(3), 383-393.

INEK/PEO, Cyprus: Collective bargaining and continuous vocational training, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, (Μάιος 2007). <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0701038s/cy0701039q.htm>

Milica Antić Gaber, 2009, VIOLENCE in the EU Examined: Policies on Violence against Women, Children and Youth in 2004 EU accession countries (1st ed), University of Ljubljana: Faculty of Arts. Available online: <http://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/Dejavnosti/ZIFF/DAPHNEeng/Publications/BOOK%20Violence%20in%20the%20EU%20Examined.pdf>

Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια και Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια(2010-2013),

Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια (2000). Αποτελέσματα της έρευνας με θέμα 'Βία Στην Κυπριακή Οικογένεια',., http://www.familyviolence.gov.cy/upload/research/erevna_2000.pdf (κατεβάστηκε στις 3 Νοεμβρίου 2010)

Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια (2002). Εγχειρίδιο Διατμηματικών Διαδικασιών για το Χειρισμό Περιστατικών Βίας στην Οικογένεια. http://www.familyviolence.gov.cy/upload/downloads/egxeiridio_diatmimatikon_diadikasion_200206.pdf (κατεβάστηκε στις 23 Νοεμβρίου 2010)

Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, (2004). 'Η Έκταση και οι Μορφές της Βίας ενάντια στα παιδιά στην Κυπριακή Οικογένεια' http://www.familyviolence.gov.cy/upload/research/erevna_2004.pdf (κατεβάστηκε στις 3 Νοεμβρίου 2010)

Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος I, Γενικά Δημογραφικά Χαρακτηριστικά (2004). Στατιστική Υπηρεσία, Λευκωσία, Κύπρος

Απογραφή Πληθυσμού 2001, Τόμος III, Νοικοκυριά Και Οικιστικές Μονάδες (2004). Στατιστική Υπηρεσία, Λευκωσία, Κύπρος

Εργατικές Στατιστικές (2008). *Στατιστική Υπηρεσία, Λευκωσία, Κύπρος*

Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (2009). *Στατιστική Υπηρεσία*

Το Στατιστικό Πορτραίτο της Γυναίκας της Κύπρου (2008). *Στατιστική Υπηρεσία, Λευκωσία, Κύπρος*

Στατιστικές της Εκπαίδευσης (2008/2009). *Στατιστική Υπηρεσία, Λευκωσία, Κύπρος*

Εθνική Έκθεση Για Τις Στρατηγικές Κοινωνικής Προστασίας Και Κοινωνικής Ενσωμάτωσης 2008-2010. *Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων*

[Ο περί Δημόσιων Βοηθημάτων και Υπηρεσιών Νόμος](#) (2006). *Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων*

Women Against Violence Europe (2009). Policy that hinders and helps to improve access to vulnerable groups, focusing on women experiencing domestic violence and migrant women

Women Against Violence Europe (2009). The poverty risks of women affected by violence and their children